

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMAS IR PRIPAŽINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE

TAIKOMASIS MOKSLO DARBAS

Nijolė Burkšaitienė
Jolita Šliogerienė

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

NEFORMALIOJO IR
SAVAIMINIO MOKYMOŠI
PASIEKIMŲ VERTINIMAS IR
PRIPAŽINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO
INSTITUCIJOJE

Taikomasis mokslo darbas

Vilnius
2012

UDK 378.1(474.5)

Bu322

Taikomasis mokslo darbas parengtas vykdant Europos socialinio fondo remiamą projektą „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų formalizavimas Lietuvos aukštojo mokslo institucijose“ (projekto kodas Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004, finansavimo ir administravimo sutarties Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004).

Recenzavo:

dr. Birutė Aleksandravičiūtė, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras
prof. dr. Irena Žemaitaitytė, Mykolo Romerio universitetas

Autorių indėlis:

prof. dr. Nijolė Burkšaitienė – (3 autoriniai lankai)
prof. dr. Jolita Šliogerienė – (3 autoriniai lankai)

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto Užsienio kalbų katedros 2012 m. rugsėjo 4 d. posėdyje (protokolas Nr. 1UKK-1) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto tarybos 2012 m. rugsėjo 6 d. posėdyje (protokolas Nr. 2HMI-1) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Humanitarinių mokslų instituto Filologijos studijų programų komiteto 2012 m. rugsėjo 5 d. posėdyje pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo leidybai komisijos 2012 m. rugsėjo 18 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-35) pritarta leidybai.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisyoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

Turinys

Įvadas	5
I. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI VERTINIMAS IR PRIPAŽINIMAS: TEORINĖS IŽVALGOS.....	8
1.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo Europos aukštojo mokslo erdvėje politinės ir teisinės prielaidos	8
1.2. Aukštojo mokslo institucijų vaidmuo vertinant ir pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir užsienio šalių patirtis	12
1.3. Iššūkiai vertinant ir pripažįstant neformaliojo mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijose.....	18
II. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE	22
2.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje samprata ir apibrėžtis.....	22
2.2. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje principai	26
2.3. Lyginamoji formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo aukštojo mokslo institucijoje analizė	31
2.3.1. Vertinimo tikslai	33
2.3.2. Vertinimo objektas	35
2.3.3. Formaliojo mokymosi vertinimo modeliai ir metodai	36
2.3.4. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo modeliai ir metodai.....	39
2.3.5. Vertintojai	41
III. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI VERTINIMO IR PRIPAŽINIMO PROCEDŪRA	43
3.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūros metodologinis pagrindimas.....	44
3.2. Procedūros kokybės užtikrinimas vertinant ir pripažįstant neformalųjį ir savaiminį mokymąsi	59
3.3. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros struktūra	62

3.4.	Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo eiga.....	65
3.4.1.	Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo etapai	66
3.4.2.	Vaidmuo ir atsakomybė vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus.....	71
IV.	NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMO AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE MODELIAI.....	74
4.1.	Aplanko taikymo aukštojo mokslo institucijoje galimybės.....	75
4.2.	Aplanko tipai.....	77
4.3.	Sunkumai taikant aplanko metodą aukštojo mokslo institucijoje vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir jų sprendimo būdai.....	79
4.4.	Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modeliai.....	82
4.4.1.	Aplanku pagrįstas neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo modelis	82
4.4.2.	Integruoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modeliai	88
V.	METODINĖS IR PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS.....	93
5.1.	Rekomendacijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą atliekančiai institucijai.....	93
5.1.1.	Rekomendacijos administracinei grupei	96
5.1.2.	Rekomendacijos vertinimą atliekančiai grupei.....	97
5.2.	Rekomendacijos suaugusiems, siekiantiems neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje	100
5.2.1.	Ką būtina žinoti apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą ir pripažinimą aukštojo mokslo institucijoje?	101
5.2.2.	Kas yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas?	102
5.2.3.	Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanko struktūra ir aplankui keliami reikalavimai	103
VI.	PRIEDAI.....	109

Įvadas

Šis leidinys parengtas vykdant Europos socialinio fondo remiamą projektą „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų formalizavimas Lietuvos aukštojo mokslo institucijose“, projekto kodas Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004, finansavimo ir administravimo sutarties Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004. Projektą koordinuoja Mykolo Romerio universitetas, projekto partneriai – Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Šiaulių universitetas, Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, UAB, Vilniaus kolegija, Panevėžio kolegija, Utenos kolegija, Viešoji įstaiga Vilniaus verslo kolegija ir Žemaitijos kolegija.

Vykdomas projektas prisideda prie Nacionalinės studijų programos 2.2.2 veiklų grupės „Neformaliuoju būdu įgytų žinių ir gebėjimų formalizavimo sistemos parengimas ir įgyvendinimas“, nes pareiškėjas yra sukaupęs didelę patirtį įgyvendinant neformaliuoju būdu įgytų žinių ir gebėjimų formalizavimo sistemą: MRU sukurta neformaliuoju būdu įgytų žinių ir gebėjimų vertinimo ir pripažinimo procedūra, numatyti šios procedūros etapai, parinkti neformaliuoju būdu įgytų žinių ir gebėjimų vertinimo modeliai, įvardyti veiksmingiausi vertinimo metodai. 2008 m. MRU publikuotas vadovas „Neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimas bei pripažinimas universitetinėse studijose“.

Didėjantis dėmesys neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimui ir oficialiam pripažinimui aukštojo mokslo institucijose neatsiejamas nuo globaliu mastu įvykusių pokyčių paskutiniaisiais praėjusio šimtmečio dešimtmečiais: dėl ypač sparčios informacinių technologijų raidos ir plėtros visame pasaulyje iškilo būtinybė išsaugoti konkurencingumą. Pasaulio šalių ekonomikų išlikimą lėmė spartus prisitaikymas prie kokybiškai naujos aplinkos. Atsiradus tokiems iššūkiams, iš aukštojo mokslo institucijų pradėta reikalauti atvirumo ir lanktumo, t. y. atsigręžti į naujo tipo studijuojančiuosius – suaugusiuosius – ir tuo prisidėti prie aukštojo mokslo prieinamumo plėtros, sudaryti galimybes siekti aukštojo išsilavinimo tiems asmenims, kurių šeimos istorijoje net keliose kartose nebuvo nė vieno aukštąją mokyklą baigusio šeimos nario ar kurių šeimos

pajamos yra mažos arba labai mažos, ir kurti žinias įsiklausant į sparčiai kintančio darbo pasaulio reikalavimus, taip pat parengti žinių visuomenėje dirbti gebančius specialistus. Kartu tai reiškė dar ir tai, kad pačios aukštosios mokyklos turėjo tapti konkurencingomis, šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis, besinaudojančiomis mokslo ir studijų institucijomis, kuriose dirbtų mokyti visą gyvenimą gebantys ekspertai, mokslo darbuotojai ir dėstytojai.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas aukštosiose mokyklose yra tai, kas įrodytų, kad jos yra atviros ir lanksčios, o jose vykdomų studijų programų siekinių / rezultatų pateikimas visuomenei – skaidrus. Kitaip tariant, pripažįstant tokio pobūdžio mokymosi pasiekimus būtų kartu pripažįstama, kad ne tik akademinėje aplinkoje vykęs mokymasis yra vertybė ir kad aukštojo mokslo sistemoje ne tik kuriamos žinios, bet ir tiesiami tiltai tarp darbo pasaulio bei akademinio pasaulio. Be to, būtų aiškiai įvardyta, kokius mokymosi pasiekimus turi būti įgiję jų absolventai, taigi, kas bus vertinama ir kokie pasiekimai galės būti pripažinti siekiant formalizuoti suaugusiųjų neformalųjį ir savaiminį mokymąsi.

Šiuo leidiniu prisidedama prie Nacionalinės studijų programos tikslo – didinti studijų sistemos prieinamumą ir efektyvumą, plėtoti aukštųjų mokyklų studentų ugdymai karjerai modelį, kurio pagrindinė veikla atitinka projektų finansavimo sąlygų 3 apraše pagrindinę veiklą – neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų formalizavimo sistemos parengimas ir įgyvendinimas aukštojo mokslo sistemoje.

Vadove „Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas aukštojo mokslo institucijoje“ pateikiama Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo politikos dokumentų, reglamentuojančių aukštojo mokslo raidą, analizė, supažindinama su užsienio šalių universitetų gerąja patirtimi, vertinant tokio mokymosi pasiekimus, bei galimais jų sprendimo būdais.

Šiame leidinyje aprašoma neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistema, išskiriant pagrindinius jos elementus: kontekstą, kandidatą ir vertinimą. Išanalizavus užsienio šalių gerąją patirtį, atlikus mokslinės literatūros analizę ir praktiškai susipažinus su užsienio šalyse taikoma neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistema ir atsižvelgus į pagrindinius vertinimo procedūros principus, įvardyti tokio pobūdžio procedūros vertinimo etapai, taip pat pateiktas teorinis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo modelis.

Atsižvelgdami į tai, kad vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, ypač svarbu užtikrinti studijų kokybę, pateikiame dviejų tipų vertinimo modelius, kurie užsienio šalių praktikoje pasitelkiami gana dažnai, nes garantuoja aukštą vertinimo patikimumą ir rezultatų validumą. Pirmasis modelis pagrįstas vienu vertinimo metodu (aplanku), antrasis ir trečiasis modeliai sujungia skirtingus metodus, kuriuose pagrindiniu vertinimo metodu įvardijamas aplankas ir naudojamas kartu egzaminu bei pokalbiu; detaliai aptariami aplanko metodu pagrįsto modelio įgyvendinimo etapai.

Vadove „Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas aukštojo mokslo institucijoje“ atskiru skyreliu pateikiamos metodinės ir praktinės rekomendacijos kandidatui, siekiančiam formalizuoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, aukštosios mokyklos padaliniai, atsakingam už neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą ir pripažinimą bei vertinimą atliekančiai grupei. Prieduose nurodomi dokumentų pavyzdžiai, kuriuos aukštosioms mokykloms rekomenduojama naudoti vertinant ir pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus.

Užsienio šalių aukštojo mokslo institucijų patirtis vertinant suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir pripažįstant įgytas kompetencijas rodo, kad tai – didelis iššūkis. Aukštosios mokyklos turi tinkamai pasirengti, t. y. žinoti atsakymus į klausimus: kokie yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojoje mokykloje principai ir ypatumai? Kaip tinkamai nustatyti, įvertinti ir pripažinti už formaliojo švietimo sistemos ribų vykusį mokymąsi aukštojoje mokykloje? Kokius vertinimo metodus ar jų derinius naudoti vertinimo procese? Kokia visų šiame procese dalyvaujančių šalių atsakomybė ir išipareigojimai? Kokią pagalbą suaugusiesiems turėtų suteikti aukštoji mokykla, kurioje bus vertinami jų mokymosi pasiekimai? Taigi, svarstant galimybę vertinti ir pripažinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštosiose mokyklose kalbama apie jų vaidmens kaitą, apie būtinų sąlygų sukūrimą tam tikram socialiniam visuomenės sluoksniui, kuris galėtų pasinaudoti teise į išsilavinimą, apie už akademinio pasaulio ribų vykusio mokymosi ir jo vertinimo patikimumą, taip pat apie aukštojo mokslo kokybės išsaugojimą ir įtvirtinimą.

I. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI VERTINIMAS IR PRIPAŽINIMAS: TEORINĖS IŽVALGOS

Šiame skyriuje analizuojama:

- neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo Europos aukštojo mokslo erdvėje politinės ir teisinės prielaidos;
  - aukštojo mokslo institucijų vaidmuo vertinant ir pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir užsienio šalių patirtis;
  - iššūkiai vertinant ir pripažįstant neformaliojo mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijose.
-

1.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo Europos aukštojo mokslo erdvėje politinės ir teisinės prielaidos

Mokymosi visą gyvenimą idėja aukštojo mokslo erdvėje Europoje neatsiejamą nuo Bolonijos proceso ir tapo ypač aktuali po Prahos Komunikato (2001) paskelbimo, kuriame mokymasis visą gyvenimą įvardijamas esminiu Europos aukštojo mokslo erdvės elementu. Komunikate nubrėžiamos gairės ateities Europai, kurioje mokslieji visuomenė ir ekonomika bei mokymosi visą gyvenimą strategijos įvardijamos kaip būtina prielaida siekiant atliepti konkurencingumo iššūkius, sustiprinti lygias galimybes, sumažinti socialinę atskirtį ir gerinti gyvenimo kokybę Europoje. Po šio Komunikato paskelbtuose Berlyno (2003), Bergeno (2005), Londono (2007) ir Liuvėno (2009) komunikatuose Europos aukštojo mokslo erdvei priklausančių šalių ministrai, atsakingi už aukštąjį mokslą, įvairiais aspektais nagrinėjo mokymosi visą gyvenimą temą, iškėlė mokymosi visą gyvenimą kultūros sukūrimo Europoje būtinybę ir pabrėžė jos svarbą. Pavyzdžiui, Leveno ir Naujojo Luveno Komunikate (2009) išplėtojama mokymosi visą gyvenimą koncepcija ir pabrėžiamas ryšys tarp mokymosi visą gyvenimą ir suaugusiųjų dalyvavimo studijų procese galimybių plėtros. Komunikate tei-

giama, kad mokymosi visą gyvenimą idėja reiškia kvalifikacijų įgijimą, žinių ir supratimo plėtojimą, naujų gebėjimų bei kompetencijų įgijimą ir asmens praturtinimą, taip pat pažymima, kad kvalifikacijos gali būti įgyjamos mokantis įvairiomis formomis ir metodais (The Bologna process 2020 ..., 2009, cituota The European higher education area..., 2012, p. 127).

Žemiau glaustai apibendrinami pagrindiniai Europos ir Lietuvos švietimo politikos dokumentai bei teisės aktai, sukūrę politines ir teises prielaidas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimui aukštajame moksle bei atspindintys šio proceso raidą nuo 1995 m. iki 2012 m.

Svarbiausi **Europos Sąjungos** švietimo politikos dokumentai, nubrėžę gaires švietimo politikos dokumentų ir teisės aktų parengimui nacionaliniu lygmeniu:

- ▶ Europos Komisijos *baltoji knyga* (Teaching and Learning: Towards the Learning Society, 1995). Šiame dokumente pabrėžiama, kad universitetų sprendimas akredituoti bet kokioje aplinkoje vykusį mokymąsi praturtina formaliojo švietimo kvalifikacijų sistemą (p. 20).

- ▶ *Bolonijos deklaracija* – Europos švietimo ministrų bendroji deklaracija. Tai pagrindinis dokumentas, nubrėžęs gaires aukštojo mokslo sistemų raidai Europoje: iki 2010 m. sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę, išlaikant ir puoselėjant kultūrų, kalbų, nacionalinių aukštojo mokslo sistemų įvairovę ir universitetų autonomiją. Kad būtų galima sėkmingai sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę, buvo iškelti šeši pagrindiniai uždaviniai: sukurti aiškią ir palyginamą mokslinių laipsnių sistemą, įdiegti dviejų ciklų / pakopų (bakaluro ir magistro) studijų sistemą, sukurti studijų kreditų sistemą, skatinti akademinės bendruomenės mobilumą, skatinti Europos bendradarbiavimą kokybės užtikrinimo srityje, plėtoti europinį aukštojo mokslo matmenį (Joint Declaration of the European Ministers of Education ..., 1999).

- ▶ *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas* – ypač svarbus dokumentas, pabrėžiantis mokymosi, vykusio bet kokioje aplinkoje, svarbą; ketvirtoje šio dokumento tezėje „vertinti mokymąsi“ neformaliai ir savaime įgytų pasiekimų vertinimas ir pripažinimas įvardijamas prioritetine veikla visų ES šalių švietimo sistemoms (Memorandumas, 2001, p. 15).

- ▶ Europos universitetų asociacijos konsultacijos 2001 metų dokumentas *Europos universitetų asociacijos konsultacija dėl ES Mokymosi visą gyvenimą memorandumo projekto: Santrauka* (European University Association Consultation on the EU Draft Memorandum on Lifelong Learning) reikšmingas tuo,

kad jame nubrėžiamos gairės aukštojo mokslo struktūros pertvarkai iš mokymosi visą gyvenimą perspektyvos; nurodoma, jog aukštasis mokslas turi būti pertvarkytas taip, kad būtų priartintas prie kitų švietimo sektorių, skatintų ir palengvintų besimokančiųjų perėjimą iš vienos mokymosi pakopos ar aplinkos į kitą. Būtent šiame dokumente nurodoma, kad būtina sukurti mokymosi įvairioje aplinkoje pripažinimo ir vertinimo sistemą ir tuo sukurti prielaidas mokymosi visą gyvenimą plėtrai aukštojo mokslo lygmeniu (EUA..., p. 20).

► Europos Tarybos dokumentas *Bendrieji Europos principai neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimui* (Common European Principles for the Validation of Non-formal and Informal Learning, 2004) svarbus tuo, jog jame skelbiami keturi pagrindiniai principai, tapę gairėmis ES šalims atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą: 1) asmens individualios teisės, 2) institucijų ir suinteresuotų šalių atsakomybė, 3) pasitikėjimas ir objektyvumas, 4) patikimumas ir teisėtumas (p. 5).

► *Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo* (2008). Šis dokumentas skirtas ES įgytoms kvalifikacijoms palyginti; juo siekiama skatinti judumą tarp profesinio rengimo sistemų, profesinio rengimo ir bendrojo išsilavinimo (įskaitant aukštąjį išsilavinimą) sistemų. Pagrindinė dokumento paskirtis – skatinti mokymąsi visą gyvenimą visose ES šalyse ir švietimo sektoriuose, įskaitant būtinybę tinkamai įvertinti ir panaudoti neformaliojo bei savaiminio mokymosi srityse įgytus mokymosi pasiekimus, užtikrinant didesnę skaidrumą ir kokybę.

Nacionaliniu lygmeniu neformaliojo mokymosi pasiekimams vertinti ir pripažinti skirti švietimo politikos dokumentai ir Lietuvos įstatymai bei teisės aktai, tarp kurių paminėtini:

► *Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas* Nr. VIII-822, 1998 m. birželio 30 d. (*Žin.*, 1998, Nr. 66-1909), numatantis neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyvių teisę „...gauti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų žinių įvertinimą bei valstybės pripažįstamą išsilavinimo ar tam tikros jo pakopos, atskiros programos dalies (modulio) baigimo dokumentą formaliojo švietimo, mokslo ir studijų institucijose išlaikius atitinkamus egzaminus“ (Trečias skirsnis, 11 straipsnis).

► *Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas* Nr. 1353 (2001 m.), kuriuo patvirtinta laikinoji tvarka reglamentuoja asmens žinių ir patirties, įgytų neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje ir mokantis savarankiškai, įvertinimą ir pripažinimą valstybės pripažįstamų aukštesniojo išsilavini-

mo ir profesinio mokymo institucijose. Remiantis šiuo teisės aktu, dirbančiam asmeniui numatytos galimybės individualiai įvykdyti tam tikrą programos ar modulio dalį (jeigu nustatyta, kad reikalingai kvalifikacijai įgyti šių žinių trūksta) ir eksternu laikyti kvalifikacijos egzaminus.

► Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“, 2003 m. liepos 4 d. (Žin., 2003, Nr. 71-3216), kuriame formuluojami švietimo sistemos raidos uždaviniai ir pabrėžiama, kad per 2003–2010 m. Lietuvos aukštojo mokslo struktūra taps bendros Europos aukštojo mokslo sistemos dalimi, o Lietuvos aukštosios mokyklos įsilies į atviro švietimo struktūrą, nutiesdamos tiltus tarp formaliojo, neformaliojo ir savaiminio švietimo.

► *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija*, patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro bei socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymu Nr. ĮSAK - 433/A1-83 (Žin., 2004, Nr. 56–1957), pabrėžia ypatingą universitetų vaidmenį prisidedant prie mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtros, sukuriant galimybes suaugusiems Lietuvoje siekti savo mokymosi pasiekimų, įgytų įvairioje mokymosi aplinkoje, pripažinimo.

► *Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas* Nr. XI-242, priimtas 2009 m. balandžio 30 d., sukuria teisinį pagrindą neakademinėje mokymosi aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimui aukštojo mokslo institucijose. Įstatymas numato, kad asmenys, stojantys į aukštąsias mokyklas, t. y. kolegijas ir universitetus, pagal neformaliojo švietimo programas ar atskirus studijų dalykus ar jų grupes, gali būti priimami studijuoti remiantis šių institucijų nustatyta tvarka (V skyrius. Mokslo (meno) ir studijų veikla, 52 straipsnis).

► Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. V-2319 patvirtintos „*Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo aukštosiose mokyklose rekomendacijos*“ svarbios tuo, kad jose nubrėžiami principai, kuriais remiantis Lietuvos aukštosiose mokyklose gali būti vertinamos už formaliojo švietimo ribų įgytos kompetencijos, įvardijamos aplinkos, kuriose įgytos kompetencijos gali būti pripažįstamos aukštosiose mokyklose ir už jas suteikiami akademiniai kreditai, rekomenduojama maksimali kreditų, kuriuos aukštoji mokykla gali suteikti suaugusiajam, apimtis. Pažymėtina, kad rekomendacijose terminas „*neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytos kompetencijos*“ vartojamas apibūdinti kompetencijas, įgytas įvairiose mokymosi aplinkose: dirbant, keliant kvalifikaciją, dalyvaujant įvairių organizacijų ir grupių veikloje, atliekant savanorišką vei-

klą, dirbant bendruomenei naudingą darbą, mokantis institucijose, vykdančiose neformalųjį švietimą, ar savarankiškai, mokantis laisvalaikiu ir kt.

► *Lietuvos mokslo ir studijų ateities išvalga: Mokslioji Lietuva – 2030* (2012). Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro (MOSTA) iniciatyva parengta išvalga, kurioje nubrėžiama vizija, koks galėtų ir turėtų būti mokslas ir studijos 2030 m. Vizijoje numatoma, kad mokslas ir studijos bus tapę visuomenės branduoliu, o pati visuomenė – moksliaja visuomene, kuriai būdingas nuolatinis, visą gyvenimą trunkantis mokymasis, kūrybiškumas, mokslo žinių bei metodų taikymas kurti naujovėms. Išvalgoje numatoma, kad aukštasis mokslas bus integrali ir esminė mokymosi visą gyvenimą proceso dalis, o aukštosios mokyklos veiks kaip mokymosi visą gyvenimą centrai – jose veiks lanksti ir adekvati kitose aukštosiose mokyklose įgyto išsilavinimo, ankstesnio mokymosi, profesinės patirties pripažinimo sistema. Pabrėžiama, kad aukštųjų mokyklų daromas poveikis visuomenės, ekonomikos ir kultūros plėtrai bus didžiulis.

Išvalgos rengėjai tikisi, kad vizija taps praktiniu įrankiu politikams, mokslo ir studijų institucijoms ir privatiems novatoriams, siekiantiems imtis atsakomybės kryptingai formuoti Lietuvos mokslo ir studijų ateitį.

1.2. Aukštojo mokslo institucijų vaidmuo vertinant ir pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus bei užsienio šalių patirtis

Postmodernioji epocha – tai epocha, kurioje iš suaugusiųjų tikimasi savarankiškumo planuojant ir priimant sprendimus, kaip susikurti savo asmeninį, darbo ir socialinį pasaulį, ir kurioje išryškėjo visų visuomeninio gyvenimo sričių didžiųjų ekonomikos pokyčių padariniai. Gamyboje ir socialiniame gyvenime tai pasireiškia gamybos bei socialinių ryšių fragmentacija ir padidėjusia socialine individų ar netgi ištisų regionų atskirtimi; visuomeniniame gyvenime – tradicinių socialinių struktūrų, tokių kaip tradicinė šeimos institucija, socialinė klasė, lyčių santykiai, nykimu bei socialinio ir moralinio suderinamumo reikšmės mažėjimu. Individualizmas ir individualus išskirtinumas tampa naujuoju imperatyvu ir lemia mokymosi, kaip socialinio gyvenimo permanentinio bruožo, būtinybę. Esant tokioms socialinio gyvenimo aplinkybėms, globaliosiose ir individualizuotose visuomenėse mokymasis, būdamas socialiniu procesu, turi itin svarbią reikšmę – siūlo specialistų rengimo, perkvalifikavimo, perorientavimo ir asmeninio tobulėjimo galimybes (Schmid, 1998, cituota Glastra et al., 2004).

Į mokymosi visą gyvenimą procesus įvairiose pasaulio šalyse suaugusieji įsitraukia labai skirtingai, tačiau pastebimos ir bendros tendencijos – suaugusieji aktyviai dalyvauja neformaliojo švietimo sistemose vykstančiuose mokymuose, siekia aukštojo išsilavinimo, mokosi darbo vietose, ir skiria laiko savišvietai. Pavyzdžiui, remiantis tyrėjais C. Knapperiu ir A. Cropley, JAV netgi prieš 30 metų suaugęs asmuo per metus vidutiniškai praleisdavo apie 500 valandų dalyvaudamas įvairiuose mokymosi projektuose, Norvegijoje daugiau negu pusė visų nuolat besimokančių suaugusiųjų mokosi neformaliojo švietimo institucijose, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (EBPO) (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD) priklausančiose šalyse nuo 22 proc. iki 63 proc. dirbančių suaugusiųjų iki 45 metų amžiaus (priklauso nuo šalies) mokosi neformaliojo ir (arba) savaiminio būdu (Knapper, Cropley, 2000, p. 13). Livingstone ir kolegų tyrimų (1999) duomenimis, publikuotais R. Ivany ir kolegų, kiekvienas suaugęs kanadietis skiria vidutiniškai 15 valandų per savaitę savišvietai, o tai gerokai pranoksta 4 valandas per savaitę, praleidžiamas mokantis formaliojo mokslo sistemoje (Ivany et al., 2003, p. 4).

Suaugusiųjų aktyvumą siekiant aukštojo išsilavinimo atskleidžia pastaraisiais dešimtmečiais vykstantys postmoderniųjų visuomenių, įskaitant ir Lietuvos, aukštojo mokslo institucijų masiškėjimo ir besimokančiųjų diversifikacijos procesai. Pavyzdžiui, JAV Suaugusiųjų ir patirtinio mokymosi tarybos (Council of Adult and Experiential Learning, CAEL) duomenimis, paskutiniame XX a. dešimtmetyje šioje šalyje 25 metų amžiaus studentų skaičius sudarė 45 proc. visų koledžų studentų, dabar šis skaičius gali būti viršijęs 50 proc. ribą (*Serving adult learners in higher education...*, 1999). Remiantis tyrėjais C. Knapperiu ir A. Cropley (2000), 1999 m. Pietų Australijoje net 53 proc. į universitetus pateiktų prašymų buvo priimti iš suaugusiųjų, kurie nebuvo įstoję į aukštąsias mokyklas iki 1998 m.

2012 m. paskelbtoje ataskaitoje dėl Bolonijos proceso įgyvendinimo Europos aukštojo mokslo erdvei priklausančiose šalyse nurodoma, kad studentų, kuriems yra daugiau negu 30 metų, ir kurie 2008–2009 studijų metais įstojo į aukštojo mokslo institucijas, skaičiaus vidurkis 36 duomenis pateikusiose šalyse siekia 16 procentų. Ataskaitoje taip pat statistiškai pagrindžiami tarp šių šalių esantys skirtumai, pavyzdžiui, vyresnių negu 30 metų amžiaus studentų skaičius yra mažiausias Azerbaidžane (jie sudaro tik 2 proc. visų studijuojančiųjų), tuo tarpu Skandinavijos šalyse ir Jungtinėje Karalystėje jų skaičius sudaro trečdalį (nuo 29 proc. iki 40 proc.) visų studijuojančiųjų populiacijos. Tarpinę vietą užima šalių grupė (jai priskiriamos Kroatija, Makedonija, Prancūzija ir Lenkija),

kuriuose tokio amžiaus studentų skaičius siekia 10 procentų. Ataskaitoje pažymima, kad iš Europos šalių išsiskiria Skandinavijos šalys, nes jose „tradicinis“ aukštojo mokslo sektoriuje studijuojančiųjų amžiaus vidurkis yra aukštesnis negu kitose Europos šalyse. Pavyzdžiui, Švedijai būdinga, kad I pakopos studijas pradedančiųjų amžiaus vidurkis yra 22 metai, Suomijoje jis svyruoja nuo 22 iki 24 metų (The European higher education area in 2012 ..., 2012, p. 142–145). Norvegija išsiskiria tuo, jog joje jau daugiau negu dešimt metų veikia sistema, numatanti, kad aukštosios mokyklos turi įvertinti vyresnių negu 25 metų suaugusiųjų neformalųjį mokymąsi ir priimti studijuoti tuos, kurių pasiekimai atitinka jos keliamus priėmimo reikalavimus (Validation of non-formal and informal learning in Norway, 2002).

Aukštojo mokslo studijų masiškėjimo ir besimokančiųjų diversifikacijos tendencijų Lietuvoje tyrimai rodo, kad ir mūsų šalies aukštojo mokslo institucijose vyksta panašūs procesai. D. Gudaitytė (1998) atskleidė aukštojo mokslo kaip elitinio reiškimo tapsmą masiniu reiškiniu, V. Zuzevičiūtė (2005) išnagrino šiuolaikinių universitetinių studijų bruožus pasaulyje bei Lietuvoje ir atskleidė su Lietuvos universitetų masiškėjimu susijusį reikšmingą besimokančiųjų diversifikacijos reiškinį. Nustatyta, kad 2003–2004 studijų metais Lietuvos formaliojo mokslo institucijose studijavo 67,9 tūkstančio netradicinio amžiaus žmonių, t. y. vyresnių negu 18–24 metų amžiaus. Iš jų net 60 proc., arba 44 tūkstančiai, buvo universitetų studentai, ir tai sudarė 34,7 proc. visų juose studijuojančiųjų (Zuzevičiūtė, 2005, p. 18). Minėtoje Lietuvos mokslo ir studijų ateities išvalgoje *Mokslioji Lietuva – 2030* formuluojama vizija, kad 2030 m. Lietuvoje aukštasis mokslas yra *visuotinai prieinamas* (Lietuvos mokslo ir studijų ateities išvalga ..., p. 1).

Vykstant šiems pokyčiams išryškėja naujas aukštojo mokslo institucijų vaidmuo – užtikrinti studijų prieinamumą ne tik tradicinio, bet ir netradicinio amžiaus studijuojantiems suaugusiesiems, sukurti mokymosi perkėlimo iš vieno sektoriaus į kitą galimybes ir užtikrinti socialinį suaugusiųjų įtraukimą. Institucijose vyksta strateginio planavimo, studijų formų ir programų pokyčiai, nes didėjantis netradicinio amžiaus studentų skaičius reiškia, kad būtina atsižvelgti į „naujos besimokančiųjų kartos, kuriai būdingas neprognozuojamumas ir nenuoseklumas“, mokymosi poreikius ir į šiuolaikinio darbdavio poreikius, t. y. suteikti ne tik žinių, bet ir perkeliamųjų gebėjimų: bendravimo, komandinio darbo, problemų sprendimo, kritinio mąstymo ir pan. (Knapper, Cropley, 2000, p. 83). Didėjantis naujo tipo studijuojančiųjų skaičius reiškia ir tai, kad suaugusieji, kitaip nei tradicinio amžiaus studentai, į aukštąją mokyklą atsineša ne tik

gyvenimiškos ir darbo patirties, bet ir įvairioje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų. Taigi, neišvengiamai iškyla būtinybė už formaliojo aukštojo mokslo institucijų sienų įgytus mokymosi pasiekimus identifikuoti ir formaliai pripažinti.

Pirmoji šalis, kurioje įvyko aukštųjų mokyklų vaidmens virsmas, buvo JAV. Šioje šalyje XX a. aštuntajame dešimtmetyje pirmą kartą į universitetus buvo priimti suaugusieji atsižvelgiant į jų ankstesnį mokymąsi. Vėliau strateginiai sprendimai dėl mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimo ir pripažinimo idėjos įgyvendinimo buvo priimti Kanadoje, Australijoje. Europoje Prancūzija buvo viena iš pirmųjų valstybių Europoje, vyriausybinio lygiu aktyviai įsitraukusių į neakademinėje aplinkoje įgytų kompetencijų (pranc. *bilan de competence*) vertinimą ir pripažinimą aukštosiose mokyklose. Per pastaruosius 15–20 metų neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo aukštajame moksle sistemos įdiegtos ir kitose Europos šalyse (Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Estijoje ir kt.). Pažymėtina, kad kai kuriose iš jų (JAV, Kanadoje ir Didžiojoje Britanijoje) sukurti nacionaliniai ankstesnio mokymosi vertinimo ir pripažinimo standartai, garantuojantys tokio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo įgyvendinimo strategijos nuoseklumą ir patikimumą (JAV – Whitaker et al., 1989. *Assessing learning: standards, principles, and procedures*; Kanadoje – *Developing benchmarks for prior learning assessment and recognition*, 2000; Didžiojoje Britanijoje – *Guidelines of accreditation of prior learning*, 2004).

Skirtingų šalių šioje srityje įgyta patirtis nevienoda sistemos įdiegimo ir procedūros taikymo trukmės, procedūros taikymo masto, tikslų ir kitų priimtų sprendimų atžvilgiu. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse (Prancūzijoje) sukurti įstatymai, kuriais remiantis nacionaliniu mastu aukštosiose mokyklose įgyvendinamas patirtinio mokymosi vertinimas (Prancūzijoje šie procesai vyksta glaudžiai bendradarbiaujant su darbdaviais); kitose šalyse (JAV, Kanadoje, Australijoje, Didžiojoje Britanijoje) svarbų vaidmenį vaidina institucijos, turinčios įtakos mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimui ir pripažinimui formaliojo mokslo sistemoje: Suaugusiųjų ir patirtinio mokymosi taryba JAV (*Council of Adult and Experiential Learning, CAEL*), Kanados ankstesnio mokymosi pripažinimo asociacija (*Canadian Association for Prior Learning Assessment, CAPLA*), Nacionalinė parengimo valdyba Australijoje (*National Training Board, NTB*), Universitetų ir koledžų priėmimo tarnyba Didžiojoje Britanijoje (*University and College Admission Service, UCAS*).

Kaip minėta, skirtingose šalyse skiriasi mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimo ir pripažinimo procedūros taikymo mastas bei tikslai. Jungtinėje Ka-

ralystėje atliktas J. Garnetto ir kolegų (2004) tyrimas atskleidžia, kad procedūra dažniausiai taikoma suaugusiuosius priimant į universitetus, kai jiems gali būti suteiktas tam tikras akademinis kreditų skaičius arba jie gali būti atleisti nuo tam tikros kurso dalies. Tačiau tyrėjai teigia, kad šalies mastu mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimas ir pripažinimas universitetuose dar nėra itin paplitęs reiškinys. Be to, įtakos turi ir universiteto tipas: naujuose universitetuose ši procedūra jau skinasi kelią, o absoliuti senųjų universitetų dauguma procedūros netaiko arba beveik netaiko (Garnett et al., 2004).

JAV ir Prancūzijoje procedūros taikymo mastas ir tikslai daug platesni. Šalyse veikia didelę patirtį šioje srityje turinčios aukštojo mokslo institucijos (JAV yra per 1 200 koledžų ir universitetų, o Prancūzijoje – apie 1 700 aukštojo mokslo institucijų), kuriose, remiantis mokymosi neakademinėje aplinkoje pripažinimu, suteikiami akademiniai kreditai ir (arba) bakalauro ar net magistro diplomai (Garnett et al., 2004). Pažymėtina, kad 2008 m. Prancūzijos vyriausybės prašymu Europos universitetų asociacija po aktyvių konsultacijų su Europos universitetų asociacijos nariais universitetais, rektorių konferencijomis ir socialiniais partneriais parengė Europos universitetų chartiją dėl mokymosi visą gyvenimą (European Universities' Charter on Lifelong Learning), kurioje numatomi konkretūs žingsniai įgyvendinant mokymosi visą gyvenimą idėją. Tai – dešimt įsipareigojimų, kuriuos turi prisiimti universitetai ir dešimt įsipareigojimų, kuriuos turi prisiimti šalių vyriausybės. Tarp dešimties universitetams priskirtų įsipareigojimų Chartijoje ypač pabrėžiami du: parengti lanksčias, inovatyvias studijų programas, skirtas tiek tradicinio amžiaus, tiek ir netradicinio amžiaus studentams, ir universitetuose sukurti visų formų ankstesnio mokymosi pripažinimo sistemas (The European higher education area in 2012 ..., 2012, p. 127).

Jau minėtoje ataskaitoje dėl Bolonijos proceso įgyvendinimo Europos aukštojo mokslo erdvei priklausančių šalių aukštojo mokslo sistemose šių šalių praktika ir mastas vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus buvo analizuojamas šalis lyginant dviem aspektais: suaugusiųjų įstojimo į aukštąsias mokyklas aspektu ir progresavimo aukštojo mokslo studijose aspektu. Ataskaitoje pažymima, kad šalys pasiskirsto į du priešingus poliūs: pirmajam priskiriamos šalys (Prancūzija, Didžioji Britanija, Vokietija, Norvegija, Belgija ir kt.), kuriose neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo sistemos jau sukurtos, jose tokio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas reglamentuotas nacionaliniu lygmeniu ir aukštojo mokslo institucijose atliekamas pagal nustatytas procedūras. Priešingam poliui priskiriama grupė šalių (Graikija, Rumunija, Bulgarija, Serbija, Kipras ir kt.), kuriose neformaliojo ir savaiminio

mokymosi pripažinimas dar nėra reglamentuotas nei racionaliū, nei instituciniu lygmeniu, ir tokio mokymosi pasiekimai aukštojo mokslo institucijose dar nėra vertinami ir pripažįstami.

Ataskaitoje taip pat pažymima, kad tarpinę poziciją užima dvi nedidelės šalių grupės: vienoje iš jų (šiai grupei priskiriamos Italija, Ispanija, Olandija, Danija, Šveicarija, Estija ir kt.) neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas aukštojo mokslo institucijose reglamentuotas nacionaliniu lygmeniu ir yra nustatytos procedūros, tačiau jos nėra taikomos praktikoje. Antrajai grupei priskiriamose šalyse (Lenkija, Lietuva, Latvija, Austrija, Kroatija ir kt.) neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas reglamentuotas nacionaliniu lygmeniu, tačiau gali būti atliekamas tiek pagal nacionaliniu mastu nustatytas procedūras, tiek ir pagal pačių aukštųjų mokyklų sukurtas procedūras.

Ataskaitoje pabrėžiama, kad iš 47 Bolonijos procese dalyvaujančių šalių tik 22 šalių aukštojo mokslo sistemose pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus suaugusiesiems yra prieinama alternatyvaus įstojimo į aukštąsias mokyklas galimybė, 29 šalių aukštojo mokslo sistemose yra vertinami ir pripažįstami neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai, už juos suteikiami akademiniai kreditai, kurie įskaitomi kaip studijų programos dalis, tačiau tik 13 šalių suaugusieji gali pasinaudoti abiem galimybėmis. Ataskaitoje taip pat pabrėžiama, kad aukštojo mokslo kvalifikacija už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus Europos aukštojo mokslo erdvėje esančiose aukštojo mokslo sistemose suteikiama retai (The European higher education area in 2012 ..., 2012, p. 143–144).

Apibendrinant galima teigti, kad postmodernizmo epochos padiktuoti pokyčiai ir naujas aukštųjų mokyklų vaidmuo neatsiejami. Lankstumo, atvirumo ir mokymosi perkėlimo reikalavimai lėmė tai, kad įvairiose pasaulio šalyse jau pradėtos vykdyti reformos, kuriomis siekiama priartinti suaugusiuosius prie aukštojo mokslo studijų, jiems suteikiant alternatyvaus įstojimo į aukštąsias mokyklas galimybę, suteikiant akademinis kreditus ir įskaitant juos kaip dalį studijų programos, sukuriant lanksčias studijų formas ir pripažįstant, vertinant ir tinkamai panaudojant aukštojo išsilavinimo siekiančių suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. Oficialiai pripažindamos įvairioje mokymosi aplinkoje įgytas kompetencijas aukštosios mokyklos įgyvendina savo naujam vaidmeniui priskirtą uždavinį – sujungia akademinį pasaulį bei realųjį pasaulį ir išsprendžia mokymosi perkėlimo problemą.

Apibendrinant situaciją dėl Europos aukštojo mokslo erdvėje esančių šalių aukštojo mokslo sistemose atliekamo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo masto, darytina išvada, kad nors nuo pat Bolonijos proceso įgyvendinimo pradžios visų formų ankstesnio mokymosi pripažinimo visais švietimo sistemos lygmenimis, įskaitant ir aukštąjį mokslą, tema politiniu požiūriu buvo ir tebėra ypač aktuali, praktiškai neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas daugumos šalių aukštojo mokslo sistemose šiuo metu dar nėra pakankamai plačiai atliekamas.

1.3. Iššūkiai vertinant ir pripažįstant neformaliojo mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijose

Užsienio šalių patirtis rodo, kad suaugusieji, turintys ir neformaliojo mokymosi pasiekimų, kurie yra oficialiai patvirtinti tam tikrais dokumentais, ir nedokumentuoto mokymosi pasiekimų, taip pat siekiantys universitetinio išsilavinimo, gali kreiptis dėl jų pripažinimo į aukštąsias mokyklas. Apibendrinant JAV, Kanados, Australijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos patirtį galima teigti, kad dabartiniu metu šių šalių aukštosiose mokyklose gali būti vertinamas ir pripažįstamas:

- 1) patirtinis (angl. *experiential*) mokymasis, vykęs mokamame darbe;
- 2) patirtinis mokymasis, vykęs nemokamame darbe ar atliekant savanorišką veiklą;
- 3) patirtinis mokymasis, vykęs laisvalaikio;
- 4) savarankiškas mokymasis;
- 5) mokymasis, vykęs užsienyje (stažuotės, kursai, seminarai ir pan.), už kurį išduoti pažymėjimai;
- 6) darbo vietoje vykęs mokymasis, už kurį išduoti pažymėjimai;
- 7) neformaliojo švietimo institucijose vykęs mokymasis, už kurį išduoti pažymėjimai.

Asmuo gali siekti:

- 1) įstoti į universitetą;
- 2) įstoti į universiteto antrų ar netgi trečių metų studijų programą;
- 3) akademinį kreditų už tam tikrą pasirinktos studijų programos modulį;
- 4) akademinį kreditų krepšelį už visą bakalauro ar magistro studijų programą – tai priklauso nuo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų ir nuo šalies.

Kita vertus, mokslinės literatūros, aukštųjų mokyklų ir su jomis susijusių organizacijų dokumentų analizė leidžia pagrįstai teigti, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas ir pripažinimas – *didelis iššūkis* aukštajai mokyklai, kurio išskirtinumą lemia keletas priežasčių. Pirma, aukštosioms mokykloms, svarstančioms galimybę vertinti ir pripažinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, iškyla būtinybė priimti svarbiausią sprendimą – pripažinti, kad mokymosi bet kokioje neakademine aplinkoje pasiekimai yra vertingi ir gali būti pripažinti prilygstančiais tradiciniu būdu studijuojančiųjų akademiniam pasiekimams.

Antra, sprendimas vertinti ir pripažinti įvairioje mokymosi aplinkoje įgytus pasiekimus verčia akademines bendruomenes diskutuoti ypač svarbiu klausimu – kaip pripažinti mokymosi už aukštosios mokyklos ribų pasiekimus nemėginant studijų kokybės, t. y. kaip užtikrinti, kad būtų pripažinti tik tokio lygio mokymosi pasiekimai, kurie iš tiesų atitinka akademinio lygio pasiekimus?

Trečia, sprendimas įdiegti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrą iš institucijos reikalauja pasirengimo ir su juo susijusių sąnaudų:

1. Žmogiškųjų išteklių, darbo ir laiko sąnaudų, skirtų:
  - institucijoje vykdomų studijų programų aprašams, pagrįstiems aiškiai suformuluotais studijų siekiniais / rezultatais ir įvardytomis kompetencijomis, parengti, studijų programų katalogams sudaryti ir galimiems vertinimo apribojimams nustatyti;
  - institucijos teisei bazei parengti ar esamai teisei bazei papildyti (tvarkos, reglamentuojančios neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą institucijoje priėmimas ar esamos papildymas, suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų ekspertinio vertinimo formų parengimas, jų oficialus patvirtinimas ir kt.);
  - suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimams vertinti ir kompetencijoms pripažinti. Kaip pažymi britų tyrėjai J. Garnettas ir kolegos, daugiausia laiko reikalaujanti veikla – mokymosi neakademine aplinkoje pasiekimų vertinimo procesas, ypač jeigu suaugusysis pretenduoja gauti daugiau kaip 60 kreditų (Garnett et al., 2004);
  - institucijos ekspertams vertintojams parengti, konsultantams ir administraciniam personalui apmokyti bei kitiems parengiamiesiems darbams.
2. Institucijos plėtros sąnaudų:

- padaliniui, atsakingam už procedūros įdiegimą ir koordinavimą aukštojoje mokykloje, įsteigti;
  - suaugusiesiems konsultuoti;
  - informacijos apie procedūrą prieinamumui viešojoje erdvėje užtikrinti.
3. Finansinių sąnaudų:
- būtinų individualiai paramai suaugusiesiems, turintiems neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų ir siekiantiems jų oficialaus pripažinimo aukštojoje mokykloje, suteikti.

Ketvirta, už aukštosios mokyklos ribų vykusio mokymosi vertinimas – naujas specifinis reiškinys aukštojoje mokykloje, nes tradiciškai joje vertinama tai, kas dėstoma, o asmenys, kurių pasiekimai vertinami, tradiciškai turi studento arba klausytojo statusą toje institucijoje, kurioje vyksta vertinimas. Analizuojant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojoje mokykloje vertinama tai, kas nebuvo dėstoma, arba tai, kas buvo dėstoma kitose švietimo institucijose, arba tai, ko asmuo išmoko darbo aplinkoje ar mokydamasis savarankiškai. Ne mažiau svarbu ir tai, kad kai kurie mokymosi pasiekimai sunkiai apibrėžiami ir juos formuluoti yra abiejų šalių, t. y. aukštosios mokyklos ir suaugusiojo, susitarimo dalykas (Boud, 2001, cituota Costley, Armsby, 2007). Taigi akivaizdu, jog dalis suaugusiųjų neišvengiamai susidurs su neakademinėje aplinkoje įgytų pasiekimų formulavimo problema, o ekspertinių vertinimą atliekantys dėstytojai – su suaugusiųjų pateiktų mokymosi pasiekimų apibrėžimų atitikties aukštosios mokyklos studijų programos apraše pateiktiems siekiniams / rezultatams apibrėžimams nustatymo problema.

Be to, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai vertinami suaugusiesiems dar neįstojus į instituciją. Šis faktas ypač svarbus, nes, kaip nurodo tyrėjai D. Boudas (2001) ir H. Peters (2005), tie suaugusieji, kurie niekada nėra buvę akademinės bendruomenės nariai, susidurs su neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų perkėlimo į akademinį diskursą problema. Kitaip tariant, jeigu suaugusieji nebus įvaldę aukštojoje mokykloje privalomo konkretaus studijų dalyko (specialybės) akademinio diskurso, mokymosi pasiekimų nustatymo, apibrėžimo ir aprašymo problema jiems gali tapti neįveikiama (Boud, cituota Costley, Armsby, 2007; Peters, 2005).

Dėl šių priežasčių užsienio šalių universitetuose ir koledžuose, įdiegusiuose neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo sistemas, sukurtas veiksmingas paramos suaugusiesiems posistemis, numatantis visapusišką pagalbą ruošiantis mokymosi neakademinėje aplinkoje pasiekimų

vertinimo procedūrai institucijoje: suaugusiųjų informavimą, konsultavimą, metodinę pagalbą nustatant, formuluojant ir aprašant mokymosi pasiekimus.

Taigi, užsienio šalių aukštųjų mokyklų patirtis vertinant ir pripažįstant neakademiniėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus leidžia pagrįstai teigti, kad ši veikla – iššūkis aukštosioms mokykloms, reikalaujantis pasirengimo, žmogiškųjų išteklių, laiko bei darbo sąnaudų ir keliantis nemažai klausimų: kaip pripažinti mokymosi už institucijos ribų pasiekimus nemenkinant studijų kokybę, kaip nustatyti jų aukštojo mokslo pasiekimams keliamų reikalavimų atitikimą, kokia paramos suaugusiesiems sistema būtina ir panašiai. Šiuos klausimus aptarti labai svarbu, nes tinkami sprendimai padeda sėkmingai pasirengti įdiegti procedūrą institucijoje.

II. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOŠI PASIEKIMŲ VERTINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE

Šiame skyriuje nagrinėjama:

- neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijose samprata ir apibrėžtis;
  - neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje principai;
  - lyginamoji formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo aukštojo mokslo institucijoje analizė.
-

2.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje samprata ir apibrėžtis

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo pasiekimų sampratos analizė leidžia pateikti apibendrintą neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojoje mokykloje sąvokos apibrėžimą bei atskirų jos dalių apibrėžimus.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas aukštojo mokslo institucijoje – tai procesas, suteikiantis pagrindą daryti išvadas apie neakademine aplinkoje (darbo aplinkoje, neformaliojo švietimo institucijose, atliekant savanorišką veiklą, mokantis savarankiškai ar stažuotėse ir kursuose bei kitoje aplinkoje) vykusį suaugusiojo mokymąsi ir tokio mokymosi pasiekimų atitiktį akademinio lygio reikalavimams (Norman, 1992; Colardyn, 2002; Elton, Johnston, 2002; Winterton et al., 2005; Laužackas ir kt., 2005; Bulajeva, 2007).

Vertinimas yra apibrėžiamas įvairiai ir kiekvienas apibrėžimas akcentuoja skirtingus vertinimo proceso elementus ir jo naudojimo kontekstus (Edwards, Knight, 1995; Knight, 2001; Kvale, 2007; Black, Williams, 1998; Boud, 2007; Colardyn, 2002; Elton, Johnston, 2002; Laužackas et al., 2005; Bulajeva, 2007, Burkšaitienė, Teresevičienė, 2008 ir kt.). Pateikiame keletą iš jų. D. Colardyn

(2002) vertinimo apibrėžime akcentuojami vertinimo metodai: „Vertinimas – bendro pobūdžio terminas, apimantis visus metodus, taikomus norint įvertinti arba priimti sprendimus apie asmens ar grupės asmenų veiklą“ (p. 4). L. Jovaišos (2007) apibrėžime vertinimas siejamas su švietimo procesais: „Vertinimas – konkretus ir vienareikšmis pedagogų ar moksleivių veiklos ir elgesio kokybės laipsnio nustatymas pagal ugdymo tikslus, uždavinius, mokymosi ir darbo normas“ (p. 326). Remiantis pastaruoju apibrėžimu, galima taip pat teigti, kad *neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas aukštojoje mokykloje – procesas, kurio metu nustatomas suaugusiųjų neakademiniame mokymosi aplinkoje įgytų pasiekimų kokybės laipsnis lyginant su aukštojo mokslo mokymosi pasiekimams keliamais kokybės reikalavimais*.

Lietuvos ir užsienio literatūros apžvalga rodo, kad yra keletas termino *mokymosi pasiekimai* apibrėžimų ir klasifikacijų. Vadove remtasi Europos Sąjungos švietimo politikos dokumente „Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo“ pateikta mokymosi pasiekimų samprata ir tipologija: „*Mokymosi pasiekimai – tai teiginiai apie tai, ką besimokantysis žino, supranta ir sugeba daryti pasibaigus mokymosi procesui, jie skirstomi į žinias, gebėjimus ir kompetenciją* (Europos Parlamento ir Europos Tarybos rekomendacija... 2008, p. 4).

Mokslinės literatūros, užsienio šalių aukštųjų mokyklų, kuriose įdiegtos ir naudojamos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo sistemos, dokumentų ir užsienio šalių (JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir atskirai Škotijos) nacionalinių neformaliojo ir savaiminio mokymo pasiekimų vertinimo ir pripažinimo standartų apžvalga leido palyginti šiose šalyse vartojamus terminus, apibūdinančius tokio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procesą. Lyginamosios analizės rezultatai pateikti autorių sudarytoje 1 lentelėje.

1 lentelė. Užsienio šalyse vartojami terminai ir jų akronimai

Akronimas	Terminas originalo kalba ir jo vertimas	Šalis
APL	Ankstesnio mokymosi akreditavimas – <i>Accreditation of Prior Learning</i>	Jungtinė Karalystė
APEL	Ankstesnio patirtinio mokymosi akreditavimas – <i>Accreditation of Prior Experiential Learning</i>	Jungtinė Karalystė JAV Švedija

1 lentelės tęsinys.

RUPL	Ankstesnio nedokumentuoto mokymosi pripažinimas – <i>Recognition of Prior Uncertificated Learning</i>	Škotija (Jungtinė Karalystė)
RIPL	Ankstesnio savaiminio mokymosi pripažinimas – <i>Recognition of Informal Prior Learning</i>	Škotija (Jungtinė Karalystė)
RPEL	Ankstesnio patirtinio mokymosi pripažinimas – <i>Recognition of Prior Experiential Learning</i>	Škotija (Jungtinė Karalystė)
PLA/APL	Ankstesnio mokymosi vertinimas – <i>Prior Learning Assessment /Assessment of Prior Learning</i>	JAV
PLAR	Ankstesnio mokymosi vertinimas ir pripažinimas – <i>Prior Learning Assessment and Recognition</i>	Kanada
RPL	Ankstesnio mokymosi pripažinimas – <i>Recognition of Prior Learning</i>	Australija Pietų Afrikos Respublika
VAE	Įgytos patirties patvirtinimas – <i>La Validation des Acquis de l'Experience</i>	Prancūzija
VPL	Įgytos patirties vertinimas – <i>Valuation of Prior learning</i>	Olandija
EVC	Įgytų kompetencijų vertinimas – <i>Erkennung Verworven Competenties</i>	Olandija

Kaip matyti iš 1 lentelės, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo procesą apibūdinantys terminai (ir jų akronimai) labai įvairūs. Pažymėtina, kad kai kuriose šalyse ar net tos pačios šalies įvairiose dalyse (Jungtinės Karalystės atveju) minėti procesai apibūdinami net keliais terminais. Tai paaiškintina tuo, kad siekiama kuo tiksliau nurodyti, kokio pobūdžio mokymasis ar kur vykęs mokymasis vertinamas ir pripažįstamas aukštojo mokslo institucijoje. Taigi, nagrinėjant mokymosi neakademiniame aplinkoje vertinimą ir pripažinimą, būtina kalbėti apie konkrečią šalį ir joje vartojamus terminus. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje vartojami net 5 terminai, iš jų 3 – Škotijoje (žr. 1 lentelę). Keturi terminai, t. y. *ankstesnio patirtinio mokymosi akreditavimas* (Jungtinė Karalystė), *ankstesnio nedokumentuoto mokymosi pripažinimas*

(Škotija), *ankstesnio patirtinio mokymosi pripažinimas* ir *ankstesnio savaiminio mokymosi pripažinimas* (Škotija) iš esmės apibūdina tą patį procesą, t. y. procesą, kurio metu vertinamas ir gali būti pripažįstamas patirtinis mokymasis bei mokymasis, už kurį nėra suteikta pažymėjimų ar kitų oficialių dokumentų (t. y. mokymasis darbe, atliekant savanorišką veiklą, praktiką, mokantis savarankiškai, laisvalaikiu ir pan.). Penktuoju terminu *ankstesnio mokymosi akreditavimas* apibūdinamas procesas, kai institucijoje vertinamas ir gali būti pripažintas mokymasis, už kurį suaugusiesiems buvo suteikti pažymėjimai. Pažymėtina, kad dėl pastarojo termino gali kilti painiavos, nes jis vartojamas dviem atvejais. Pirmuoju atveju – pripažįstant formaliojo švietimo sistemos išduotus mokymąsi patvirtinančius dokumentus, t. y. šiuo atveju iš esmės kalbama apie kreditų perkėlimą iš vieno aukštojo mokslo lygmens ar institucijos į kitą. Antruoju atveju – kai vertinamas ir gali būti pripažįstamas neformaliojo švietimo sistemoje vykęs ir dokumentais patvirtintas mokymasis.

Pažymėtina, kad yra dar vienas skirtumas – kai kuriais terminais procesas apibūdinamas kaip mokymosi *akreditavimas*, kitais – kaip *pripažinimas*. Kaip nurodyta dokumente „Škotijos kreditų ir kvalifikacijų sąranga“, terminas *pripažinimas* turi platesnę reikšmę negu *akreditavimas*, tiksliau tariant, mokymosi akreditavimas yra viena iš mokymosi pripažinimo formų (Scottish credit and qualifications framework..., 2005, p. 9).

JAV dažniausiai vartojami du terminai. Pirmuoju – *ankstesnio mokymosi vertinimas* apibūdinamas mokymosi „už tradicinės akademinės aplinkos ribų apibrėžimo, dokumentavimo, matavimo, vertinimo ir kredito suteikimo procesas“ (Flint et al., 1999, p. 57), antruoju detalizuojamas pirmuoju terminu apibūdinamas procesas ir specifikuojama, kad aukštojoje mokykloje gali būti vertinamas ir pripažįstamas patirtinis mokymasis. Šiuo terminu iš esmės apibūdinama tai, kas Jungtinėje Karalystėje įvardijama terminu *ankstesnio patirtinio mokymosi akreditavimas* (Whitaker et al., 2006, p. 92). Kanadoje tą patį procesą apibūdina terminas *ankstesnio mokymosi vertinimas ir pripažinimas* (Developing benchmarks..., 2000, p. 1). Prancūzijoje šis procesas apibrėžiamas kaip *įgytos patirties vertinimas* (La Validation des acquis..., 2005, p. 3).

Šiame vadove vartojamas terminas *neformalusis ir savaiminis mokymasis* apibrėžiamas kaip mokymasis *įvairioje neakademinėje aplinkoje, t. y. vykęs už formaliojo švietimo ir mokymo sistemos ribų*:

Neformalusis mokymasis – mokymasis, kuris yra suplanuotas, bet sąmoningai mokymusi nepavadintos veiklos (mokymosi uždavinių, laiko ir paramos besimokančiam asmeniui požiūriu) dalis. Besimokančiojo atžvilgiu neformalusis mokymasis yra tikslingas mokymosi procesas (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001; Bjornavold, 1997; EU Knowledge system for lifelong learning). Neformalusis mokymasis gali vykti darbo vietoje (kursai, seminarai), stažuotėse savo šalyje ar užsienyje, neformaliojo švietimo institucijose (kursai), jį gali teikti organizacijos bei tarnybos, įkurtos formalioms švietimo sistemoms papildyti (meno, muzikos, sporto mokyklos), asmenys gali mokytis neformaliai dalyvaudami pilietinių visuomenės organizacijų ir grupių (pvz., jaunimo organizacijos, profsąjungos, politinės partijos), labdaros ar pan. organizacijų (pvz., „Carito“) veikloje, dirbdami bendruomenei naudingą darbą ar savarankiškai. Neformaliajam mokymuisi būdingas cikliškumas ir planavimas, jis gali būti vertinamas, tačiau nėra kokia nors forma įteisinamas.

Savaiminis mokymasis – tai mokymasis kasdienės veiklos metu darbe, namuose ar laisvalaikiu. Tai mokymasis, kuris, kitaip nei formalusis ir neformalusis, nėra specialiai organizuotas (mokymosi uždavinių, laiko ir paramos besimokančiajam požiūriu), vyksta neplanuotai, dažnai suaugusiajam sąmoningai negalvojant, kad ji (jis) mokosi, susijęs su asmeniniais pomėgiais ir laisvalaikio veikla. Savaiminis mokymasis paprastai nėra pagrįstas dokumentais (EU Knowledge system for lifelong learning).

2.2. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje principai

Užsienio šalyse naudojamų neformaliojo ir savaiminio mokymosi nustatymo, vertinimo, pripažinimo ir oficialaus patvirtinimo aukštojo mokslo sistemų institucijose apžvalgos ir ES švietimo politikos dokumentų apžvalgos rezultatai rodo, kad nors padėtis įvairiose šalyse skiriasi ir ši procesą apibūdinančių terminų, ir uždavinių bei jų sprendimo būdų atžvilgiu, bendra yra principai, kuriais vadovaujantis pripažįstamas neakademinėje aplinkoje vykęs mokymasis (Developing benchmarks..., 2000; Common principles..., 2004; Scottish credit and qualifications framework..., 2005; Whitaker et al., 2006; Bjornavold, 1998; Colardyn, 2002 ir kt.).

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijose principai – taisyklės, reikalavimai ir teiginiai, kurių būtina laikytis jose vertinant tokio pobūdžio mokymosi pasiekimus. Pagrindiniai neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo aukštojo mokslo institucijose principai yra:

1 principas: aukštojo mokslo institucijoje gali būti vertinamas ir pripažįstamas bet kokioje **neakademinėje aplinkoje** vykęs mokymasis.

Šis principas grindžiamas pamatine nuostata, kad aukštojo mokslo institucijoje pripažįstama, jog mokymasis gali vykti bet kokioje mokymosi aplinkoje: dirbant, keliant kvalifikaciją, dalyvaujant įvairių organizacijų ir grupių veikloje, atliekant savanorišką veiklą, dirbant bendruomenei naudingą darbą, mokantis neformaliojo švietimo institucijose ar savarankiškai, mokantis laisvalaikio ir kitose aplinkose.

2 principas: pripažįstamas tik aukštojo mokslo lygmens **mokymasis ir jo metu įgyti pasiekimai**, bet ne pati patirtis.

Tai reiškia, kad aukštojo mokslo institucijoje gali būti vertinami **tik mokymosi pasiekimai** ir kad akademiniai kreditai nesuteikiami už gyvenimišką ar darbo patirtį, nors ir kokia ilga ji būtų. Be to, asmens neakademinėje aplinkoje įgyti mokymosi pasiekimai formaliai aukštosios mokyklos pripažįstami tik tuo atveju, jeigu vertinimo procedūros metu nustatoma, jog jie ir mokymosi pasiekimai, įgyti studijuojant tradiciniais būdais (pagal nuolatinį, nuosekliųjų, iššėstinių, nuotolinių, gretutinių studijų programas ir pan.), yra lygiaverčiai.

3 principas: būtini **įrodymai**, pagrindžiantys neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus.

Aukštojo mokslo institucija pripažįsta tik tuos mokymosi pasiekimus, kuriuos besimokantis asmuo gali pagrįsti ir įrodyti, kad jie atitinka akademinis

reikalavimus. Kaip įrodymai gali būti pateikiami neakademinėje mokymosi aplinkoje gauti pažymėjimai ar diplomai; kursų, kuriuose buvo dalyvauta, turinys; oficialių ir neoficialių testų (atliktų darbo aplinkoje ir pan.) rezultatai ar pažymėjimai; praktinės veiklos įvertinimo rezultatai ar pažymėjimai; darbdavio patvirtinimas, kad suaugusiojo kompetencijos atitinka tam tikrą standartą, pareigybes; darbdavių rekomendacijos; darbų pavyzdžiai, vaizdo įrašai, fotonuotraukos ir kt. medžiaga.

Siekiant užtikrinti vienodą požiūrį nagrinėjant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus institucijoje, būtina laikytis vienodų jų vertinimo kriterijų. Remiantis M. O'Grady (1991), visi procedūroje dalyvaujantys ekspertai vertintojai turi atsižvelgti į penkis kriterijus: autentiškumą, aktualumą, reikšmingumą, pakankamumą ir įvairovę.

Autentiškumo kriterijumi siekiama nustatyti, ar pateikti įrodymai ekspertui vertintojui suteikia pagrindą manyti, jog juos pateikęs asmuo iš tiesų yra įgijęs tuos mokymosi pasiekimus, kuriuos teigia turįs.

Aktualumo kriterijumi nustatoma, ar mokymosi pasiekimai aktualūs šiandien.

Reikšmingumo kriterijus taikomas sprendžiant, ar pateikti įrodymai atitinka kompetencijas, standartą, kategoriją ar lygį, kurio pripažinimo siekiama.

Pakankamumo kriterijumi įvertinama, ar juos pateikęs asmuo turi pakankamai patirties srityje, iš kurios siekia mokymosi pasiekimų pripažinimo.

Įvairovės kriterijumi įvertinama, ar įrodymus pateikęs asmuo yra naudojęs mokymosi pasiekimus įvairiose situacijose ir aplinkose (O'Grady, 1991, p. 186).

4 principas: aukštojo mokslo institucijoje privalomi aiškiai nustatyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų **vertinimo kriterijai**.

Kaip nurodoma Jungtinės Karalystės aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūros (*The Quality Assurance Agency for Higher Education, QAAHE*) dokumente „Gairės akredituojant ankstesnį mokymąsi“, mokymosi pasiekimų, įgytų neakademinėje aplinkoje, vertinimas turi būti pagrįstas **tais pačiais kriterijais, kuriais vadovaujamosi vertinant tradiciniu būdu studijuojančiųjų mokymosi pasiekimus** (Guidelines on the accreditation..., 2004). Bendra nuostata yra ta, jog aukštoji mokykla:

- ▶ pateikia suaugusiesiems aiškiai apibrėžtus kriterijus, kuriais remiantis bus atliekamas neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas;
- ▶ užtikrina kriterijų atitiktį numatytiems studijų siekiniams / rezultatams ir mokymosi pasiekimams (žinioms, gebėjimams ir kompetencijoms) aukštosios mokyklos studijų programose;
- ▶ pateikia nustatytus kriterijus suaugusiesiems suprantama forma;
- ▶ garantuoja, kad vertinimo kriterijai būtų taikomi nuosekliai.

Taigi, šiuo principu siekiama užtikrinti studijų kokybę, t. y. kad neformaliai ir savaimine įgyti mokymosi pasiekimai ir pasiekimai, kuriuos privalo būti įgijęs bet kuris aukštojo mokslo institucijoje studijuojantis asmuo, būtų lygiaverčiai. Kitaip tariant, vertinimo kriterijai turi išmatuoti pateiktų mokymosi įrodymų atitiktį studijų programose numatytiems mokymosi pasiekimams, išreikštiems žinių, įgūdžių ir kompetencijų forma (Guidelines on accreditation..., 2004, p. 11). Kita vertus, aukštojo mokslo institucija turi parengti savo dėstytojus atlikti ekspertinį tokio mokymosi pasiekimų vertinimą ir užtikrinti, kad vertinimo kriterijai būtų vienodai suprantami ir taikomi visų vertinime dalyvaujančių ekspertų.

5 principas: galimi neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje procedūros taikymo **apribojimai**.

Aukštojo mokslo institucijoje autonomiškai priimami sprendimai dėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procedūros taikymo apribojimų, t. y. galimi akademinų kreditų skaičiaus, studijų programų ar modulių apribojimai. Pavyzdžiui, institucija gali nustatyti studijų pakopą (bakalauro, magistro), kurioje procedūra nebus naudojama, didžiausią akademinų kreditų skaičių, kurį suaugusiajam leidžiama sukaupti už neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus, numatyti studijų programas ar studijų dalykus (modulius), kuriems procedūra nebus taikoma, ir kt. apribojimus.

Įdomu palyginti užsienio šalių aukštojo mokslo institucijose taikomus apribojimus didžiausio galimų suteikti akademinų kreditų skaičiaus atžvilgiu: JAV, Kanados, Australijos, Jungtinės Karalystės atveju didžiausias suteikiamų kreditų skaičius svyruoja nuo 25 proc. iki 60 proc. (priklauso nuo šalies) viso bakalauro krepšelio akademinų kreditų skaičiaus. Lietuvos aukštosioms mokykloms

rekomenduojamas skaičius – iki 75 procentų viso studijų programai skiriamo kreditų skaičiaus (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas ..., 2010). Tuo tarpu Prancūzijoje, kaip jau buvo minėta, tokių apribojimų nėra, todėl suaugusiesiems neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo pagrindu aukštojo mokslo institucijos gali suteikti bakalauro ar magistro laipsnį ir kvalifikaciją.

Įdomu pastebėti ir tai, kad aukštojo mokslo institucijose gali būti nustatytas mažiausias kreditų skaičius, kurį suaugusysis privalės sukaupti joje po to, kai bus pripažinti jo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai.

Taigi, šiuo principu siekiama užtikrinti aukštųjų mokyklų teisę autonomiškai priimti sprendimus ir kartu garantuoja aukštojo mokslo studijų kokybę. Akivaizdu ir tai, kad tam tikrų studijų programų, studijų dalykų ar modulių apribojimai yra būtini.

6 principas: neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas atviras ir aukštojo mokslo institucijos vidinei, ir išorinei analizei bei vertinimui.

Visi aukštojo mokslo institucijos priimti sprendimai dėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo gali būti analizuojami bei kvestionuojami atliekant ir vidinį, ir išorinį institucijos vertinimą.

Suaugusysis, nepripažinus jo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų ir nesuteikus akademinį kreditų, turi teisę pateikti apeliaciją, kuri bus nagrinėjama laikantis tos pačios institucijoje nustatytos apeliacijų nagrinėjimo tvarkos kaip ir nagrinėjant tradiciniu būdu studijuojančiųjų apeliacijas. Taigi, šiuo principu siekiama garantuoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje procedūros skaidrumą.

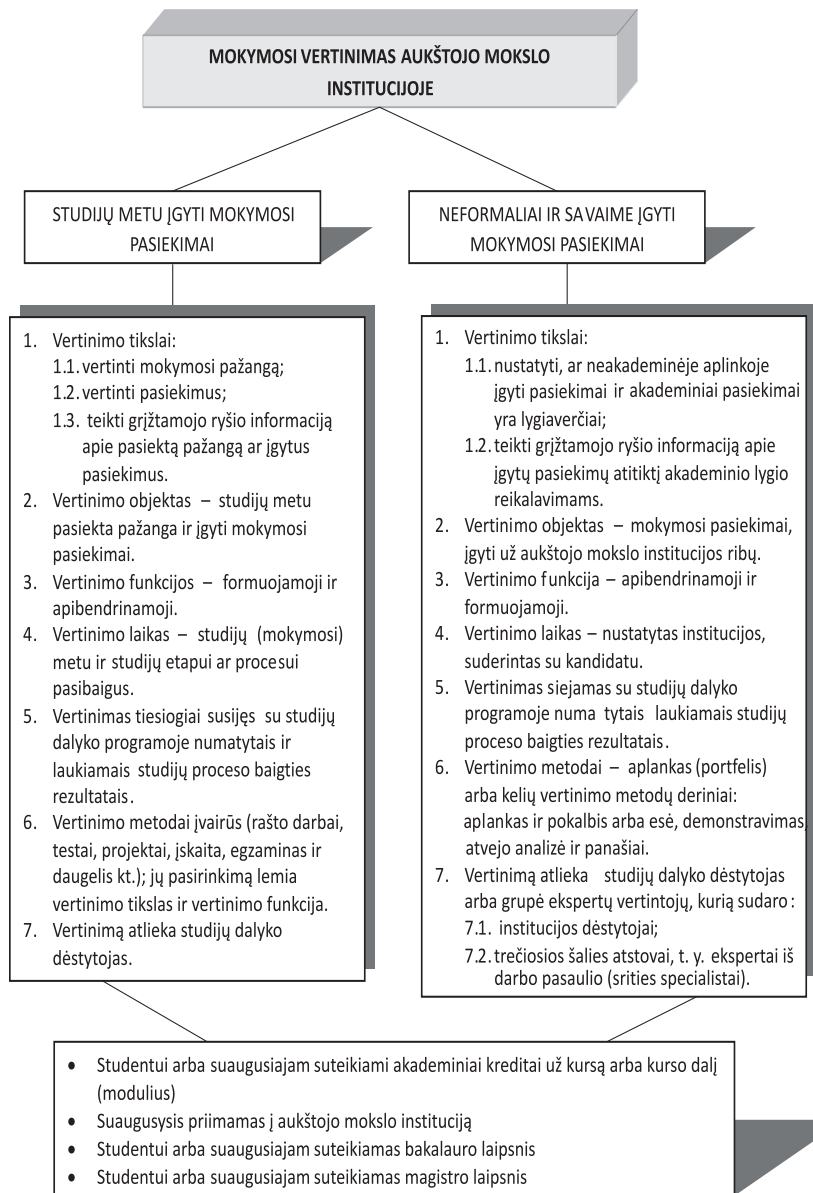
Apibendrinant galima teigti, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje principai svarbūs ir institucijai, kurioje bus atliekamas vertinimas, ir suaugusiesiems, pasirinkusiems galimybę pasinaudoti šia procedūra siekiant į ją įstoti ar baigti studijas ir įgyti aukštąjį išsilavinimą. Aukštojo mokslo institucijoms tai svarbu, nes šie principai užtikrina studijų kokybę pripažįstant, kad bet kokioje aplinkoje vykęs mokymasis yra vertybė. Suaugusiesiems šie principai – gairės, nurodančios, ką reikia žinoti siekiant pasinaudoti galimybe įgyti aukštąjį išsilavinimą per trumpesnę laiką, t. y. nestudijuojant to, ką jau yra išmokę.

2.3. Lyginamoji formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo aukštojo mokslo institucijoje analizė

Bendrosios sistemų teorijos požiūriu aukštojo mokslo institucijoje atliekamas vertinimas yra struktūrinė dalis platesnės sistemos, sudarytos iš trijų posistemų – mokymo (dėstyimo), mokymosi (studijavimo) ir vertinimo. Mokymo (dėstyimo) posistemis apima dėstytojų veiklą, atliekamą vadovaujantis studijų programomis ir orientuotą į jose numatytus studijų siekinius / rezultatus; mokymosi (studijavimo) posistemis apima studijuojančiųjų veiklą ir pastangas siekiant numatytų studijų rezultatų; vertinimo posistemis apima keletą procesų: mokymąsi ir mokymo kokybės laipsnio nustatymą, rezultatų įforminimą ir informavimą.

Aukštojo mokslo institucijai priėmus sprendimą vertinti ir pripažinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, institucijos vertinimo posistemyje, turinčiame ilgą formaliojo mokymosi vertinimo tradicijas, atsiranda naujas elementas – mokymosi pasiekimai, įgyti už institucijos ribų. Kyla pagrindinis klausimas: kokie yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje ypatumai? Norėdami atsakyti į šį klausimą, atlikome lyginamąją vertinimo posistemio analizę – formaliojo mokymosi vertinimą ir neformaliojo bei savaiminio mokymosi vertinimą palyginome vertinimo *tikslių, objekto, modelių ir metodų bei vertintojų* aspektais. Analizės rezultatai grafiškai pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas aukštojo mokslo institucijoje

2.3.1. Vertinimo tikslai

Tradicinio mokymo ir mokymosi aukštojo mokslo institucijoje vertinimu gali būti siekiama kelių tikslų, t. y. nustatyti mokymo (dėstymo) ir mokymosi (studijavimo) kokybės laipsnį ir įvertinti:

- 1) besimokančiųjų pažangą;
- 2) mokymosi proceso baigties rezultatus;
- 3) studijų kokybę (Brown, 2001; Knight, 2001; Race, 2001; Elton, Johnston, 2002; Elton, 2003; Burkšaitienė, 2004; Laužackas et al., 2005; Bulajeva, 2007 ir kt.).

Studentų pažanga vertinama studijų proceso metu siekiant padėti studijuojantiems įvertinti, kas jau pasiekta, kokios problemos dar neišspręstos ir kaip jas spręsti. Toks vertinimas vadinamas *formuojamuoju* ir apibrėžiamas kaip *nenutrūkstamas procesas, kurio pagrindinis tikslas – suprasti studentų mokymąsi ir jį pagerinti*. Kartu tai – nuolatinis įrodymų, ko iš besimokančiojo tikimasi, ir to, kas pasiekta, rinkimo, analizavimo ir interpretavimo procesas bei informacijos apie tokios analizės rezultatus naudojimas dokumentuojant, aiškinant ir tobulinant besimokančių asmenų pasiekimus (Burkšaitienė, 2009; Bulajeva, 2007). Tokiu vertinimu skatinamas besimokančių asmenų autonomiškumas ir motyvacija, o studijuojančiųjų pažangos vertinimas prisideda prie bendros akademinės kultūros, orientuotos į studijų kokybės užtikrinimą ir tobulinimą, sukūrimo aukštojo mokslo institucijose (9 Principles ..., 1996).

Tradicinių studijų atveju mokymosi proceso rezultatai aukštojoje mokykloje vertinami pasibaigus studijų etapui ar studijų procesui, t. y. baigus modulį, kursą ar studijų programą. Toks vertinimas vadinamas *apibendrinamuoju, juo nustatoma, koku mastu kiekvienas besimokantis asmuo yra pasiekęs studijų programoje numatytus tikslus – mokymosi pasiekimus* (Elton, Johnston, 2002; Bulajeva, 2007; Burkšaitienė, Šliogerienė, 2010).

Kaip jau minėta, aukštojo mokslo institucijoje vertinimu gali būti siekiama nustatyti mokymo (dėstymo) kokybės laipsnį. R. Laužackas ir kolegos (2005) pabrėžia, kad vertinimas yra nuolatinis informacijos apie mokymo metodų, priemonių arba programų efektyvumą kaupimo procesas. Vadinas, sukaupus ganėtinai informacijos, galima daryti išvadas, ar aukštojo mokslo institucijoje mokymas efektyvus, ir jį tobulinti. Pažymėtina, kad JAV universitetų instituciniuose vertinimo apibrėžimuose vertinimas laikomas procesu, kurio metu vykstantis studentų akademinų pasiekimų vertinimas suprantamas ir kaip ins-

titucijos tam tikros veiklos tobulinimo procesas (Principles ..., 1996). Galiausiai aukštojo mokslo institucijoje atliekamo vertinimo posistemis apima taip pat ir mokymosi rezultatų įforminimo ir informavimo procesus. Tai reiškia, kad pasibaigus vertinimui pateikiamas įvertinimas, kuris užregistruojamas oficialiai. Atsižvelgiant į šalį, tai gali būti skaičius (pagal dešimtbalę, dvidešimtbalę sistemą ir pan.), raidė (A, B, C, D, E, F), frazė (įskaityta / neįskaityta) ir panašiai. Be to, teigiamai įvertintam studentui suteikiamas tam tikras akademinų kreditų skaičius.

Kaip informavimo procesas, mokymosi pasiekimų vertinimas pagrįstas informuojančio sprendimo apie besimokančiojo pasiekimų kokybę bei apimtį priėmimu, pagrįstu situacijos ir įrodymų įvertinimu (Boud, 2007). Viena vertus, toks apibrėžimas glaudžiai susijęs su jau minėtu vertinimo kaip matavimo proceso apibrėžimu, nes priimti informuojantį sprendimą neįmanoma nenustačius, ar mokymosi pasiekimai atitinka tam tikrą iš anksto numatytą kokybę. Kita vertus, vertinimas kaip informavimo procesas suprantamas ir kaip grįžtamojo ryšio informacijos suteikimas studijuojantiems apie jų mokymosi proceso metu pasiektą pažangą ar mokymosi proceso baigties rezultatus. Tyrimai rodo (Elton, Johnston, 2001; Boud, 2007), kad grįžtamojo ryšio kokybė ypač svarbi, jeigu įvertinimas neigiamas. Nesėkmės analizė ir supratimas, ko trūksta, kad būtų pasiektas nustatytas mokymosi kokybės kriterijus, reikšmingai lemia tolesnius studento veiksmus – kaip bus studijuojama, kam bus skiriama daugiau dėmesio ir panašiai. Dėl šios priežasties galima teigti, kad grįžtamojo ryšio informacijos suteikimas taip pat atlieka formuojamojo vertinimo funkciją.

Pagrindinis neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo aukštojo mokslo institucijoje tikslas sutampa su formaliojo studijų proceso etapo ar proceso baigties rezultatų vertinimo tikslu, t. y. abiem atvejais vertinimas yra apibendrinamojo pobūdžio ir juo siekiama nustatyti, **ar suaugusiųjų pasiekimai atitinka aukštojo mokslo studijų programos siekinius / rezultatus ir konkrečioje studijų programoje numatytus laukiamus studijų pasiekimus, įvardytus žiniomis, gebėjimais ir kompetencijomis.**

Kitaip tariant, vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus siekiama *nustatyti asmens įgytų mokymosi pasiekimų kokybės laipsnį juos lyginant su akademiniais mokymosi pasiekimams keliamais kokybės reikalavimais.*

Teigiamai įvertinus formaliojo mokymosi proceso baigties rezultatus, studentas gali pademonstruoti studijų programoje numatytas akademinės žinias, gebėjimus ar kompetencijas. Suaugusysis, teigiamai įvertinus jo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, gali įrodyti, kad jo pasiekimai ir studijuojan-

čiųjų tradiciniu būdu akademiniai pasiekimai yra lygiaverčiai, t. y. taip pat gali pademonstruoti studijų programoje numatytas akademinės žinias, gebėjimus ar kompetencijas.

Suaugusiajam, nepripažinus neakademinėje aplinkoje įgytų jo pasiekimų aukštojo mokslo institucijoje, kaip ir neigiamai įvertintam jos studentui, suteikiama grįžtamojo ryšio informacija, kuria siekiama padėti suprasti nesėkmės priežastis ir jas pašalinus pakartotinai kreiptis į instituciją dėl pasiekimų pripažinimo. Taigi, neigiamai įvertinus studento ar akademinį kreditą siekiančio suaugusiojo pasiekimus, grįžtamojo ryšio informacija atlieka formuojamojo vertinimo funkciją.

Tad galima teigti, kad neakademinėje aplinkoje įgytų suaugusiųjų mokymosi pasiekimų, kaip ir vertinant studijų proceso baigties pasiekimų, vertinimas yra apibendrinamojo tipo. Pažymėtina, kad ir formaliojo mokymosi pasiekimų, ir neakademinėje aplinkoje įgytų pasiekimų vertinimas aukštojo mokslo institucijoje neatsiejamas nuo informavimo, kuris atlieka formuojamojo vertinimo funkciją.

2.3.2. Vertinimo objektas

Lyginamoji analizė rodo, jog pagrindinis formaliojo ir neformaliojo bei savaiminio mokymosi vertinimo skirtumas yra tas, kad pirmuoju atveju vertinama studentų pažanga ir galutiniai mokymosi proceso baigties rezultatai, studijų programoje įvardyti kaip siekiniai / rezultatai, t. y. žinios, gebėjimai ir kompetencijos. Antruoju atveju įvertinti suaugusiųjų mokymosi pažangos aukštojo mokslo institucijoje nėra jokių galimybių, nes tokio pobūdžio mokymasis vyksta už jos sienų.

Antrasis skirtumas yra tas, kad vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymąsi vertinami suaugusiųjų į instituciją atsinešti mokymosi pasiekimai (žinios, gebėjimai ir kompetencijos), kurie kitaip nei studentų pasiekimai gali būti sukaupti labai įvairioje mokymosi aplinkoje per gana ilgą laikotarpį (kartais per 5–10 metų). Tuo tarpu studentų mokymosi pasiekimai paprastai būna įgyti studijų metu, t. y. čia ir dabar.

Ne mažiau svarbus skirtumas yra tas, kad, kitaip nei studijų metu įgyti pasiekimai, institucijoje vertinant suaugusiųjų į ją atsineštus pasiekimus, vertinama tai, kas buvo išmokta nesivadovaujant jokia akademinė studijų programa,

o pats vertinimas vyksta ne toje institucijoje, kurioje buvo mokomasi. Tyrimai rodo (Peters, 2005; Tummons, 2007), kad neakademiniėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimo pirmuosius žingsnius žengiančių aukštojo mokslo institucijų dėstytojai gali nepasitikėti suaugusiųjų pasiekimų vertingumu, nes tradiciškai jose visada buvo vertinama tai, kas jose buvo dėstoma ir ko jose buvo išmokta.

2.3.3. Formaliojo mokymosi vertinimo modeliai ir metodai

Studijų metu vykstantis ar vykęs formalusis mokymasis vertinamas naudojantis keletu vertinimo modelių ir taikant labai įvairius vertinimo metodus (Bulajeva, 2007; Knight, 2001). Kaip teigia T. Bulajeva (2007), jį vertinant gali būti remiamasi trimis modeliais: matavimo modelių (arba normomis pagrįstu vertinimo modeliu), kriterijais pagrįstu vertinimo modeliu ir standartais pagrįstu vertinimo modeliu, iš kurių du pastarieji ir yra tinkamiausi vertinant formaliojo mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijoje. Trumpai juos apibūdinsime.

Matavimo modelis – testavimo metodu pagrįstas modelis, kuriuo siekiama nustatyti, ar studentų pasiekimai atitinka tam tikrą normą; aukštojo mokslo institucijoje naudojamas tuo atveju, kai siekiama studijuojančiuosius palyginti pagal vertinimo rezultatus ir sugrupuoti pagal pasiekimų lygį. Autorė pažymi, kad matavimo modelis tinkamiausias tada, kai reikia atlikti atranką arba vieną asmenį ir jo pasiekimus palyginti su kitais, ir pabrėžia, kad šis modelis netaikytinas, jeigu norima nustatyti realią studentų pažangą ir rezultatus (Bulajeva, 2007, p. 29).

Naudojantis *kriterijais pagrįstu modeliu*, dar prieš vertinimą nustatomi studijų kokybės vertinimo kriterijai, kurių formulavimas – visų procese dalyvaujančių šalių susitarimo dalykas. Vertinimo metu matuojama, kaip studijuojančiųjų pasiekimai atitinka iš anksto nustatytus kriterijus. Šis vertinimo modelis atskleidžia studijuojančiųjų padarytą pažangą, leidžia įvertinti mokymosi spragas ir padeda nustatyti mokymosi problemas.

Standartais pagrįsto vertinimo modelio pagrindą sudaro kokybės vertinimo kriterijų pagrindu sukurti standartai, kurie įvardijami kaip „mokymo (-osi) proceso komponento – mokymosi ar išmokimo rezultatų vertinimo konkretinimo priemonė“ (Bulajeva, 2007, p. 27). Vertinimo metu siekiama nustatyti, ar studijuojantieji yra pasiekę mokymosi proceso baigties rezultatus – įgiję studijų prog-

ramoje numatytas kompetencijas. Autorė nurodo, kad mokymosi ar mokymosi proceso baigties rezultatų įvardijimas kompetencijomis galėtų būti laikomas pirmuoju žingsniu į aukštojo mokslo standartizavimą.

Kokiais metodais vertinama? Pažymėtina, kad nėra vieno universalaus vertinimo metodo, kuris tiktų visiems vertinimo tikslams. Vieni jų tinka vertinant studentų mokymosi aukštojoje mokykloje pažangą, kiti – mokymosi pasiekimus. Remiantis britų mokslininku P. Knightu (2001), aukštojo mokslo institucijoje vykstantis ar vykęs formalusis mokymasis vertinamas maždaug 50 vertinimo metodų, kurie skirstomi į pagrindinius du tipus:

- 1) *į studentą orientuoti metodai* – vertinimo žodžiu ir raštu metodai, pavyzdžiui, savęs įsivertinimas (angl. *self-assessment*) ir kolegų įvertinimas (angl. *peer assessment*) ir kiti;
- 2) *į dėstytoją orientuoti metodai* – vertinimo žodžiu ir raštu metodai, pavyzdžiui, egzaminai (žodžiu ir raštu), testai, esė ir santraukų rašymas, ataskaitos (atliktos praktikos ir pan.), laboratorinių darbų gynimai, projektai, pateiktys, bakalauro ir magistro darbai ir kiti.

Vertinimo metodų pasirinkimą lemia daugelis veiksnių. Svarbiausi iš jų – **studijų dalyko tikslai, vertinimo tikslai ir vertinimo objektas**. Kaip jau minėjome, studijų dalyko tikslai – esminė mokymo ir mokymosi posistemų dalis, nes studijų procesas, apimantis dėstytojų ir studentų veiklą ir pastangas, tiesiogiai siejamas su konkrečioje studijų programoje numatytais laukiamais studijų siekiniais / rezultatais. Taigi, atsižvelgiant į studijų dalyko tikslus ir į tai, kas bus vertinama, pasirenkamas vertinimo tipas: vertinant mokymosi pažangą pasirenkamas formuojamojo vertinimo tipas, vertinant pasiekimus – apibendrinamojo vertinimo tipas. Atitinkamai pasirenkami ir konkretūs vertinimo metodai – pirmuoju atveju tinkamiausi į studentą nukreipti vertinimo metodai, antruoju – į dėstytoją nukreipti vertinimo metodai. Pavyzdžiui, vertinant studentų mokymosi pasiekimus gali būti naudojami įvairūs į dėstytoją nukreipti vertinimo metodai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Mokymosi pasiekimai ir jiems vertinti naudojamų metodų pavyzdžiai

Mokymosi pasiekimas	Vertinimo metodas
Teorinės žinios	Egzaminas Teorinių žinių patikrinimo testas Esė Referatas Kursinis darbas Pokalbis
Gebėjimai	Praktinių gebėjimų patikrinimo testas Demonstracija Individuali pateiktis Grupės pateiktis Pokalbis
Kompetencijos	Atvejo analizė Aplanikas Individuali pateiktis žodžiu ir ataskaita raštu Grupės pateiktis žodžiu ir ataskaita raštu Projektas: pateiktis žodžiu, ataskaita raštu

Kaip matome 2 lentelėje, siekiant įvertinti studento teorines žinias, įgytas studijų proceso metu, gali būti pasirenkamas egzaminas raštu, teorinių žinių patikrinimo testas, esė, referatas ar kitas vertinimo formatas. Siekiant nustatyti, ar studijų procesui pasibaigus studentas įgijo tam tikrų gebėjimų, gali būti pasirenkamas praktinių gebėjimų patikrinimo testas, demonstracija, pateiktis ir kiti vertinimo raštu ar žodžiu formatai. Vertinant jo (jos) įgytas kompetencijas (bendrąsias / perkeliąsias ir specialiąsias / dalykines), rekomenduojama sujungti kelis skirtingus vertinimo metodus (pvz., grupės pateiktį žodžiu sujungti su grupės ataskaita raštu, kurioje kiekvienas grupės darbe dalyvavęs studentas turi parengti savo darbo joje ataskaitos dalį ir kt.) arba taikyti daugiafunkčius metodus, kuriais būtų atliekamas daugiatis vertinimas, kai matuojami visi mokymosi pasiekimai, numatyti studijų programoje (pvz., atvejo analizė, aplaniko metodas ir kt.), (Bulajeva, 2007, p. 27).

2.3.4. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo modeliai ir metodai

Svarbu tai, kad nors neformalusis ir savaiminis mokymasis nevyksta pagal aukštojo mokslo studijų programą, aukštoji mokykla tokio mokymosi pasiekimų vertinimą sieja su konkrečia studijų dalyko programa ir joje numatytais laukiamais studijų siekiniais / rezultatais. Todėl, modeliuojant neformaliai ir savaimė įgytų mokymosi pasiekimų vertinimą institucijoje, lemiamą reikšmę turi **vertinimo tikslas** (Elton., Johnston (2002); Boud 2007). Kaip jau buvo minėta, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimu aukštojo mokslo institucijoje siekiama nustatyti jų kokybės laipsnį, palyginti su studijų programos siekiniais, kurie įvardyti kaip būtinos įgyti žinios, gebėjimai ir kompetencijos. Akivaizdu, kad šiuos reikalavimus geriausiai atitinka kriterijais pagrįstas vertinimo modelis ir standartais pagrįstas vertinimo modelis, nes jais remdamiesi ekspertai vertintojai gali spręsti, koks suaugusiųjų mokymosi pasiekimų kokybės lygis ir ar tie pasiekimai atitinka studijų programoje numatytus mokymosi proceso baigties rezultatus.

Vertinimo metodų pasirinkimą vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, kaip ir vertinant tradicinio mokymosi aukštojoje mokykloje pasiekimus, taip pat lemia **metodo tinkamumas įvertinti** mokymosi pasiekimus pagal nustatytus kokybės kriterijus. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad aukštojo mokslo institucijose, suteikiančiose akademinis kreditus ar bakalauro bei magistro laipsnius formaliai pripažįstant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, gali būti taikomi vertinimo žodžiu, raštu ir integruoti vertinimo metodai. Dažniausiai taikomi šie mokymosi pasiekimų vertinimo metodai:

- *aplanko (portfelio)* (angl. *portfolio*) *metodas* – trečiosios šalies dokumentais paremtu dokumentų rinkinio, pateikiamo kaip įrodymas, kad suaugusiojo turimi mokymosi pasiekimai atitinka akademiniam kreditui keliamus reikalavimus, parengimas; naudojamas laisva forma parengtas ir struktūruotas aplankas;
- *pokalbis* – tai metodas, kurį taikant galima gauti ir perduoti informaciją; vertintojo ir suaugusiojo pokalbis leidžia vertintojui spręsti, ar suaugusiojo mokymosi pasiekimai reikšmingi; pokalbiui pasibaigus, vertintojas suaugusiajam gali suteikti galimybę pateikti trūkstamus įrodymus siekiamam kreditų skaičiui gauti;
- *egzaminas ir testas* – vertinimo žodžiu arba raštu metodai, kai neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų nustatymas atliekamas taikant

formaliojo mokymosi pasiekimų egzaminavimo metodiką; egzaminas gali tiesiogiai testuoti tam tikro kurso turinį arba rezultatus;

- *atvejo tyrimas* – vertinimo metodas, leidžiantis suaugusiajam pademonstruoti arba pritaikyti turimus mokymosi pasiekimus (žinias, gebėjimus, kompetencijas) tam tikrose situacijose; gali būti atliekamas raštu ir žodžiu; dažnai skiriamas suaugusiesiems kaip papildoma užduotis, ekspertui vertintojui nurodžius tam tikrus (dažniausiai aplanke esančius) trūkumus;
- *projektas* – vertinimo metodas, leidžiantis suaugusiajam pritaikyti turimus mokymosi pasiekimus (žinias, gebėjimus, kompetencijas) atliekant tam tikrą užduotį; kaip ir atvejo tyrimo metodas, projektas dažnai skiriamas suaugusiesiems kaip papildoma užduotis, ekspertui vertintojui nurodžius tam tikrus (dažniausiai aplanke esančius) trūkumus.

Mokslinės literatūros apžvalga rodo, kad pagrindinis ir svarbiausias metodas, taikomas užsienio šalių universitetuose ir koledžuose vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, yra **aplanko metodas**, kuris tampa svarbiausiu įrodymu apie turimus mokymosi pasiekimus šaltiniu. Dėl šios priežasties jis taikomas ne kaip paprastas įvertinti pateiktų darbų rinkinys, o kaip gerai suplanuotas ir įdiegtos vertinimo procedūros elementas, kaip studijų *tikslų įgyvendinimo vertinimo įrankis* (Norman, 1992; Klenowski, 2003; Peters et al., 2004; Michelson, Mandell, 2004).

Vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijoje aplankas gali būti taikomas kaip vienintelis vertinimo metodas arba kaip pagrindinis metodas integruotuose vertinimo modeliuose, kuriuose jis derinamas su pokalbiu, esė, egzaminu ar kitais metodais. Pastaruoju atveju papildomų vertinimo metodų paskyrimą lemia studijų dalyko ar modulių, už kuriuos siekiama akademinųjų kreditų, specifškumas ir suaugusiojo pateikiamų įrodymų apie įgytus mokymosi pasiekimus svarumas. Kitaip tariant, jeigu ekspertas vertintojas nusprendžia, kad suaugusiojo įvardyti pasiekimai nepakankamai pagrįsti, gali būti skiriamos papildomos užduotys. Remiantis vertinimo rezultatais bus priimtas galutinis sprendimas, ar suaugusiojo įgytų žinių, gebėjimų ir kompetencijų kokybė atitinka akademinis reikalavimus. Svarbu pažymėti, kad užsienio šalių aukštojo mokslo sistemose, suaugusiajam stojant į aukštąją mokyklą ar pretenduojant į nedidelį akademinųjų kreditų skaičių, aplanko metodas gali būti taikomas kaip pagrindinis metodas, tačiau, pretenduojant į didelį akademinųjų kreditų skaičių ir siekiant bakalauro ar magistro diplomo už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, visada pasirenkamas vienas iš integruotų vertinimo modelių.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo procedūrai aukštojo mokslo institucijai pateiktas suaugusiojo mokymosi pasiekimų aplankas gali būti vertinamas analitiškai arba holistiškai. Atliekant analitinį vertinimą, kiekviena sudedamoji aplanko dalis įvertinama atskirai, o galutinis įvertinimas apskaičiuojamas išvedant įvertinimų vidurkį. Taikant holistinį požiūrį, vertinamas visas aplankas, atsižvelgiant į bendrą aplanko kokybę ir įvertinant tai, kaip atskiros aplanko dalys prisideda prie visumos; ką jį pateikęs asmuo gali atlikti, remdamasis tuo, ką jis jau pasiekė (Klenowski, 2003).

Aplanko sudarymas – sunkus ir laikui imlus procesas, iš suaugusiojo reikalaujantis gebėjimo analizuoti, apibendrinti, reflektuoti, kritiškai mąstyti ir vertinti. Dėl šios priežasties daugelyje užsienio universitetų ir koledžų sukurta paramos suaugusiesiems sistema numato aplanko parengimo koordinatoriaus (konsultanto ar patarėjo) pareigybės, be to, suaugusiesiems siūlomi aplanko parengimo kursai. Pažymėtina, kad kai kuriose aukštojo mokslo institucijose tokie kursai yra privalomi.

Apibendrinant galima teigti, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai aukštojo mokslo institucijoje gali būti vertinami pagal 1) vienu metodu pagrįstą vertinimo modelį, kurio pagrindą sudaro aplanko metodas, arba pagal 2) integruotą vertinimo modelį, jungiantį kelis vertinimo metodus, kuriuose aplankas – pagrindinis vertinimo metodas. Remiantis užsienio šalių tyrėjų nuomone, šis metodas geriausiai atitinka vertinimo tikslą – atskleisti, ar suaugusiojo pasiekimai atitinka akademinio lygio reikalavimus ir yra pakankami, kad būtų formaliai pripažinti (Klenowski, 2003; Michelson, Mandell, 2004; Peters et al., 2004; Tummons, 2007).

2.3.5. Vertintojai

Studijų pradžioje studentams pateikiama išsami informacija ne tik apie studijų programos tikslus ir numatytus mokymosi rezultatus, bet ir apie tai, kas bus vertinama, kas vertins ir kokie vertinimo metodai bus taikomi. Studijų metu vykstančio mokymosi arba studijų proceso baigties rezultatų vertinimas (t. y. formuojamasis ir apibendrinamasis) tradiciškai yra vidinis vertinimas, kurį atlieka studijų dalyko dėstytojas. Kita vertus, neretai aukštojo mokslo institucijose bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijose dalyvauja išorinis ekspertas (dažnai – komisijos pirmininkas), kuris yra tos srities mokslininkas arba ekspertas praktikas.

Išorinis vertinimas aukštojo mokslo institucijoje dažniausiai atliekamas vertinant studijų kokybę, t. y. akredituojant studijų programas, jį atlieka išoriniai ekspertai, institucijų, vykdančių studijų kokybės priežiūros funkcijas, atstovai; šio tipo vertinimas vyksta remiantis konkrečios šalies teisės aktais, reglamentuojančiais aukštojo mokslo studijų kokybės vertinimą. Išorinį vertinimą gali atlikti ir užsienio šalių ekspertai, priklausantys tarptautiniu mastu akredituotoms studijų kokybės vertinimo agentūroms.

Kas vertina mokymosi neakademinėje aplinkoje pasiekimus aukštojo mokslo institucijoje? Tai gali būti ekspertas vertintojas (studijų dalyko dėstytojas) arba jų grupė. Ekspertų vertintojų skaičius skiriasi (priklauso nuo šalies) – tai gali būti 1–3 ekspertai vertintojai, konkretaus studijų dalyko dėstytojai, dirbantys vertinimą atliekančioje aukštojoje mokykloje. Šiuo požiūriu įdomus Prancūzijos pavyzdys – šios šalies universitetuose neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procese dalyvauja ne tik universiteto dėstytojai, bet ir ekspertai iš darbo pasaulio. Ekspertų vertintojų grupę sudaro 3–5 ekspertai vertintojai, iš jų 1–2 ekspertai yra universiteto dėstytojai, konkretaus studijų dalyko specialistai, atstovaujantys akademiniam pasauliui, kiti 2–3 ekspertai – tam tikros srities ekspertai praktikai, atstovaujantys darbo pasauliui. Toks sprendimas turi keletą pranašumų: ekspertų iš darbo pasaulio dalyvavimas papildo procedūrą suaugusiojo demonstruojamų gebėjimų ar kompetencijų pritaikymo praktikoje vertinimu, kartu užtikrinamas vertinimo objektyvumas ir skaidrumas, nes priimtas sprendimas grindžiamas kolektyvine vertintojų atsakomybe, sujungiami akademinis ir realusis pasauliai, t. y. žinios nelieka atskirtos nuo pasaulio, kuriame jos naudojamos (Hager 2004, cituota Boud, 2007, p. 23).

Aukštojo mokslo institucijų, priėmusių sprendimą vertinti suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, dėstytojams tokio mokymosi vertinimas – naujovė. Dėstytojai vertins mokymąsi, vykusį ne institucijoje, o labai įvairioje mokymosi aplinkoje, kurioje nebuvo mokomasi pagal studijų programas; be to, tokio mokymosi pasiekimai sukaupti per ilgą laiką, o ne per tradicinį studijų laikotarpį – semestrą. Dėl šios priežasties neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo proceso sėkmę aukštojo mokslo institucijoje nemažai lems vertintojų ekspertų pa(si)rengimas atlikti tokio pobūdžio vertinimą, t. y. mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimo kompetencija. Pagrindinis ekspertams vertintojams keliamas tikslas – laikytis vienodo požiūrio nagrinėjant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus ir jų vertinimo kriterijus, t. y. siekti, kad vertinimas būtų patikimas ir validus.

III. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI VERTINIMO IR PRIPAŽINIMO PROCEDŪRA

Šiame skyriuje pateikiama:

- neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūros metodologinis pagrindimas;
  - neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūra;
  - procedūros kokybės užtikrinimas vertinant ir pripažįstant neformalųjį ir savaiminį mokymąsi;
  - neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros struktūra;
  - neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo eiga bei etapai;
  - vaidmuo ir atsakomybė vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus.
-

Mokymosi visą gyvenimą strategijoje pažymima, jog nepakankamai vertinamas neformalusis ir savaiminis mokymasis; nėra sukurtos vertinimo standartų sistemos, kuri užtikrintų neformaliojo bei savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo skaidrumą bei kokybę, todėl išskyla būtinybė atkreipti dėmesį į suaugusiųjų įgytus mokymosi pasiekimus neformalioju ir savaiminiu būdu ir juos formaliai pripažinti, suteikiant besimokantiesiems akademinis kreditus universitetinėse studijose ir kartu palengvinant jiems kelią įgyti universitetinį išsilavinimą. Šiame skyriuje pateikiama neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitete procedūra bei etapai, kurie užtikrina neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo sistemos skaidrumą ir kokybinį vertinimo parametrų pamatavimą.

3.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūros metodologinis pagrindimas

Mokymosi proceso vertinimo pagrindas, nustatantis paties proceso saviegos kryptingumą, dažniausiai yra susijęs su kokybės vertinimo principų perkėlimu iš vieno sektoriaus į kitą. Struktūriniai ir funkciniai pokyčiai turi įtakos universitetinių studijų formų bei turinio kaitai, todėl pastaruoju metu besimokantiems asmenims atsiranda daugiau pasirinkimo galimybių. Studentai renkasi universitetuose siūlomas studijų formas: dienines, vakarines, išėstines ar nuotolinio mokymosi studijų formas. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas bei pripažinimas universitetinėse studijose – tai dar viena forma, kuri atveria suaugusiems galimybę formalizuoti neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus. Kaip jau minėta, tokio pobūdžio žinios, įgūdžiai ir kompetencijos jau seniai vertinami ir pripažįstami kitose Europos Sąjungos šalyse. Ši sistema jau diegiama Lietuvos aukštojo mokslo institucijose. Įdiegiant bet kokią vertinimo sistemą privalu nustatyti vertinimo etapus ir procedūrą bei vertinimo modelius. Neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo etapai ir procedūra yra grindžiami:

- 1) konstruktyvizmo teorija;
- 2) sistemų teorija;
- 3) Mezirovo transformacine (angl. *transformational*) mokymosi teorija;
- 4) autodidaktikos metodika.

Konstruktyvizmo teorija

Literatūros apžvalga, apimanti laikotarpį iki dabartinės reformos, kai mokymosi aplinka, kurioje vadovauja dėstytojas, keičiasi į aplinką, orientuotą į studentą, leidžia išvelgti konstruktyvistinio judėjimo pradžią ir įvertinti ją istoriškai. Pagrindinė konstruktyvizmo idėja, kad besimokantys asmenys provokuojami kitaip vertinti ir priimti kontekstą, skatina iš naujo apsvarstyti jau turimas žinias. Minėtini du šio judėjimo atstovai, kurių indėlis ypač svarbus. Tai D. Dewey ir J. Piaget (cit. Suchanova, 2006).

D. Dewey (1916) buvo už problemų sprendimą kaip vieną labiausiai mokymąsi aktyvinančių būdų. Jis teigė, kad sąmoningas mokymasis prasideda tik tada, kai problema yra aiškiai suformuluota. Ją suformulavus besimokantysis gali pereiti į kitus mokymosi etapus: informacijos paieškos bei kaupimo, ima-

nomo sprendimo paieškos. Norint sėkmingai išspręsti problemą, būtina lavinti metakognityvius įgūdžius (Foote et. al., 2001). D. Dewey išsakė savo nepasitenkinimą tradicine švietimo sistema, kurios pagrindas buvo loginis pozityvizmas, ir 1919 m. nuosekliai pradėjo švietimo sistemos restruktūrizacijos kampaniją. Daugelis temų, kurias pradėjo D. Dewey ir kiti progresyvistai, atranda savo vietą ir dabartinėje švietimo filosofijoje. Pagrindinis restruktūrizavimo kampanijos tikslas buvo „skatinti kūrybinę veiklą auditorijose, pabrėžiant realius vaikų ir jaunimo gyvenimo poreikius, drąsinti eksperimentavimą kuriant programas ir vertinimo sistemas, siekti glaudesnių mokyklos (universiteto) ir bendruomenės ryšių“ (Brown, Finn, 1988). D. Dewey (1916) buvo įsitikinęs, kad švietimo sistema turi atspindėti gyvenimo kompleksiskumą. Stipriausias jo argumentas – mokymas turi būti ne *paruošimas gyvenimui, o pats gyvenimas*, taigi, švietimo sistema turi sieti mokymą su individualia patirtimi. Pagal konstruktyvistinę mokymosi koncepciją žinios negali būti įteiktos besimokančiam asmeniui, jas turi išprovokuoti veikla, taikant problemų sprendimo techniką. Tai svarbu ne dėstytojui, o studentui, tačiau dėstytojo vaidmuo taip pat turi atitinkamai pasikeisti. D. Dewey manė, jog pedagogo vaidmuo turėtų būti mažiau tėviškas, mažiau autoritarinis bei globėjiškas, kad studentas gebėtų veikti kaip autonominis, kūrybinis ir turintis atitinkamus mokėjimus besimokantis asmuo.

Pasak D. Dewey ir J. Piaget (1980), mokymasis vyksta tik tada, kai nauja informacija labai glaudžiai susiejama su patirtimi bei ankstesnėmis žiniomis. J. Piaget vizija buvo ta, kad protas suskirsto informaciją į schemas (informaciją, laikomą galvoje). Kai yra gaunama nauja informacija, besimokantieji logiškai susieja ją su jau turima.

L. Vygotskio (1978), kognityviosios teorijos šalininko, tyrinėjusio žmogaus mąstymą, indėlis į metakognityvią teoriją yra labai svarbus ir jis gali būti vadinas jos pirmtaku. A. Brownas (1987) teigimu, jo nuopelnas yra visų pirma tas, kad jis pirmas pradėjo diskutuoti apie atsakomybės prisiėmimą ir jos perkėlimą į savo paties mokymosi proceso reguliavimą. Jo traktuotės pagrindas yra prielaida, jog socialinė sąveika atlieka labai svarbų vaidmenį formuojamasis ir tobulėjant aukštesniojo mąstymo (metakognityvioms) funkcijoms. Tai reiškia, kad labai didelė mokymosi proceso dalis vyksta bendradarbiaujant su kitais, pasitariant su kitais ir pasikliaunant kitais. Šios funkcijos iš pradžių pasirodo interpsichologiniu (t. y. socialiniu) lygiu ir tik tada intrapsichologiniu (t. y. individualiuoju) lygiu. Labai didelė dalis pažintinės veiklos patiriama socialinėje aplinkoje; ilgainiui tokios veiklos rezultatai tampa besimokančių asmenų savastimi. Besimokantys asmenys, nuolat dirbdami su kitais, sugeba atlikti vis sunkesnius veiksmus pa-

sitelkę savireguliaciją (savistabą bei savęs klausinėjimą (refleksiją). Mokymas (-is) socialiai sąveikaujant reiškia, kad mokomasi ne tik kaip atlikti užduotį, bet ir kaip išspręsti naujas mokymosi problemas, t. y. mokomasi mokyti. Siekiant metakognityvaus lygio, šiuo atveju lavinant metakognityvius įgūdžius, didelę reikšmę, L. Vygotskio (1978) nuomone, turi introspekcija – verbalizuota savistaba. Anot L. Vygotskio, tam, kad besimokantis asmuo taptų autonomiškas, turi gebėti internalizacijos proceso metu kontroliuoti savo kogniciją „vidine kalba“.

L. Vygotskis (1980), išnagrinėjęs J. Piaget mokymosi teorijas, sukūrė savąją, apimančią J. Piaget idėjas apie schemas, asimiliaciją, akomodaciją bei pusiausvyrą. Galima teigti, kad J. Piaget požiūris sutapo su L. Vygotskio (1980) ankstesnių žinių supratimu. Pasirinkęs J. Piaget teoriją kaip pagrindą, L. Vygotskis papildė ir pakeitė ją, sutikdamas su tam tikrais šios teorijos teiginiais. Būtent J. Piaget, remdamasis akomodacijos procesu, parodė naują būdą, kaip naudoti naują informaciją, – tai artimosios vystymosi zonos (angl. *zone of proximal development*) bei palaikymo (angl. *scaffolding*) koncepcijos. Artimosios zonos vystymas – tai atstumas tarp faktinio vystymosi, determinuoto besimokančiojo savarankiško problemos sprendimo, ir potencialaus vystymosi, determinuoto besimokančiojo problemos sprendimo vadovaujant suaugusiajam arba bendradarbiaujant su daugiau išmanančiais asmenimis, studijuojančiais toje pačioje grupėje (Lantolf, Appel, 1996).

Palaikymas vyksta tada, kai daugiau išmanantis dalyvis sukuria sąlygas, kuriomis naujokas, mažiau išmanantis besimokantis asmuo, gali išplėsti esamas žinias bei mokėjimus iki aukštesnio supratimo lygio (Lantolf, Appel, 1996). Vis dėlto palaikymas neturėtų būti suprantamas tik kaip kas nors, ką tik dėstytojas gali suteikti besimokančiam asmeniui. Patys besimokantys asmenys taip pat gali vadovauti tam procesui (Vygotsky, 1978). Palaikymas paprastai yra skiriamas į 3 tipus: instruktavimas (angl. *coaching*), vadovavimas (angl. *guiding*) bei modeliavimas (angl. *modeling*) (Barron, 1998).

Instruktavimas (treniravimas) – tai studentų susidomėjimo palaikymas, pagalba siekiant tam tikrų užduoties tikslų; pagalba susidorojant su nerimu arba nusivylimu.

Vadovavimas – užduoties supaprastinimas skaidant ją į mažesnius, lengviau įvykdomus etapus, pažymint kritiškus momentus arba neatitikimus.

Modeliavimas – tai idealizuotų modelių bei strategijų, kuriomis remiasi tyrėjai, pristatymas.

Šie pagrindiniai palaikymo tipai ypač svarbūs neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo etapuose, kai besimokančiam asmeniui suteikiama daug autonomijos mokymosi procese, dėstytojas tik instruktuoja, vadovauja ir pagal suaugusiajam priimtinas strategijas padeda besimokančiam asmeniui modeliuoti veiklą.

Taigi, apžvelgus filosofinį šio darbo pagrindą galima daryti išvadą, kad žinias nuolat kuria patys besimokantys asmenys, pasitelkę ankstesnes žinias, patirtį, bendradarbiavimą ir motyvaciją. L. Vygostkis (1986) papildė šią idėją, įvesdamas naujos informacijos talpinimo sampratą, „artimosios zonos vystymą“ ir palaikymą. Šių filosofinių ištakų rezultatas yra ieškojimas naujo mokymo bei mokymosi būdo, kuris apimtų ir filosofinių ištakų postulatus, ir padėtų pedagogui sujungti kelias mokymo (-si) technikas į vieną modulį, taip pat leistų studentams autonomiškai studijuoti ir išmokti patiems projektuoti studijas.

Kokią įtaką konstruktyvizmas turi mokymuisi?

Konstruktyvizmas gali turėti įtakos atskiroms mokymosi proceso dalims: mokytojo ir besimokančio asmens vaidmeniui, programai, instrukcijoms bei vertinimui:

Mokytojui, nes pagal konstruktyvizmo teoriją mokytojas yra tik pagalbininkas, patarėjas; mokymosi centre – pats besimokantis asmuo.

Programai, nes pagal konstruktyvizmo teoriją standartizuotų programų atsisakoma ir skatinama kurti programas, kuriose pabrėžiamos besimokančių asmenų ankstesnės žinios ir skatinama spręsti problemas.

Instrukcijoms, nes pagal konstruktyvizmo teoriją pedagogai pabrėžia faktų jungimą į visumą ir naujo supratimo skatinimą. Instruktoriai pritaiko mokymo strategijas atsižvelgdami į studentų pateikiamus atsakymus ir skatina studentus analizuoti, interpretuoti ir nuspėti informaciją.

Vertinimui, nes pagal konstruktyvizmo teoriją atsisakoma standartizuoto testavimo ir vertinimo balais. Vertinimas tampa mokymosi proceso dalimi tam, kad besimokantys asmenys galėtų atlikti svarbesnę vaidmenį priimdami sprendimus dėl daromos pažangos.

Konstruktyvizmas, kaip žinojimo teorija, buvo naudojamas suaugusiųjų (Candy, 1991), sujungiant kelis metodus ir požiūrius, tokius kaip etnometodologija, antropologija ir poststruktūralistinė literatūros teorija, kai žinios yra suprantamos kaip reikšmės konstruktas. Kitaip nei pozityvizmas, konstrukty-

vizmas postuluoja požiūrį, kad besimokantys asmenys, užuot intervalizavę ir atradę objektyvias žinias, reorganizuoja ir restruktūrizuoja savo patirtį ir kuria savąją sistemą remdamiesi objektyvia realybe. P. Candy (1991) teigia, jog konstruktyvizmas tiesiogiai veda į prepoziciją, kad žinių negalima išmokyti, jas reikia išmokyti, t. y. susitelkti, nes žinios yra tai, ką sukuria pats besimokantis asmuo (Von Glasersfeld, Smock, 1974, p. xvi, cituota Candy, 1991). Konstruktyvistinis požiūris į mokymąsi palaiko psichologinę autonomijos versiją, kuri pabrėžia besimokančio asmens elgesį, nuostatą ir asmenybę. Konstruktyvistiniu požiūriu autonomija yra įgimtas individo sugebėjimas, kurį institucinis švietimas gali deformuoti arba nuslopinti, ir palaiko autonomijos versiją, kai individuali atsakomybė už sprendimus, ką ir kaip mokytis, yra skatinama, o tai savo ruožtu skatina saviorganizacinį dalyko mokymąsi, kuris tampa būtina besimokančio asmens autonomiškumo sąlyga. Kandidato, dalyvaujančio neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procedūroje, autonomijos lygmuo turi įtakos kandidato pasirėngimui savarankiškai priimti sprendimus ir planuoti savo studijų eigą.

Sistemų teorija

S. Littlejohnas (1983) apibūdina sistemą kaip grupę objektų, kurie yra susiję vienas su kitu ir sudaro visumą. Sistemos gali būti uždaros ir atviros. Kadangi sistemos struktūrą lemia jos funkcionalumas, tai sistema dažnai nagrinėjama tariant jos komponentų poveikį vienas kitam. Uždara sistema nesąveikauja su išorine aplinka, todėl jos funkcionalumas yra labai ribotas. Sistemų teorijos požiūriu reikėtų nagrinėti atviros sistemos sudedamąsias dalis ir jų tarpusavio sąveiką, nes atvira sistema orientuota į tobulėjimą. Pagrindiniai jos komponentai yra:

- 1) objektai: dalys ir elementai;
- 2) požymiai: kokybė arba ypatybės;
- 3) santykiai: abipusis poveikis ir apribojimas;
- 4) aplinka: veikiama aplinkinių.

Pagrindiniai sistemų teorijos principai:

Nesujungiamumas – tai užtikrinimas, kad sistema yra atskira visuma, kuri yra veiksmingesnė nei vien tik jos dalių visuma.

Tarpusavio priklausomybė – tai reiškiny, kai kiekviena sistemos dalis veikia kiekvieną kitą sistemos dalį. Tokia dalių tarpusavio priklausomybė dažnai reiškia tam tikrus apribojimus arba suvaržymus.

Hierarchija – tai kokybės užtikrinimas, kai kiekviena sudėtinė sistema yra aukštesnio rango sistemos posistemė.

Savireguliacija ir kontrolė. Savireguliacija apibūdinama kaip atviros sistemos sugebėjimas grįžtamuju ryšiu išlaikyti vidinį sistemos stabilumą, atsižvelgiant į aplinkos pokyčius.

Grįžtamasis ryšys – sistemos kontrolės raktas – dalis, kurioje veiksmų rezultatai sugrįžta atskiram asmeniui ir leidžia jį nagrinėti, taisyti darbo procedūras.

Sąryšingumas su aplinka – sistema veikia aplinką ir yra veikiamą aplinkos.

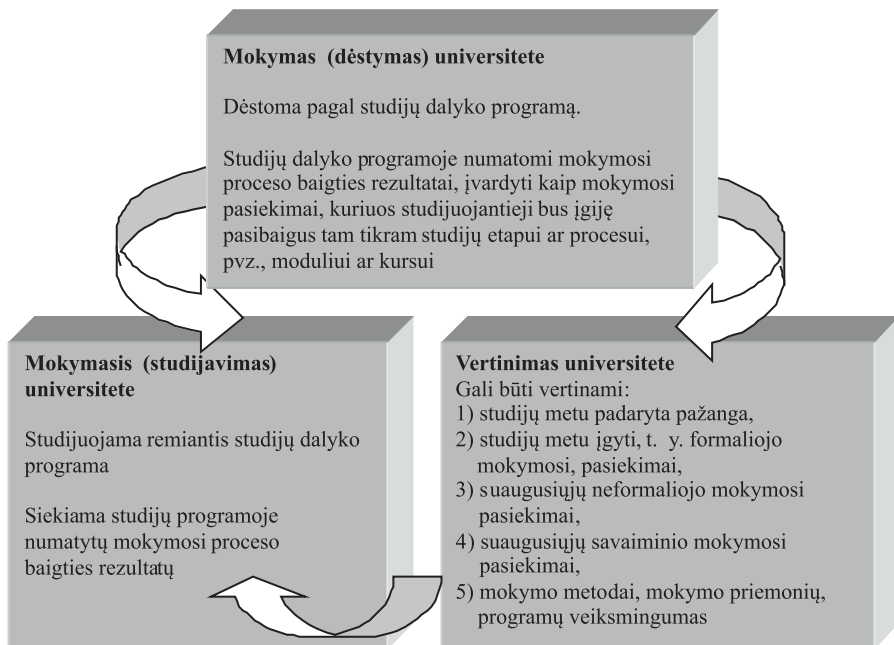
Pusiausvyra – tai išlikimo sąlyga. Tam, kad išvengtų uždarumo, sistema turi paklusti arba priklausyti veiksmingiau veikiančiai sistemai.

Pasikeitimas ir prisitaikymas. Tam, kad išliktų, sistema turi keistis ir prisitaikyti prie naujų pokyčių, sąlygų.

Ekvivalentiškas rezultatas – užbaigtumas – principas, kuriuo vadovaujantis pasiekama to paties rezultato skirtingais veiksmais, procesais.

Atsižvelgiant į šiuos sistemų teorijos principus, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo pripažinimo universitete procedūra ir etapai privalo turėti loginę seką, būti tarpusavyje susiję ir hierarchiškai priklausomi. Etapiškumas turi būti pagrįstas savireguliacijos ir išorinės kontrolės principu, kuris gali būti veikiamas aplinkos, todėl turi būti numatyta pokyčių įtaka vertinimo bei pripažinimo procesui ir sistemos prisitaikymas prie kintančių sąlygų. Dalyvaujant skirtinguose vertinimo (mokymosi) procesuose, turi būti pasiekta to paties rezultato – neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įvertinimo pripažinimo – tai neturėtų priklausyti nuo individų, vertintojų, pačios procedūros ir įvairių vertinimo modelių.

Kaip jau minėta, remiantis bendrąja sistemų teorija, visas egzistuojančias sistemas galima nagrinėti įvairiais aspektais – kiekvieną sistemą atskirai, atskirų sistemų sąveiką ir jos daromą įtaką kitai atskirai sistemai, atskiros sistemos dalies (posistemio) įtaką kitai jos daliai (posistemiiui) bei atskiros posistemio įtaką visai sistemai (Walonick, 2005). Taigi galima teigti, jog neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas universitete yra struktūrinė platesnės sistemos, sudarytos iš trijų posistemų – mokymo (arba dėstymo), mokymosi (arba studijavimo) ir vertinimo – dalis (žr. 2 pav.).

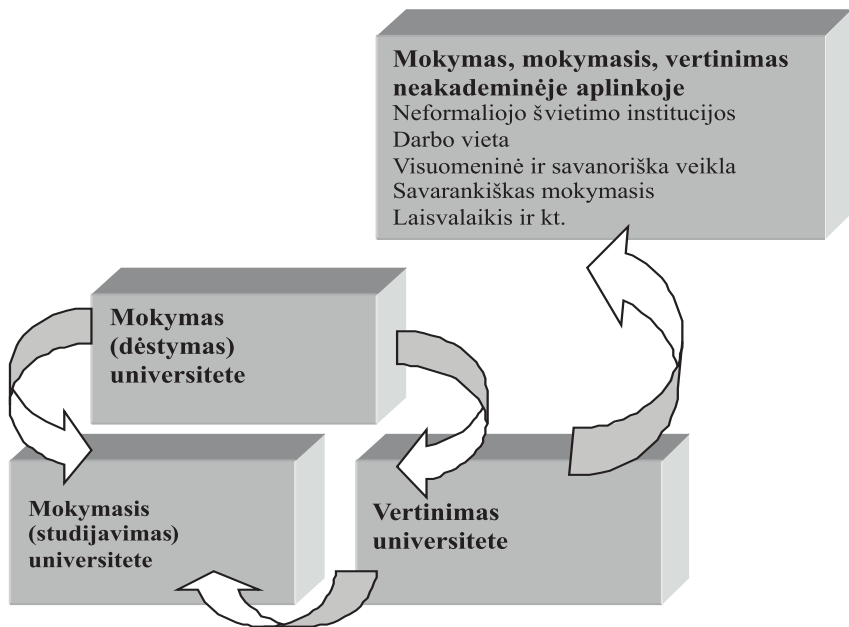

2 pav. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas universitetinių studijų sistemoje

Remiantis bendrosios sistemų teorijos tarpusavio priklausomybės principu, atskiros sistemos dalys tarpusavyje susijusios, t. y. kiekvienas posistemis turi įtakos kitiems posistemiams ir (arba) patiria jų įtaką. Formaliojo mokymosi pasiekimų vertinimo daroma įtaka mokymuisi, o dėstymo – mokymuisi ir vertinimui jau sulaukė didelio tyrėjų dėmesio ir Lietuvoje, ir užsienio šalyse. Pavyzdžiui, universitetinėse studijose taikomų inovacinių mokymo ir mokymosi metodų bei strategijų įtaką mokymosi pasiekimų raidai atskleidžia N. Mačianskienė (2001), N. Čiučiulkienė (2004), I. Žindžiuvienė (2003), N. Burkšaitienė (2006); vertinimo įtaką studentų mokymuisi pagrindžia britų mokslininkai L. Eltonas ir B. Johnstonas (2002); dėstymo įtaką studentams pasirenkant mokymosi tipą įrodė P. Ramsdenas (2000), o dėstymo įtaką formuojant teigiamą nuostatą į studijavimą pabrėžia A. Ramoškienė (2004); mokymosi universitete kokybės ryšį su požiūriu į dėstymą ir vertinimą universitete pabrėžia P. Blackas ir D. Williamsas (1998) bei daugelis kitų.

Kadangi Lietuvos universitetai dar tik pradeda vertinti ir pripažinti neformaliojo savaiminio mokymosi pasiekimus, ši sritis nėra empiriškai tyrinėta. Dėl šios priežasties, nagrinėjant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo įtaką, remtasi užsienio tyrėjų išvadomis. Atlikta mokslinės literatūros analizė rodo, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo universitete įtaka sistemai dvejoja. Įdiegus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrą, universitete sukuriama sąlyga studijuoti suaugusiesiems, kurie būdami tradicinio studento amžiaus dėl įvairių priežasčių neįgijo universitetinio išsilavinimo. Universitetams pradėjus vertinti neakademine aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus, suaugusieji priartinami prie universitetinių studijų, o jų per darbo ir gyvenimo patirtį įgytiems mokymosi pasiekimams suteikiama nauja vertė (Edwards, Knight, 1995; Tummons, 2007; Boud, 2007 ir kt.). Tad galima teigti, kad naujo vertinimo posistemio elemento atsiradimas turi įtakos visai sistemai – universitetai tampa atviri, palengvinamas suaugusiųjų perėjimas iš vienos švietimo sistemos pakopos į kitą.

Be to, bendrosios sistemos teorijos požiūriu universitete atliekamas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas turi įtakos ne tik sistemai, kurios dalis jis yra, bet ir neakademinei mokymo, mokymosi, vertinimo sistemai, išeinančiai už jos ribų (žr. 3 pav.). Kadangi neakademine aplinkoje vykstantis mokymas, mokymasis bei vertinimas daugeliu aspektų skiriasi nuo universitetinėse studijose vykstančio dėstymo, studijavimo ir vertinimo (tikslais, mokymosi trukme, mokymo ir mokymosi metodais, mokymosi pasiekimams keliamais reikalavimais ir kt.), neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas tampa dideliu iššūkiu institucijai, priėmusiai sprendimą įdiegti jų vertinimo procedūrą.

3 pav. Formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sąryšis

Kaip jau minėjome, institucijai svarbu užtikrinti, kad vertinimas būtų patikimas ir validus. Be to, svarbu garantuoti, kad būtų pripažinti tik tie mokymosi pasiekimai, kurie atitinka akademinio lygio reikalavimus, nes tik taip bus užtikrinta, jog nebus sumenkinta universitetinių studijų kokybė.

Kita vertus, sumenkinus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus būtų padaryta įtaka suaugusiųjų požiūriui į neakademinėje aplinkoje vykusio mokymosi vertingumą. Taigi, kaip pabrėžia H. Peters, (2005) racionalios pusiausvyros išlaikymas vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus universitete yra svarbus veiksnys, turintis teigiamos įtakos suaugusiųjų mokymuisi neakademinėje aplinkoje. Teigiamas požiūris į neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, nesėkmės atveju suaugusiesiems suteikiama kokybiška grįžtamojo ryšio informacija paskatins juos toliau mokytis, siekti universitetinio išsilavinimo: ir įstoti į universitetą, ir tęsti nutrauktas studijas arba net baigti dar vienas universitetines studijas.

Mezirovo transformacinė teorija

Transformacinė mokymosi teorija reiškia pažintinį vystymąsi, kritinį mąstymą ir racionalumą. Vystymosi sąvoka kaip kaita per tam tikrą laiką ar kaita, susijusi su besimokančio asmens amžiumi, yra pagrindas suaugusiųjų mokymosi teorijoje bei praktikoje ir šio vystymosi kryptis beveik visada orientuota į augimą ir vaizduojama kaip teigiama (Merriam, 2004). Iš tiesų daugelyje darbų (Taylor, 2000, Mezirow, 2000) pabrėžiamas galutinis transformacinės mokymosi teorijos rezultatas – vystymasis. Tačiau M. C. Tennant (1993) įspėja, kad tikėtini gyvenimo pokyčiai neturėtų būti painiojami su J. Mezirowo aprašoma perspektyvia transformacija. Transformacinio mokymosi tikslas – savarankiškas mąstymas. Pasak J. Mezirową (2000), autonomijos skatinimas mąstymo lygiu andragogams yra ir tikslas, ir metodas, o didesnė autonomija yra transformatyvaus mokymosi produktas. Todėl kritinis patirties apmąstymas, kaip transformatyviojo mokymosi kertinis akmuo, yra efektyvaus mokymosi prielaida. J. Mezirowas skiria tris refleksijos tipus: turinio, proceso ir prielaidų, iš kurių tik pastarasis gali būti transformatyviojo mokymosi prielaida, nes turinio refleksija yra susijusi vien su aktualios patirties apmąstymu. Proceso refleksija yra mąstymas, kaip vertinti turimą patirtį, o prielaidų refleksija yra paremta ilgai nusistovėjusiom, visuomenės sukurtų prielaidom, įsitikinimais ir vertybėm, susijusiom su patirtimi ar problema. Nors kai kurios studijos rodo (Bee, 2000), kad nemažai suaugusiųjų nepasiekia aukščiausių pažintinio išsivystymo lygių, tačiau daugelis pripažįsta, jog kritiškas savęs vertinimas ir refleksija apie savo patirtį yra tobulesnė trisdešimtmečio ir vyresniojo suaugusiojo nei jauno suaugusiojo, todėl neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas universitetinėse studijose pirmiausia turėtų numatyti amžiaus ir patirtinio mokymosi metų ribas. Ši atžvalga užtikrintų suaugusiųjų pažintinį lygį ir sugebėjimą pasitelkus refleksiją aprašyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, pateikti aprašą vertinti ir numatytų kandidatų pasirengimą autonominėms studijoms prisiimant atsakomybę už jas.

Autodidaktinis studijų modelis

Sąvoka „autodidaktika“ (gr. *auto* – pats ... + gr. *didaktikos* – pamokomas) – savarankiškas mokymasis ir lavinimasis. Ši sąvoka dažnai nagrinėjama atsižvelgiant į autonomines studijas ir taikant individualizacijos metodus (angl. *techniques*). Autonominių studijų metodikos įgyvendinimo metodas numato šias individualizacijos sritis:

1. Savęs kontroliavimą (vadovavimą sau);
2. Savo tempo pasirinkimą;
3. Savęs koregavimą;
4. Savęs testavimą;
5. Savęs vertinimą;
6. Savęs projektavimą.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad autonominių studijų procesas sukelia šiuos mokymo proceso elementus tik tada, kai šio proceso būtina sąlyga – išankstine sąlyga – tampa mokinio *autonomija ir savireguliuojamumas* (angl. *self-direction*).

Mokymosi proceso individualizavimas gali būti suprantamas kaip tik šių šešių autodidaktinio parametro projekcijų individualus panaudojimas. Kuriant autonominių mokymąsi reikėtų pradėti nuo autodidaktiką lemiančio pirmojo sąveikos elemento – savęs kontroliavimo, kai besimokantysis, žinodamas programos tikslus ir eigą, pats vadovauja savo studijoms ir jas kontroliuoja. Savo studijas reguliuojantis studentas (angl. *self-directed*) yra besimokantis asmuo, kuris prisiima atsakomybę už savo mokymąsi. Būti atsakingam už savo studijas yra daugiau nuostata nei elgesys tam tikroje situacijoje ar tam tikrų įgūdžių sistema, o savikontrolė yra studento gebėjimas suvokti savo pažangą.

Savikontrolė yra esminis individualizavimo ir savęs orientavimo aspektas. Dažnai pamirštama, bet ne mažiau svarbi yra atžvalga į *mokymosi patirties malonumą* įvertinimą ir *pastangas*, kurių prireikia tam tikroms problemoms spręsti. Todėl grįžtamuju ryšiu svarbu pamatuoti emocinį studentų savęs vertinimą. Vienas iš autodidaktinio parametro projekcijų elementų, kurį reikia būtinai pabrėžti kalbant apie mokymo individualizacijos technikas, yra skirtingas tempas (angl. *variable pacing*). Ši technika, naudojama autodidaktikoje, suteikia galimybę studentams dirbti savarankiškai savu „žingsniu“. P. Jucevičienė (1989, p. 34) įvardija mokymo tempo individualizavimo sritį. Šis metodas yra produktyvus, kai studentai gali rinktis skirtingas užduotis. Studentų mokymosi stilius ir tempas negali būti vienodas. Tai dar viena svarbi priežastis, kodėl individualizuojant studijas būtina įdiegti savęs kontroliavimo techniką.

Naujausi tyrimai nagrinėja savęs kontroliavimo, testavimo ir savęs koregavimo bei mokymosi pasiekimų sąveiką (Allwright, Bailey, 1991; Todd, 2001). Savęs vertinimas yra viena iš svarbiausių autodidaktinio parametro projekcijų, nes teigiamas savęs vertinimas yra susijęs su palankios nuostatos formavimu, stipresne motyvacija ir sėkmingesniu mokymusi. Savęs vertinimas dažnai suprantamas kaip savivertė – visuotinis savo vertės įvertinimas (Borich, Tombari,

1996). Mokymosi procese savęs vertinimas dažniausiai interpretuojamas kaip savarankiškas savo žinių įvertinimas. Nuo 1978 m. savęs vertinimas (SV) buvo traktuojamas įvairiai. M. Oskarssonas(1989) manymu, svarbiausias savęs vertinimo tikslas – nuolatinis grįžtamasis ryšys arba pažangos kontrolė. Vėliau jis buvo apibūdinamas kaip formuojamasis besimokančio asmens atsakomybės paskatinimo komponentas atitinkamose mokymosi veiklose: planavimo, vykdymo ir vadovavimo.

Taigi, savęs vertinimas yra veikla, apimanti tris pagrindinius elementus:

- tikslinės padėties analizę;
- dabartinės padėties analizę;
- strateginės padėties analizę.

Tuomet savęs vertinimas gali būti interpretuojamas kaip veikla, kuri yra aktyvus ir refleksinio besimokančių asmenų dalyvavimo mokymosi procese pagrindas.

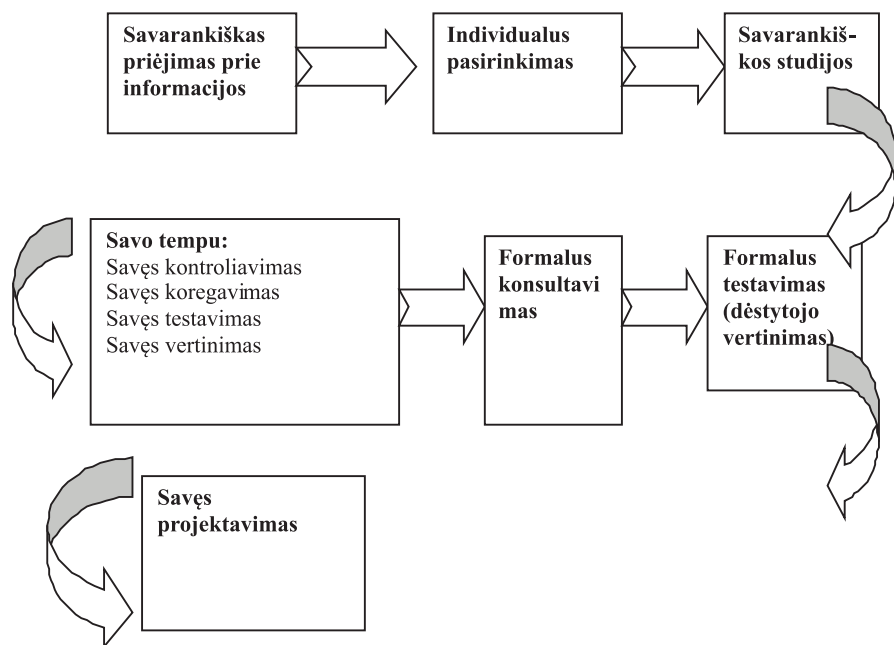
Ar gali besimokantys asmenys įvertinti save?

Autonominių studijų vertinimas atliekamas siekiant: 1) palengvinti studentų mokymąsi; 2) padėti studentams tapti mėstančiais praktikais ir 3) padėti formaliai atsiskaityti ir pateikti žinias akreditacijai (Boud, 1990; Harvey, Knight, 1996). Vertinimo eigos sudarymas lengvina studentų mokymąsi, nes vertinimas atlieka arba formavimo, arba apibendrinimo funkciją. Formuojamojo vertinimo pirminė paskirtis yra suteikti studentams informaciją apie jų daromą pažangą, o apibendrinantis vertinimas yra galutinis įvertinimas ir suteikia besimokantiems asmenims informacijos apie jų pasiekimus. Tačiau toks suskirstymas atrodo dirbtinis, nes abi vertinimo funkcijos iki tam tikro lygio gali keisti viena kitą. Vertinimas suteikia formą studentų mokymosi patirčiai. Svarbus vertinimo efektyvumo kriterijus yra geras grįžtamasis ryšys. Dėstytojo grįžtamasis ryšys ir studento mokymasis turi būti neatskiriami, tik tada formuojamasis vertinimo aspektas nebus prarastas. Savęs vertinimo technikos įdiegimas į autonomines studijas stiprina dėstytojo grįžtamojo ryšio ir studento mokymosi santykį.

Kaip jau minėta, baigiamoji autodidaktinio parametro projekcija yra savęs projektavimas. Savęs projektavimas nėra plačiai išnagrinėtas nei Lietuvos, nei užsienio šalių metodologijoje. Ši autodidaktinio parametro baigiamoji projekcija – galutinė grandis – aiškinama nevienodai. S. Kilienė ir L. Šiaučiukėnienė individualų savarankišką darbą apibūdina kaip atskirų užduočių paskirstymą

kiekvienam studentui ir jų darbą tiesiogiai nevadovaujant dėstytojui. Autorių atliktas eksperimentas rodo, kad studentai įgyja būtinų būsimai profesinei veiklai įgūdžių, tokių kaip: organizuoti ir planuoti savo veiklą, kuri ugdoma planuojant individualias užduotis, laikantis numatyto termino, paskirstant visą mokymosi medžiagą. P. Jucevičienė (1998) nagrinėja modulinį mokymą ir nurodo suvokiamos perspektyvos principą. Jis pagrįstas besimokančio asmens sąmoningumu ir aktyvumu kaip būtina modulinio mokymo sąlyga. „Šis principas reikalauja, kad besimokantysis galėtų susipažinti su tolimosiomis, vidutinėmis ir artimosiomis mokymosi perspektyvomis, gilindamasis į kompleksinius (mokymo programas), integruotus (modulio) ir dalinius (mokymo elemento) mokymosi tikslus.“ Toliau (žr. 4 pav.) pateikiame autonominių studijų individualizacijos projekcijas etapus, lemiančius kryptingą autonominių studijų eigą ir vedančius į galutinį autonominių studijų tikslą – atsakingo besimokančio asmens savo tolesnės veiklos planavimą.

4 pav. Autonominių studijų individualizacijos projekcijos

Studijų individualizavimo poreikis suaugusiųjų švietimo procese

Jau nuo seno literatūroje buvo pabrėžiama atžvalga į atskirą individą, priimant jo skirtumus. G. Petkevičaitė-Bitė siūlė pažinti kiekvieną mokinį ir ieškoti gerųjų jo savybių. J. Vabalas-Gudaitis (1983) labiau pabrėžė psichologinį diferencijavimo aspektą ir patarė teikti diferencijuotas savarankiško darbo užduotis. „Mokytojo tiesioginė pareiga ne tik individualizuoti mokinių namų darbus, tinkamai juos įvertinti, arčiau susipažinus su namų gyvenimo sąlygomis, bet ir rūpintis sudarymu bei pagerinimu sąlygų, reikalingų sąžiningai atlikti namų darbus“ (p. 172).

S. Šalkauskis (1991) teoriškai pagrindė mokymo individualizavimo uždavinį. Pasak jo, veikiamoji medžiaga yra kuriamosios žmogaus veiklos individualizacijos pradas. „Panašiai ir ugdyme veikiamasis objektas, t. y. ugdytinis su savo prigimtimi, ypatybėmis ir išsivystymo eiga, yra pradas, kuris individualizuoja ugdomąjį veikimą.“ Tačiau ar įmanoma individualizuoti mokymo procesą dabarties sąlygomis? Anot S. Šalkauskio, „...pedagoginė tikrovė neišvengiamai verčia jungti ugdytinius su nedidelėmis skirtybėmis, bet su didesnėmis panašybėmis į vieną grupę, kuri gali sudaryti vieną mažiau ar daugiau apibendrintą tipą“ (p. 129).

Tokių bendrybių ieškojimo ir apibendrinimo, bandymų nustatyti besimokančių asmenų tipą, sudarant jam sąlygas individualiai tobulinti savo veiklą Lietuvoje nėra labai daug. Tačiau pastaruoju metu susidomėjimas studento autonomiškumu, savivada, mokymosi proceso individualizavimu padidėjo. P. Jucevičienė (1988, p. 474–481) siūlo ugdymo procese individualizavimą įgyvendinti taikant modulinio mokymosi sistemą ir pateikia šias mokymo proceso individualizavimo sritis :

- 1) mokymosi turinio individualizavimas;
- 2) mokymo tempo individualizavimas;
- 3) mokymosi būdų individualizavimas;
- 4) kontrolės ir savikontrolės individualizavimas;
- 5) tiesioginio pedagogo poveikio mokiniui ar studentui individualizavimas.

Modulinė studijų sistema (P. Jucevičienė (1994), mokymo proceso individualizavimas ir diferencijavimas (L. Šiaučiukėnienė (1998), mokymosi proceso savireguliacija (O. Pučkovas, N. Solopova (1991), cituoti L. Šarkauskienės darbe (1996), yra vieni iš savarankiško darbo organizavimo būdų, kurie turėtų skatinti studento autonomišką mąstymą, norą mokytis, padėtų jam suprasti tiks-

lus ir poreikius, formuoti socialinę kompetenciją. O. Pučkovas ir N. Solopova siūlo šią autonominių studijų problemą spręsti išplečiant studentų savarankiško darbo sąvoką iki mokymosi savivaldos reikšmės. Savivalda (saviorganizacija) – tai mokymo proceso objekto ir subjekto sutapimas, kai aukštojoje mokykloje sukuriama iš principo nauja socialinė struktūra. Taigi tikslo siekiama natūraliai ir spontaniškai. Antra vertus, neatmetamas ir reproduktyvus mokymas, nes autonominės studijos neįmanomos be aukštosios mokyklos pateikiamų žinių (Šarkauskienė, 1996). O. Pučkovas ir N. Solopova, remdamiesi atliktų tyrimų duomenimis, teigia, kad savivalda mokymo procese, bendradarbiaujant studentui su dėstytoju, yra optimalus studijų būdas. Studijų savivalda negali būti pateikta kaip baigtinė schema, nes bet koks bandymas įsprausti ją į rėmus sužlugdys dėstytojo ir studento bendradarbiavimą.

Atsižvelgiant į šias pastabas, galima teigti, kad tik suaugęs gali visavertiškai įsitraukti į autonomines studijas, prisiimdamas atsakomybę už mokymosi procesą, savarankiškai suplanuotas veiklas, aptarti jas su dėstytoju ir kontroliuoti jų eigą, įvertinti padarytą pažangą, koreguoti veiklas ir numatyti tolesnį jų vyksmą (Šliogerienė, 2002). Tuomet iškyla klausimas, ar suaugęs, turintis jau nemažą darbo patirtį, lankęs įvairius kursus, dalyvavęs mokymuose, privalo išklaudyti universitetuose daugybės dalykų įvadinius kursus. Gal galima universitetuose įvertinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir suteikti už tai akademinius kreditus, kartu sutrumpinant studijų laiką ir padarant suaugusiesiems universitetines studijas patrauklesnes? Taigi suaugusiajam sudaromos galimybės priimti atsakomybę už studijas, įgyvendinti jas savo tempu, prisitaikant priimtinas mokymosi formas ir kontroliuojant visą mokymosi procesą.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas, kitaip dar vadinamas patirtinio mokymosi vertinimu, labiausiai paplitęs Jungtinėje Karalystėje, Kanadoje, Prancūzijoje, Australijoje ir kitur, skirtingai interpretuoja ir skirtingai vykdo patį vertinimo procesą, naudoja jų šalims priimtina procedūrą pagal griežtai nustatytus etapus ir vertinimo modelius. Todėl visos šalys turi pasirinkti jiems priimtina metodiką, pritaikydamos tam tikrai institucijai tinkamus vertinimo modelius ir procedūrą.

Literatūros analizė leidžia pateikti apibendrinamąją išvadą, kad savarankiškai susiradę informaciją besimokantys asmenys individualiai renkasi medžiagą ir užduočių atlikimo būdą, mokosi savu tempu, koreguoja savo veiklą, testuoja save ir vertina. Pastebėta, kad nuo savęs vertinimo studentai negali tiesiogiai pereiti prie savęs projektavimo. Formalus konsultavimasis ir realių žinių įvertinimas, kaip tarpinė savęs vertinimo projekcijos ir savęs projektavi-

mo grandis, leidžia užsiimti savarankiška veikla. Todėl, atliekant neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo universitete procedūrą, turėtų būti atsižvelgiama į visas autodidaktinio parametro individualizacijos technikas, suteikiama suaugusiajam galimybė priimti atsakomybę už studijų reguliavimą. Apibendrinami galime pateikti savireguliuojamą pagrįsto mokymosi apibrėžimą, kad tai į „... procesą nukreiptas mokymasis, paremtas vidiniu reguliavimu, kai besimokantysis pats planuoja mokymosi tempą, laiką ir prioritetus ir pats siekia iššūkių, nukreipiančių jį į mokymąsi. Tai procesas, iš besimokančiojo reikalaujantis savarankiško mąstymo, refleksijos, kritiško vertinimo ir atsakomybės už savo mokymąsi; iš dėstytojo reikalaujantis tokio mokymo, kuris padeda besimokantiems vystyti jų gebėjimą mokytis“ (Burkšaitienė, 2006).

3.2. Procedūros kokybės užtikrinimas vertinant ir pripažįstant neformalųjį ir savaiminį mokymąsi

Nuolat kintantys reikalavimai darbo rinkoje diktuoja poreikius plėtoti kompetencijas visą gyvenimą. Šios mokymosi visą gyvenimą paradigmai palaikyti sukurta neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procedūra. Atliekdami tokio pobūdžio procedūrą, tyrėjai pabrėžia būtiną atžvalgą į aukštus kokybės vertinimo standartus. Tačiau iki šiol šiam tikslui plačiau buvo taikoma tik psichometrinė kokybės sistema. Kaip pabrėžia Liesbeth K. J. Baartman (2007), D. Joosten-Ten Brinke ir kolegės (2008), atliekant vadinamojo patirtinio mokymosi vertinimą (Jungtinėje Karalystėje) – neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, kai vertinamos žinios, įgūdžiai ir kompetencijos, vertėtų taikyti *psichometrinių ir edumetrinių* kokybės kriterijų derinį. Vertinimo procedūrų, leidžiančių besimokančiam asmeniui įsitraukti į mokymosi programą, atsiradimas, kai pripažįstami neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai, buvo labai svarbus žingsnis mokymosi visą gyvenimą link (Evans, 2003). D. Joosten-Ten Brinke ir kolegės (2008) apibendrinami įvardija septynis pagrindinius šių procedūrų bruožus: 1) pripažįstamas įvairioje aplinkoje vykęs mokymasis (Evans, 2003; Nyatanga, 1993); 2) procedūros turi aiškią struktūrą ir grafiką (Human Resource Development, 1995; Nyatanga, 1993); 3) kiekvienos procedūros galutinis rezultatas gali skirtis (tai gali būti kreditų skaičius, atleidimas nuo egzamino, studijų planas ir t. t.) (Challis, 1996); 4) procedūra yra naudinga ir besimokančiam asmeniui ar kandidatui, ir institucijai, ir bendruomenei (Aarts et al., 2003); 5) taikomi įvairūs metodai, padedan-

tys atskleisti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus (Fjor-toft, Zgarrick, 2001); 6) procedūra reikalinga kandidato atsakomybės ir pagalbos jam (Donoughue, Pelletier, Adams, Duffield, 2002); 7) procedūra atima daug laiko (Belanger, Mount, 1998; Wheelahan, Miller, Newton, 2002).

Kokybės standartai pagrįsti dažniausiai psichometriniais kokybės kriterijais, tokiais kaip patikimumas ir validumas (Joosten-Ten Brinke et al., 2008). Tačiau kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros metu svarbu atsižvelgti į kompetencijų vertinimą, vien psichometrinių kriterijų neužtenka. Jais labiau matuojamas besimokančių asmenų skirtumas, o edumetriniai kriterijai taikomi matuojant paties besimokančio asmens vidinį augimą, Psichometriniai kriterijai daugiau nukreipti į kiekybės charakteristikas, o edumetriniai kriterijai pabrėžia vertinimo fleksiškumą ir autentiškumą, vertinimo metodų integravimą matuojant kompetencijų kaitą. Šiuo tikslu D. Joosten-Ten Brinke ir kolegės (2008) panaudojo dvylika kokybės matavimo kriterijų (žr. 3 lentelę) ir atskleidė jų bei neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo charakteristikų ryšį, tų kriterijų atitiktį vertinimo kokybės kriterijams.

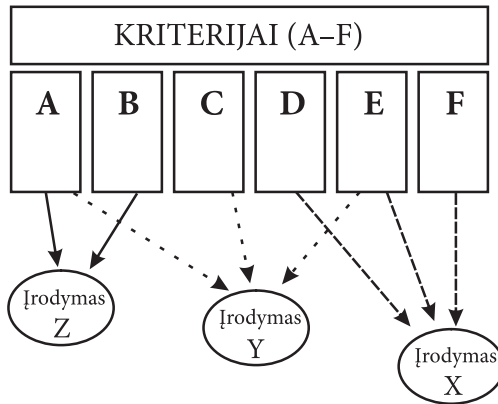
3 lentelė. Charakteristikų (stulpelyje) ir vertinimo kokybės kriterijų (eilutėje) santykis

	Mo- ky- mosi būdas	Struk- tūra	Gali- mas rezul- tatas	Nau- da	Verti- nimo meto- dai	Pa- galba kan- dida- tui	Laiko są- nau- dos
Tikslo atitikimas	X		X	X	X		
Skaidrumas	X	X	X		X	X	
Priimtinumai	X	X	X		X		
Sprendimų atkuriamumas		X			X		
Palyginamumas		X			X		
Nešališkumas	X	X	X				
Kognityvus sudėtingumas	X				X		
Savęs vertinimo atitikimas		X			X	X	
Reikšmingumas		X	X	X			

3 lentelės tęsinys.

Autentiškumas						
Edukacinės pasekmės	X	X	X			
Sąnaudos ir efektyvumas		X				X

Paskutiniai kokybės vertinimo kriterijai – edukacinės pasekmės bei sąnaudos ir efektyvumas – vadinami sąlyginiais kriterijais. Vadinasi, jeigu vertinimas yra neigiamas remiantis šiais dviem kriterijais, įgyvendinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo sistemą nerekomenduojama. Taikant jau minėtus kriterijus, kai kurios charakteristikos gali būti naudojamos pakartotinai pagrindžiant skirtingus kokybės vertinimo kriterijus (žr. 5 pav.). Jeigu tam tikram studijų dalykui vertinti taikytumėme, pvz., šešis kriterijus, tai teoriškai būtinų charakteristikų atitiktį būtų galima pavaizduoti taip:

5 pav. Mokymosi pasiekimų vertinimo kriterijų ir įrodymų santykis

Įrodymui Z, arba kitaip dar vadinamai charakteristikai Z, taikomi kriterijai A ir B, įrodymui Y reikia taikyti kokybės vertinimo kriterijų A, C ir E ir taip toliau. Tų pačių kriterijų taikymas kelioms charakteristikoms dar kartą pabrėžia vertinimo procedūros skaidrumą ir perkeliamųjų įgūdžių vertinimą mokymosi visą gyvenimą procese.

3.3. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros struktūra

Neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo etapiškumas yra labai svarbus atliekant pačią vertinimo bei pripažinimo procedūrą, kuri pagal funkcijas gali būti suskirstyta į du tipus:

- 1) administracines;
- 2) vertinimo.

Atsižvelgiant į šį suskirstymą, padalinys, atsakingas už neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, privalo organizuoti kandidato pasirengimą vertinti tokio pobūdžio pasiekimus ir patį vertinimo procesą.

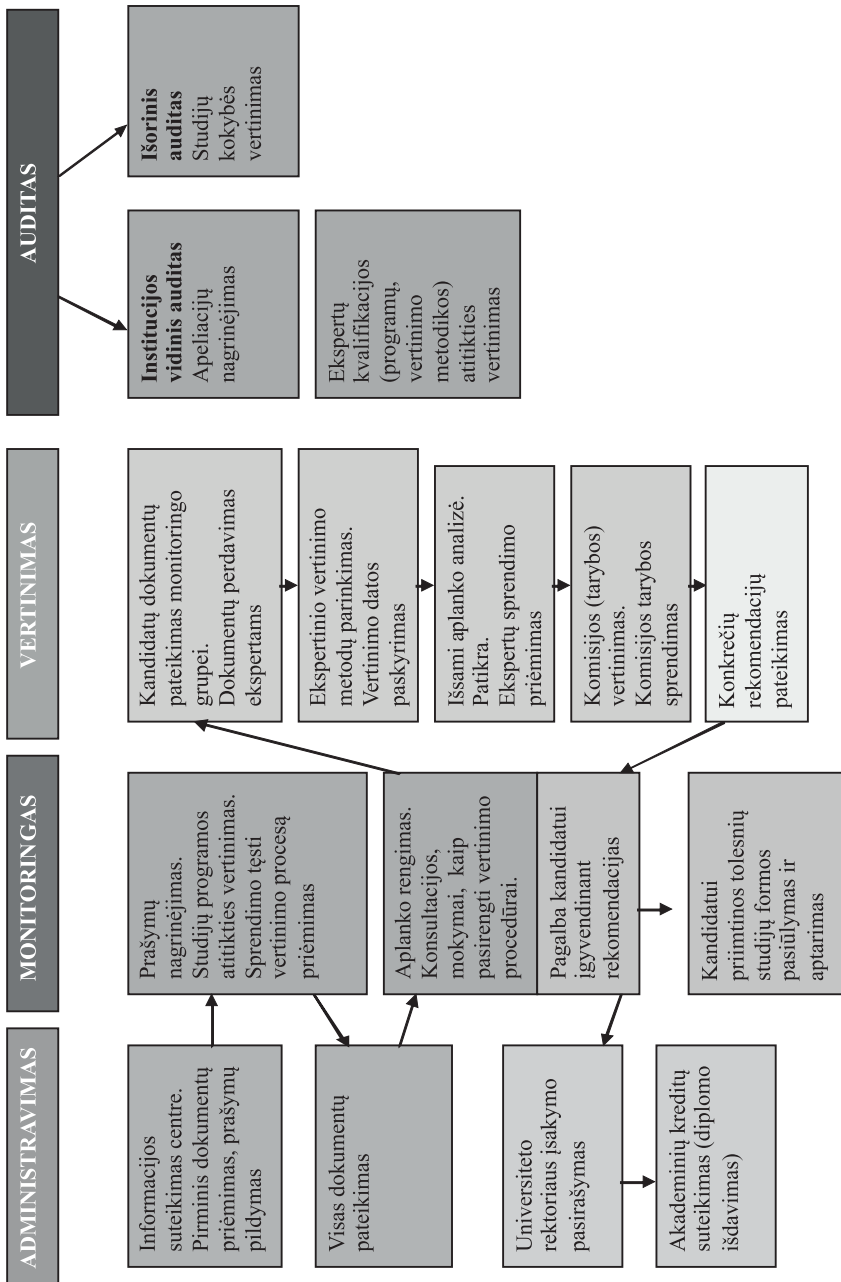
I. Parengti kandidatą vertinimui:

- 1) padėti suaugusiajam nustatyti tinkamą (tiesiogiai su tam tikru dalyku susijusį) mokymąsi;
- 2) sutarti dėl konkretaus veiksmų plano neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimams atskleisti;
- 3) padėti parengti ir pristatyti visus turimus įrodymus vertinimo procedūrai;

II. Įvertinti kandidatą:

- 1) suderinti ir atidžiai išnagrinėti vertinimo planą;
- 2) išnagrinėti visus įrodymus ir suteikti grįžtamąjį ryšį;
- 3) atlikti galutinį vertinimą ir priimti sprendimą.

Plačiau neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūrai reikalingi dokumentai bei pati procedūra aprašoma skyriuje 5.1. *Metodinės ir praktinės rekomendacijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą atliekančiais institucijai*. Procedūra grafiškai pavaizduota 6 paveiksle.

6 pav. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo universitete procedūra

Atsižvelgiant į neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo etapus, procedūros suskirstymą pagal funkcijas bei vaidmenų ir atsakomybės pasiskirstymą atliekant pačią vertinimo bei pripažinimo procedūrą, pateikiami vertinimo ir pripažinimo procedūros struktūriniai elementai (žr. 6 pav.). Siūloma skirti keturis pagrindinius neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūros elementus: administravimą, monitoringą, vertinimą ir auditą (Šliogerienė, 2009). Kiekvieno struktūrinio vieneto pagrindumas yra funkcinis, todėl pagal sistemų teorijos principus kiekvienas elementas būtinas sistemiskumui išlaikyti, o tai labai svarbu tam, kad sistema veiktų efektyviai. Kaip pavaizduota 6 paveiksle, kandidatas, siekiantis akademinį kreditą už neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus, atvyksta į padalinį, atsakingą už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą. Čia jam suteikiama visa reikiama informacija, kandidatas pateikia pirminei atrankai būtinus dokumentus ir parašo prašymą. Išnagrinėjusi prašymą monitoringą atliekanti vertintojų grupė patikrina tos aukštojo mokslo institucijos turimų programų atitiktį ir priima sprendimą – tęsti vertinimo procesą ar ne. Tada kandidatas privalo pateikti visus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai reikalingus dokumentus. Kai visi dokumentai patikrinami, kandidatas rengia aplanką (angl. *portfolio*), kuriame pateikia visą turimų kompetencijų aprašą. Šio proceso metu kandidatas aktyviai bendrauja su stebėsenos grupe, kuri, jei būtina, jį konsultuoja, kaip tinkamai pristatyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. Kandidato pateiktus dokumentus stebėsenos grupė perduoda ekspertams ir šie paskiria žinių, įgūdžių ir kompetencijų vertinimo metodą (-us) bei patikros datą. Ekspertai yra speciali vertinti apmokyta grupė, kurią sudaro tam tikro dalyko specialistas (-ai), centro vadovas (direktorius) ir tos srities specialistas, nedirbantis toje institucijoje. Užsienio šalių taikomoje neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo praktikoje į ekspertų grupę pakviečiamas praktiškai toje srityje dirbantis įmonės ar organizacijos specialistas. Vertindamas kandidato mokymosi pasiekimus, jis labiau atsižvelgia į patirtinį mokymosi aspektą. Ši ekspertų grupė įvertina kandidato aplanką ir patikrina žinias pagal jau iš anksto kandidatui žinomą mokymosi pasiekimų vertinimo metodą. Ekspertai priima sprendimą, ir visi dokumentai bei ekspertų priimtas sprendimas perduodami komisijai (tarybai), kuri, jei būtina, gali pasikviesti kandidatą į pokalbį, ir tik paskui priima galutinį sprendimą, taip pat pateikia rekomendacijas. Galutinis sprendimas perduodamas administracinei grupei ir rektoriaus įsakyму skelbiamas kandidatui. Galutinis sprendimas gali suteikti tam tikrų dalykų

universitetinius kreditus, taip pat dalį kreditų ir (arba) pateikti rekomendacijas dėl tolesnės veiklos. Kandidatui vykdant tolesnę veiklą, siekiant universitetinio išsilavinimo ar kitų dalykų kreditų, stebėsenos grupė padeda įgyvendinti kandidatui pateiktas rekomendacijas, pasiūlo jam priimtinas tolesnių studijų formas ir aptaria tolesnių studijų planą.

Kontrolės vykdymą užtikrina institucijos vidaus bei išorinis auditas. Institucijos vidaus audito pareiga yra svarstyti apeliacijas, kurios numatytos neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo etapuose, taip pat užtikrinti ekspertų, atliekančių vertinimą, kvalifikaciją, įvertinti, ar vertinimo metodikos atitinka aukštojo mokslo institucijos programas. Išorinis auditas, kaip ir visuose universitetuose, atliekamas pagal numatytą tvarką, pagrindinis šio audito tikslas – studijų kokybės vertinimas.

3.4. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo eiga

Vadovaujantis mokymosi pasiekimų vertinimo principais, kriterijų pagrindu kuriami standartai, kurie naudojami vertinimo procedūroje. Pastaruoju metu buvo sukurta nemažai vertinimo teorijų ir praktikų, kurios rodo, kad svarbiausias akstinas (T. Bulajeva) naujoms vertinimo formoms atsirasti buvo noras įveikti vertinimo šališkumo, subjektyvumo problemą. Jai spręsti buvo ieškoma tokių vertinimo formų, kurios padėtų sumažinti vertintojo neobjektyvumą arba patį vertintoją pašalintų iš vertinimo proceso. Dar vienas žingsnis vertinimo objektyvumui užtikrinti, anot T. Bulajevos, buvo žengtas mėginant derinti išorinį ir vidinį vertinimą. Norint užtikrinti vertinimo rezultatų patikimumą steigiami egzaminavimo ir vertinimo centrai, kitos vertinimo tarnybos, kurios atlieka išorinį vertinimą, kita vertus, stengiamasi į vidinį vertinimo procesą įtraukti pačius vertinamuosius. Kita praktika parodė, kad keliais etapais atliekamas vertinimas užtikrino mokymosi pasiekimų vertinimo objektyvumą ir skaidrumą.

Vykdant administracinius susitarimus, atliekant prašymo svarstymo procedūrą ir taikant mokymosi pasiekimų vertinimo mechanizmus, pirmiausia visuomet tikimasi sprendimų priėmimo **skaidrumo**, tam tikro dalyko akademinio personalo **profesionalumo** ir asmeninės **vertinimo patirties**. Atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą svarbu atsižvelgti į šiuos principus:

- 1) *autentiškumas*: kandidatas pateikia vertinimui patvirtintą *autentišką* mokymosi rezultatą;
- 2) *aktualumas*: mokymosi pasiekimai (rezultatai) yra *šiuo metu* svarbūs ir mokymasis vis dar vykdomas, atliekamas;
- 3) *kokybė*: mokymasis ar pasiektas rezultatas, pasiekęs reikiamą lygį;
- 4) *tinkamumas*: mokymosi pasiekimai yra tinkami tai sričiai;
- 5) *perkeliamumas*: mokymosi rezultatai gali būti taikomi už tam tikro specifinio konteksto ribų, kuriame jie buvo įgyti;
- 6) *palyginamumas*: vertinimo procedūroje naudojami mechanizmai turi užtikrinti, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai atitinka turinį ir standartus to dalyko, kurio kreditų siekiama. Standartai, taikomi vertinant neformaliojo ir savaiminio būdu įgytas žinias bei įgūdžius, neturėtų būti aukštesni nei tie, kurie taikomi to dalyko standartiniam egzaminui (Guidelines for the implementation of recognition of prior learning. Australian qualifications framework (AQF) Advisory Board, 2004).

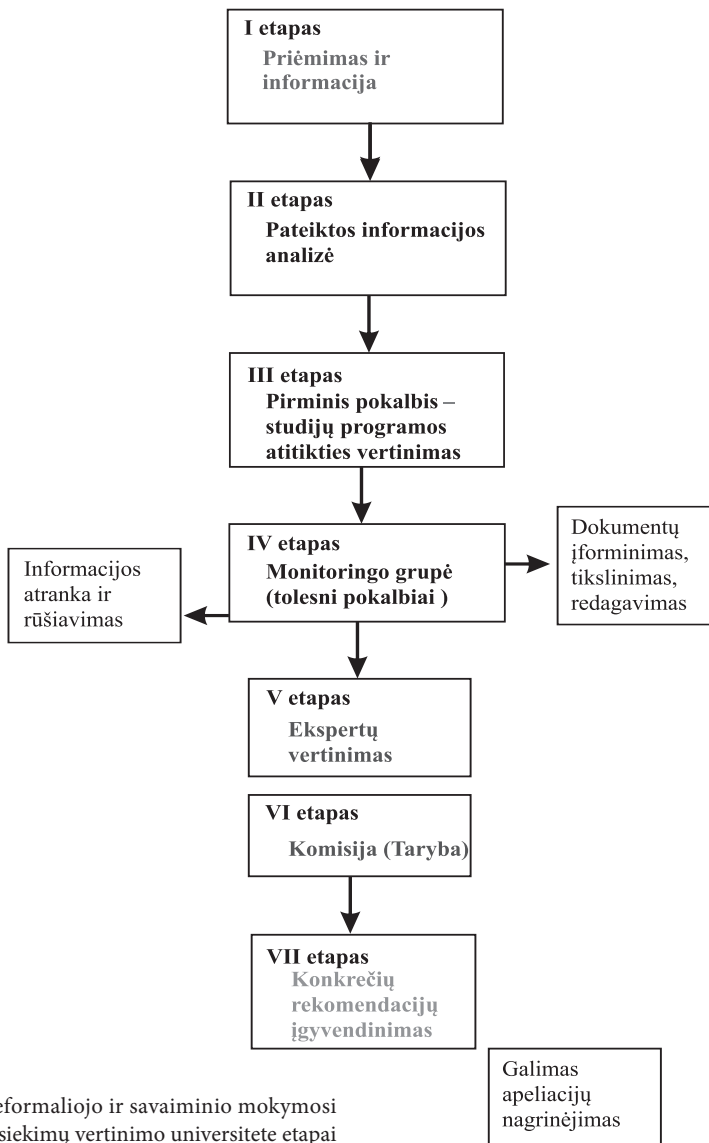
3.4.1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo etapai

Išnagrinėję gerąją užsienio šalių patirtį, atlikę mokslinės literatūros analizę, praktiškai susipažinę su Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje taikoma neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistema, taip pat atsižvelgę į vertinimo procedūros pagrindinius principus, įvardijame šiuos pagrindinius tokio pobūdžio procedūros vertinimo etapus (žr. 7 pav.).

I etapas – **priėmimas ir informacija**. Asmuo, atsakingas už priėmimą, priima prašymus, tikrina pirminius dokumentus ir suteikia reikiamą informaciją. Šiame etape pirmiausia nustatoma, ar siekiamas diplomą suteikiamas tame universitete. Jeigu pateikusio asmens prašymą galima nagrinėti toliau, jo pirminis dokumentų (prašymo, asmens tapatybės dokumento kopijos, įgyto išsilavinimo dokumento kopijos) applanke perduodamas vertinimo specialistams į Mokymosi visą gyvenimą centrą ar kitą universiteto padalinį, atliekantį neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą.

II etapas – **aplanke pateiktos informacijos analizė**

Aplanke pateiktos informacijos studijavimo tikslas yra ne tik patikrinti, ar asmuo atitinka priėmimo kriterijus, bet ir įvertinti, kaip jis **pasirengęs** siekti universitetinio išsilavinimo, planuoti tolesnę studijų (užduočių) atlikimo eigą.

7 pav. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo universitete etapai

III etapas – **pirminis pokalbis – studijų programos atitikties vertinimas.** Tokio pokalbio tikslas – patikrinti, ar prašymas atitinka neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo kriterijus bei siekiamo diplomo pasirinkimą. Šiame etape tikrinama, ar kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai gali būti sulyginami su studijų programoje numatytais rezultatais, už kuriuos suteikiami akademiniai kreditai, atsižvelgiant į vertinimo standartus. Vertinimo standartai taikomi tie patys vertinant bet kokią studijų formą pasirinkusiems studentams, nesvarbu, ar tai nuolatinių, ar iššęstinių studijų studentai, ar kandidatai, siekiantys formalizuoti neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus.

IV etapas – **monitoringo grupė (tolesni pokalbiai).** Šis etapas susideda iš dviejų pakopų. Pirmoje pakopoje atrenkama ir rūšiuojama kandidato pateikta informacija. Remdamasis užpildytais kandidatuojančiojo dokumentais, patarėjas dirba kartu su kandidatu aiškindamasis tai, kokią darbo patirtį asmuo jau turi ir kaip jo visus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus būtų galima įvertinti. Čia iš tikrųjų numatyta veikla yra dinamiška. Ji apima įvairų kontekstą: profesinę aplinką, darbo rezultatus ir veiklos pobūdį, gamybos procesą (kuriame dalyvauja asmuo), patirtį – visa tai, kas tiesiogiai turi įtakos įgytiems mokėjimams.

Taigi patarėjas, su kandidatu aptaręs visą turimą informaciją, priima sprendimą dėl tolesnio veiksmo.

Antroje pakopoje, kuri yra vadinama parama įforminant dokumentus, tiklinama ir redaguojama tai, ką parašė kandidatas.

V etapas – **ekspertų vertinimas.** Kai visi formalumai atlikti, monitoringo grupė teikia ekspertų grupei pirmąją prašymą įvertinti kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. Ekspertų grupę sudaro tam tikros srities diplomuoti specialistai, kuriems suteikta teisė būti vertintojais. Šios grupės tikslas – išsamiai išnagrinėti kandidatų aplanką, išgzzaminuoti kandidatą (vertinimo metodika parenkama individualiai taikant metodus, taikomus vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus universitete (žr. skyrelį 4.4. *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modeliai*), užpildyti tam tikrą mokymosi pasiekimų vertinimo formą, parašyti atsiliepimą ir jį įteikti komisijai (tarybai). Tais atvejais, kai priimamas

sprendimas pripažinti kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus iš dalies, kandidatui siūloma pasiruošti papildomai vertinimo procedūrai.

VI etapas – **komisija (taryba)**. Kitaip nei ekspertų grupės, kurios sudaromos pagal tam tikrą specialybę (sritį), komisija (taryba) sudaroma iš nuolatinių (Mokymosi visą gyvenimą centro direktoriaus ar kito universiteto padalinio, atliekančio neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą bei pripažinimą vadovo, vadovaujančio komisijai, ir studijų direktoriaus) bei laikinų, kiekvieną kartą vis skirtingų, reikalingų pagal tam tikras studijų programas, sušaukiamų narių.

Komisija atlieka šias funkcijas: patvirtina ir įteisina konkrečios ekspertų grupės sudėtį, įvertina neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų kaitą, vėliau atsižvelgia į ekspertų grupės atsiliepimą ir argumentus. Apsvarsčiusi ji patvirtina, atmeta arba patikslina šį atsiliepimą, kuris ir tampa galutiniu komisijos (tarybos) sprendimu.

Nuolatinių komisijos narių dalyvavimas leidžia užtikrinti, bent jau kiekvieno padalinio lygmeniu, kad sprendimas dėl pasiekimų vertinimo bus priimtas darniai ir teisėtai.

Galutinis sprendimas universiteto rektoriaus įsakymu pranešamas kandidatams.

VII etapas – **konkrečių rekomendacijų įgyvendinimas**. Jeigu komisija (taryba) konstatuoja dalinį įvertinimą, ji nurodo, kokių dar įgūdžių ir žinių trūksta ar reikia papildomai įgyti, ir pateikia kandidatui konkrečias rekomendacijas. Bet tuo pačiu metu komisija (taryba) įpareigoja monitoringo grupę išsamiai numatyti galimus pakeitimus, kuriuos apsvarsto susirinkimo metu dalyvaujant ir kandidatui. Kokie dalykai bus įtraukti į diplomą, jo turinys, terminai, apie visa tai deramasi ir kalbama su pačiu kandidatu, o kai kuriais atvejais net ir su jo įmone, jei ji suinteresuota šio kandidato išsilavinimu ar kvalifikacijos kėlimu.

Taigi susirinkimo metu tikslinama:

- kokius darbus reikia atlikti (projekto arba atliekamos stažuotės, praktikos „užduočių sąsiuvinis“, reikalingas pristatymui parengti, aplankui arba baigiamajam moksliniam darbui parašyti);
- kokių rezultatų tikimasi, naudojami ištekliai: globa, parama, dokumentai ir kt.;
- atlikimo terminai.

Tuomet asmeniui, teikusiam prašymą neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimams įvertinti ir pripažinti, suteikiama galimybė atnaujinti vertinimo procedūrą siekiant įgyti universitetinį išsilavinimą. Iškilus būtinybei pateikiama apeliacija. Ji nagrinėjama įgyvendinus visas kandidatui pasiūlytas rekomendacijas.

Pateiktas etapų aprašymas daugiau naudojamas Prancūzijoje. Didžiojoje Britanijoje neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai dažniausiai vadinami ankstesnio ar patirtinio mokymosi pasiekimais. Vertinant ankstesnio mokymosi pasiekimus, siūlomos septynios pagrindinės stadijos (pakopos), į kurias įtraukiamas ir kandidatas, ir institucijos administracija, pradedant rinkodara, kai daugiausia dėmesio skiriama kurso (studijų) reklamai, atvirų durų dienoms, ir baigiant akreditacija bei galimybe pateikti apeliaciją. Ankstesnio mokymosi pasiekimų vertinimo modelis, naudojamas Didžiojoje Britanijoje, susideda iš pagrindinių šešių stadijų:

- 1) paruošiamosios;
- 2) kandidato pateiktos informacijos analizės;
- 3) įrodymų pateikimo;
- 4) vertinimo;
- 5) akreditacijos;
- 6) konsultavimo po vertinimo.

C. Beardas ir P. Wilsonas (2006), nagrinėdami patirtinio mokymosi vertinimo galimybes aukštojo mokslo institucijose, teigia, kad patirtinis mokymasis yra filosofijos pamatas. Filosofijos vaidmuo – sujungti daugelį mokymosi teorijų į visumą. Patirtinis mokymasis gali būti apibūdinamas kaip prasmę suteikiantis procesas, kuris įtraukia vidinį žmogaus ir išorinį aplinkos pasaulius. Toks mokymasis atspindi daugelio naujų ir reikšmingų patirčių transformaciją ir sujungia jas į vieną platesnę konceptualią sistemą ar struktūrą. Panašaus požiūrio laikosi ir kiti autoriai (Boud, Cohen, Walker, 1993). Jų teigimu, kalbėti apie mokymąsi atsietai nuo patirties yra nereikšminga. Autoriai pabrėžia, kad kiekviena patirtis yra veikiamą unikalios besimokančio asmens praeities, todėl patirtinis mokymasis, susijęs su gyvenimišku kontekstu, leidžia įvardyti kiekvieno individo savitumą ir asmeninius pasiekimus. Autoriai ypač daug dėmesio skiria patirtinio mokymosi modeliams, tikslams, tokio mokymosi eigai ir cikliškumui, refleksijos svarbai aprašant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. *Patirtinio mokymosi vertinimas, kaip mokymo ciklo dalis, susideda iš poreikių nustatymo, mokymosi suplanavimo, įgyvendinimo, vertinimo, įvertinimo bei kokybės užtikrinimo ir apima šiuos vertinimo proceso etapus:*

- 1) vertinimo planavimas su kandidatu;
- 2) pasiekimų ir turimų žinių įrodymų peržiūrėjimas;
- 3) visų įrodymų įvertinimas pagal visiems žinomus standartus;
- 4) sprendimo priėmimas ir grįžtamojo ryšio suteikimas;
- 5) dalyvavimas (prisidėjimas) užtikrinant kokybę.

Mokymosi pasiekimų vertinimo procese pabrėžiama, kad visų dalyvių ir vertintojų, ir administracinės grupės, ir pačių kandidatų vaidmuo yra labai svarbus, todėl būtina nustatyti kiekvieno pareigas bei teises ir jų griežtai laikytis. Didžiojoje Britanijoje, atliekant neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimą, dalyvauja keli vertintojai. Pagrindinė stebėtojo vertintojo funkcija – dalyvauti vertinimo procedūroje tik kaip stebėtoju ir pateikti savo įvertinimą. Nepriklausomo vertintojo ir išorinio vertintojo dalyvavimas neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūroje užtikrina vertinimo nešališkumą ir skaidrumą. Vidinio vertintojo funkcija – atsižvelgti į visų vertintojų pateiktas išvadas, patikrinti vertinimo procedūrai pateiktus dokumentus ir priimti sprendimą, kuris perduodamas išoriniam vertintojui, kad šis priimtų galutinį sprendimą. Taigi, pagrindiniai dalyviai vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus:

- 1) kandidatas;
- 2) pirminis vertintojas;
- 3) stebėtojas-vertintojas;
- 4) nepriklausomas vertintojas;
- 5) vidinis vertintojas;
- 6) administracijos personalas;
- 7) išorinis vertintojas.

3.4.2. Vaidmuo ir atsakomybė vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procese svarbus vaidmuo tenka ir vertintojui, ir pačiam kandidatui, todėl atsakomybė skirstoma į individualiąją ir institucinę. Tam tikruose vertinimo bei pripažinimo etapuose, įtraukiant administracinę grupę, vertintoją ir patį kandidatą, jos susipina. Vertinimo proceso veiksmingumas, galutinis rezultatas priklauso nuo aiškaus vaidmenų pasiskirstymo bei visų sektorių interesų ir geranoriškumo suderina-

mumo. B. Stanikūnienė, P. Jucevičienė (2004) pabrėžia individo asmeninių gali- mybių aspektą, teigdamas, kad mokymasis iš patirties – tai procesas, nulemtas individualių žmogaus prigimtinių savybių, poreikių, turimo supratimo ir pa- stangų veiksmingai atlikti įvairius savo gyvenimo vaidmenis, kurių kokybinė raiška priklauso nuo to, kokią veiklos refleksijos būdą pasirenka individas. At- skleisti individo vidiniai veiksniai – prigimtinės asmenybės savybės, saugumo, bendravimo, pripažinimo ir saviraiškos poreikiai bei įvairūs gyvenimo vaidme- nys – neleidžia įvertinti, koku lygiu vyksta pats patirtinis mokymasis. Anot au- torių, atskira veiksmų grupė atskleidžia šio proceso kokybę: *individo požiūriai, polinkis bei patirtis bendrauti ir bendradarbiauti, diskutuoti ir atlikti veiklos refleksij- ją. Taigi, atžvalga į individualias besimokančio asmens skirtybes, sugebėjimą ir pasi- rengimą aprašyti ir pateikti neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus, kad būtų įvertinti ir pripažinti, padės kandidatui atlikti veiklos refleksiją ir kartu suteiks atsakomybę už studijų programos pasirinkimą, suderintą studijų grafiką, pateiktų įrodymų, reikalingų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimams vertinti, vali- dumą, autentiškumą bei laiku paskirtų vertinimo eigos etapų ir užduočių įvykdymą.*

Kandidatui suteikiama daug autonomijos visame neformaliojo ir savaimi- nio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo procese. Jis pats sau pla- nuoja laiką, prisiima atsakomybę už teisingų dokumentų pateikimą, už teisingą turimos patirties, žinių, gebėjimų bei kompetencijų dokumentavimą (žr. 8 pav.). Asmuo pagal sau tinkamą grafiką suderina veiksmų planą su administracine bei monitoringo grupe ir konsultuojamas pasirengia vertinimo procedūrai.

8 pav. Vaidmens ir atsakomybės pasiskirstymas vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus universitete

Po vertinimo etapo kandidatui pateikiamos rekomendacijos ir, derindamas su administracine bei monitoringo grupe, jis toliau planuoja savo veiklą.

Institucijos vaidmuo vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus yra ypač svarbus, todėl tokio pobūdžio vertinimą atliekantis centras (padalinys) turi prisiimti didelę atsakomybę pradedant tikslios informacijos suteikimu, baigiant pagalba įgyvendinant komisijos (tarybos) pateiktas rekomendacijas.

Apibendrinimas

Vienas iš pagrindinių sukurtos sistemos, kurią sudaro etapai, procedūra, vertinimo modeliai, tikslų yra sudaryti palankias sąlygas suaugusiesiems, neatsižvelgiant į jų amžių, išsilavinimą, rasę ir lytį, siekti universitetinio išsilavinimo ir prisitaikyti prie kintamų darbo rinkos poreikių.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pirmuoju neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitete veiksmu, turinčiu įtakos suaugusiųjų pasirinkimui dalyvauti šioje procedūroje, tampa suaugusiojo mokymosi motyvacija. Antrasis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitete veiksnys yra suaugusiojo autonomija. Trečiasis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitete veiksnys, galintis nulemti suaugusiojo pasirinkimą dalyvauti vertinimo procedūroje, yra išsami mokymosi poreikių analizė ir atžvalga į rezultatus.

Pasirenkant metodiką pagrindinis vaidmuo atitenka subjektyviems arba į procesą orientuotiems besimokančio asmens tikslams, kitaip tariant, būdai, kai pažintiniai, afektyvūs ir nuostatos veiksniai veikia studentų reakciją į procesą, atlikimo procedūros būdą. Pagrindine doktrina tampa aktyvus besimokančių asmenų dalyvavimas priimant sprendimus nuolat vykstančių konsultacijų ir derybų metu. Taigi, kai besimokančiam asmeniui suteikiama galimybė pačiam pasirinkti jam tinkamą studijų formą, palankų laiką bei priimtinius vertinimo modelius, individualias konsultacijas, manome, kad šie trys pagrindiniai veiksniai ir gali nulemti suaugusiųjų pasirinkimą studijuoti universitete, taip pat siekti akademinį kreditų už neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus.

IV. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMO AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE MODELIAI

Šiame skyriuje pristatoma:

- aplanko taikymo aukštojo mokslo institucijoje galimybės;
  - aplanko tipai;
  - sunkumai taikant aplanko metodą aukštojo mokslo institucijoje ir jų sprendimo būdai;
  - neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modeliai.
-

Kaip jau buvo minėta, užsienio šalių aukštojo mokslo institucijose vertinant neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus, naudojami vienu metodu pagrįstas vertinimo modelis ir integruoti vertinimo modeliai. Pažymėtina, kad vienu metodu pagrįstame vertinimo modelyje dažniausias taikomas metodas – *aplankas* – daugiafunkcis vertinimo metodas, kuriuo gali būti atliekamas daugiamatis mokymosi pasiekimų vertinimas.

Integruoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modeliai – tai modeliai, kuriuose derinami keli vertinimo metodai. Kaip rodo užsienio šalių (JAV, Kanados, Australijos, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos ir kt.) aukštųjų mokyklų praktika, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų identifikavimo, vertinimo ir pripažinimo sistemose aplankas naudojamas kaip pagrindinis metodas pasirenkant ir vienu metodu pagrįstus vertinimo modelius, ir integruotus vertinimo modelius. Papildomo vertinimo metodo pasirinkimas integruotuose vertinimo modeliuose priklauso nuo kelių veiksnių: studijų dalyko specifiškumo, metodo tinkamumo įvertinti mokymosi pasiekimus pagal nustatytus kokybės kriterijus ir suaugusiųjų pateiktų neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų įrodymų svarumo. Tad kas yra aplankas? Koks jo vaidmuo aptariamuose procesuose? Toliau pateikiama aplanko kaip daugiafunkčio metodo taikymo galimybių aukštojo mokslo institucijoje analizė.

4.1. Aplanko taikymo aukštojo mokslo institucijose galimybės

Istoriškai aplankas kaip mokymo, mokymosi ir vertinimo metodas nėra naujas – jo koncepcija perimta iš vaizduojamųjų menų. Remiantis *The New Oxford Dictionary of English* jis apibūdinamas kaip „... dėklas, skirtas nesurūšiuotiems popieriaus lapams, tokiems kaip piešiniai ar žemėlapiai, laikyti“ (p. 1445). Yra žinoma, kad aplankais šimtmečiais buvo naudotasi meno pasaulyje, kai juose kompetentingoms komisijoms vertinti būdavo pateikiami geriausi dailininkų darbai stojant į menų akademijas arba siekiant gauti mecenatų užsakymus, t. y. aplankas iliustruodavo menininko minties gylį ir mastą, jo interesus ir gebėjimus (Moya, O'Malley, 1994).

Švietimo sistemoje naudojamas aplankas apibūdinamas kaip „tikslingai sudarytas studento darbų rinkinys, iliustruojantis besimokančio asmens pastangas, pažangą ir pasiekimus vienoje ar keliuose mokymo programos srityse. Šiame rinkinyje atsispindi studentų dalyvavimas parenkant aplanko turinį, pateikiama studentų refleksijos pavyzdžių“ (Paulson, Paulson, Meyer, 1991).

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas – tikslingai sudarytas suaugusiojo neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų įrodymų rinkinys, paremtas trečiosios šalies dokumentais, suaugusiojo mokymosi patirties savianalize ir refleksija. Šiame darbų rinkinyje neakademinėje mokymosi aplinkoje įgyti pasiekimai tiesiogiai siejami su konkrečia studijų programa ir joje numatytais studijų proceso baigties rezultatais. Aukštojo mokslo institucijai pateiktas suaugusiojo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas laikomas pagrindiniu įrodymu apie neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus šaltiniu.

Mokslinės literatūros apžvalga atskleidžia, kad aplankas plačiai naudojamas Europos universitetų praktikoje ir pradedamas naudoti Lietuvos universitetuose (Paulson, Paulson, Meyer, 1991; Moya, O'Malley, 1994; Kemp, Toperoff, 1998; Baume, 2001; Baume, Yorke, 2002; Elton, Johnston, 2002; Banfi, 2003; Smith, Tillema, 2003; Klenowski, 2003; Klenowski et al., 2006; Woodward, Nanlohy, 2004; Kuisma, 2007; Burkšaitienė, 2004, 2006; Burkšaitienė, Teresevičienė, 2008 ir kt.). Svarbu paminėti, kad Europos universitetuose aplankas kaip inovacinis metodas tapo populiarus pastaraisiais 15–20 metų, o JAV, Australijos ir Kanados aukštojo mokslo sistemose jis gerai žinomas nuo praėjusio šimtmečio aštuntojo dešimtmečio, ir šių šalių mokslininkai kalba apie švietimo sistemoje susiformavusią „aplanko kultūrą“.

Užsienio ir Lietuvos aukštojo mokslo sistemų institucijose naudojamas aplankas atlieka keletą funkcijų (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Aukštajame moksle naudojamo aplanko funkcijos

Aplanko funkcijos
<p>1. Mokymo ir mokymosi metodas</p> <ul style="list-style-type: none">
• atskleidžia mokymosi proceso etapus
• dokumentuoja pasiektą pažangą
• dokumentuoja pasiekimus
• lavina studijuojančiųjų metakognityvius gebėjimus
<p>2. Vertinimo metodas</p> <p>2.1. Formaliojo mokymosi vertinimo metodas:</p> <ul style="list-style-type: none">
• įvertina studijų (mokymosi proceso) metu padarytą pažangą
• įvertina studijų (mokymosi proceso) baigties rezultatus
• įvertina studijų programą <p>2.2. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo metodas:</p> <ul style="list-style-type: none">
• įvertina neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus siekiant jų formalaus pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje

Pirma, kaip inovacinis mokymo ir mokymosi metodas, veiksmingas transformuojant tradicinio mokymo paradigmą, orientuotą į tai, „ką studentai išmoksta“, ir kuriant naujo tipo mokymosi paradigmą, pabrėžiančią, „kaip studentai mokosi“. Antra, kaip vertingas vertinimo sistemos elementas vertinant formalųjį mokymą ir mokymąsi ir vertinant mokymąsi neakademinėje aplinkoje. Tad galima teigti, kad aplankas apima mokymo, mokymosi ir vertinimo procesus. Žemiau glaustai pateikiama aplanko kaip vertinimo metodo analizė.

Aplankas kaip vertinimo metodas

Užsienio šalių aukštojo mokslo institucijų, kuriose vertinama aplanko metu, patirties analizė rodo, kad jis gali būti naudojamas kaip:

1) formaliojo mokymosi vertinimo metodas, kuriuo įvertinama mokymosi metu padaryta pažanga ir mokymosi pasiekimai, įgyti studijų etapui ar procesui

pasibaigus, lyginant juos su studijų programoje numatytais laukiamais studijų proceso baigties rezultatais;

2) mokymosi neakademinėje aplinkoje vertinimo metodas, kuriuo įvertinami suaugusiųjų į aukštąją mokyklą atsinešti mokymosi pasiekimai, lyginant juos su studijų programoje numatytais laukiamais studijų proceso baigties rezultatais.

Kadangi šis vadovas skirtas neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimui ir pripažinimui aukštojoje mokykloje, trumpai apibūdinsime antrąją aplanko naudojimo galimybę.

Aplankas kaip neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo metodas

Vertinant suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijoje siekiama nustatyti, ar jie atitinka akademiniams pasiekimams keliamus reikalavimus, studijų programoje įvardytus laukiamais studijų siekiniais / rezultatais, kurie yra privalomi visiems, studijuojantiems tradiciniu būdu. Taigi, tokiu tikslu atliekamo vertinimo pasirinktas metodas turi funkcionuoti kaip gerai suplanuotos vertinimo procedūros elementas, kaip mokymosi tikslų įgyvendinimo, užsibrėžto standarto ar studijų programoje numatytų mokymosi proceso baigties rezultatų vertinimo priemonė.

Dėl šios priežasties neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas nėra paprastas įvertinti pateiktų darbų rinkinys, tai – kruopščiai suplanuotas dokumentas, suteikiantis visapusišką informaciją (įrodymus) apie mokymosi neakademinėje aplinkoje baigties rezultatus (mokymosi pasiekimus), kurie turi būti tiesiogiai susiję su konkretaus studijų dalyko programoje numatytais laukiamais studijų proceso baigties rezultatais. Aukštajai mokyklai pateiktas suaugusiojo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas laikomas pagrindiniu įrodymu apie neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus šaltiniu.

4.2. Aplanko tipai

Nėra vieno tipo aplanko, kuris būtų tinkamas visoms funkcijoms įgyvendinti. Aplanko tipai yra apibrėžiami skirtingai, ir apibrėžimuose akcentuojami skirtingi jo naudojimo aspektai. Vienoje iš tipologijų pabrėžiamas aplanko naudojimo tikslas ar priežastis (D. Baume (2001), T. Smith ir H. Tillema (2003),

O. Dysthe ir K. Engelsen (2004), V. Klenowski (2003), V. Klenowski ir kolegijos (2006). Atsižvelgiant į tai aplankai skirstomi į keturis tipus:

1) *dosjė* – pasiekimų aprašymas, privalomas darbų rinkinys, naudojamas kandidatų atrankos ar paaukštinimo tikslais;

2) *pasirengimo aplankas* – privalomas „mokymosi pastangų“ rinkinys, apibūdinantis besimokančio asmens profesines žinias, gebėjimus ir kompetencijas, įgytas tam tikro kurso metu; galimi refleksijos komentarai, paaiškinantys pateiktos medžiagos pasirinkimą;

3) *reflektyvusis aplankas* – asmeninis tikslingai sudarytas aplankas, kuriame pateikti darbai dokumentuoja įrodymus apie asmeninę pažangą ir įvairius pasiekimus; pateikta medžiaga siekiama įrodyti, kad jie atitinka tam tikrus kriterijus;

4) *asmeninės raidos aplankas* – pagrįstas asmens įsivertinimu ir refleksija apie savo paties profesinį augimą per tam tikrą laiko tarpą; suteikia jį sudarančiam asmeniui galimybę apsvarstyti ir įvertinti savo paties veiklą (2003, p. 627).

Kitoje tipologijoje pabrėžiamos aplanko funkcijos – formuojamoji ar apibendrinamoji – ir nurodomi du aplankų tipai (G. Westhoff, 1999):

1) *į procesą orientuotas aplankas* – atlieka formuojamąją funkciją ir naudojamas kaip inovacinis mokymosi metodas bei kaip mokymosi pažangos nenutrūkstamo vertinimo priemonė, naudingas vertinant visuminį mokymosi procesą. Šio tipo aplankas atskleidžia, kaip besimokantis asmuo integruoja specifines žinias ar gebėjimus; kokią daro pažangą siekdamas tam tikros kompetencijos; dėl nuolat atliekamos refleksijos šio tipo aplankas vertingas lavinant studentų metakognityvius įgūdžius, ypač vertinamus mokymosi visą gyvenimą paradigmoje;

2) *į rezultatą orientuotas aplankas*, dar vadinamas mokymosi pasiekimų ar kompetencijų aplanku, atlieka apibendrinamąją funkciją. Šio tipo aplankas – ne paprastas įvertinti pateiktų darbų rinkinys, o visapusiškai suplanuotos vertinimo procedūros elementas, naudojamas įgyvendinant mokymo ir mokymosi tikslus, įrodant įgytą kompetenciją ar užsibrėžtą standartą ir vertinant studijų programą. Į aplanką įtraukiami visiškai baigti geriausi ar patys įdomiausi darbai, pateikiama garso ir vaizdo medžiaga, fotonuotraukos bei elektroninės darbų, įrodančių, kad studijų tikslai pasiekti, laikmenos. Kaip ir į procesą orientuotame aplanke, šio tipo aplanke privalomi refleksijos pavyzdžiai, iliustruojantys studento mokymosi pasiekimų lygį. Teigiamai įvertintiems studentams suteikiami akademiniai kreditai už tam tikrą kursą ar jo dalį arba pripažįstama tam tikra kvalifikacija.

Kadangi pagrindinis tikslas, kurio siekiama vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo institucijoje, yra nustatyti jų atitikties lygį aukštojo mokslo studijų programoje numatytų mokymosi proceso baigties rezultatams, akivaizdu, kad į rezultatą orientuotas aplankas geriausiai tenkina šį tikslą.

Apibendrinant pažymėtina, jog į rezultatą orientuotas aplankas aukštojo mokslo studijose turi plačiausias taikymo galimybes, nes gali būti naudojamas kaip 1) mokymo ir mokymosi tikslų įgyvendinimo matas, 2) studijų metu įgytų mokymosi pasiekimų vertinimo matas, 3) studijų programos vertinimo matas ir 4) neakademinėje aplinkoje vykusio mokymosi pasiekimų vertinimo matas.

4.3. Sunkumai taikant aplanko metodą aukštojo mokslo institucijoje vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus ir jų sprendimo būdai

Aplankas, kaip ir kiekvienas mokymo ir mokymosi procese ar vertinimo procese taikomas metodas, turi akivaizdžių pranašumų, tačiau jo naudojimas gali sukelti sunkumų. Atlikta mokslinės literatūros analizė leido nustatyti pagrindinius sunkumus, kylančius taikant šį metodą aukštojo mokslo institucijoje vertinant suaugusiųjų neakademinėje aplinkoje įgytus pasiekimus. Trumpai apibūdinsime problemas, su kuriomis susiduria mokymosi pasiekimų aplankus sudarantys suaugusieji ir vertinimą atliekantys ekspertai – studijų dalyko dėstytojai – ir pateiksime galimus šių sunkumų sprendimo būdus.

Sunkumai taikant aplanko metodą ruošiantis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai aukštojo mokslo institucijoje bei jų sprendimo būdai

Neakademinėje mokymosi aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai aukštojoje mokykloje besiruošiantiems suaugusiesiems gali kilti problemų dėl kelių pagrindinių priežasčių. Pirma, aplanko parengimas yra laiko ir darbo reikalaujantis procesas. Dėl šios priežasties ypač svarbu dar prieš pradėdant rengti neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų aplanką, suteikti suaugusiesiems kuo išsamesnę informaciją apie aplanko struktūrą ir jo struktūriniais elementais keliamus reikalavimus, apie privalomą informaciją, kuri turi būti pateikta aplanke, bei apie aplanko vertinimo kriterijus. Manome,

kad elektroninė pavyzdinio aplanko versija, laisvai prieinama kiekvienam suaugusiajam, prisidėtų prie šios problemos sprendimo.

Antroji sunkumų, susijusių su aplanko rengimu, priežastis – aplanko sudarymo praktinių įgūdžių stoka. Tyrimais nustatyta, kad dauguma suaugusiųjų, turinčių parengti savo neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų aplanką, pirmą kartą apie šį metodą sužino tik aukštojoje mokykloje (Klenowski, 2003; Boud, cituota Costley, Armsby, 2007; Peters, 2005; Burksaitienė, 2006). Dėl šios priežasties suaugusiesiems aukštosios mokyklos teikiamos paramos svarba akivaizdi. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimu ir pripažinimu aukštojo mokslo institucijoje besirūpinantis padalinys yra atsakingas už veiksmingos paramos suteikimą akademinį kreditų siekiantiems suaugusiesiems. Parama gali būti suteikiama įvairia forma. Tai galėtų būti laisvai prieinama elektroninė DUK (dažniausiai užduodamų klausimų) apie aplanko sudarymo praktinius aspektus versija, konsultacijos praktiniais aplanko parengimo klausimais (pvz., elektroninio pašto formatu), teikiamos jų pageidaujantiems tam tikru nustatytu laiku, aplanko parengimo kursai, rengiami suaugusiesiems, besirengiantiems neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai ir panašiai. Tai padėtų suaugusiesiems geriau suprasti, kaip aplankas sudaromas, į ką reikia atkreipti daugiausia dėmesio, kokia forma pateikti privalomą informaciją, ir taip prisidėtų prie praktinių aplanko sudarymo įgūdžių formavimo.

Kaip jau buvo minėta, sudarant neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų aplanką suaugusiesiems gali kilti sunkumų, susijusių su pasiekimų formulavimo problema. Ši problema aktuali, nes suaugusiojo aplanke pateikti įrodymai apie už aukštosios mokyklos ribų įgytus mokymosi pasiekimus turi būti siejami su studijų programoje numatytais laukiamais studijų dalyko siekiniais / rezultatais, su kuriais vertinimo metu jie ir bus lyginami. Svarbu ir tai, kad suaugusiesiems, niekada nebuvusiems akademinės bendruomenės nariais ir rengiantiems savo mokymosi pasiekimų aplanką vertinimo procedūrai aukštojoje mokykloje, gali iškilti akademinio diskurso naudojimo aprašant neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus problema, t. y. akademinio stiliaus ir terminijos, būdingos tam tikram studijų dalykui, įvaldymo problema (Boud, cituota Costley, Armsby, 2007; Peters, 2005).

Šios ir panašaus pobūdžio problemos gali būti išspręstos aukštojo mokslo institucijose sukūrus veiksmingą suaugusiųjų konsultavimo ir informavimo sistemą, numatančią visapusiškos paramos suteikimo galimybes bei studijų

programose ar moduliuose suformuluotų studijų programų ir studijų dalykų siekinių / rezultatų klausimais, taip pat mokymosi pasiekimų identifikavimo ir jų apibrėžimo klausimais. Kaip rodo Mykolo Romerio universitete vykusių aplanko parengimo mokymų patirties analizė, pavyzdinio aplanko pateikimas buvo suaugusiųjų įvertintas kaip labai naudinga parama rengiant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanką vertinimo procedūrai (Burkšaitienė, Šliogerienė, 2010).

Sunkumai taikant aplanko metodą vertinimo procese ir jų sprendimo būdai

Pagrindinis sunkumas naudojant aplanką kaip neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo metodą yra tas, kad, kaip ir jo sudarymas, vertinimas yra laiko reikalaujantis procesas, t. y. studijų dalyko dėstytojas, vertindamas aplanką, užtrunka daugiau laiko negu tikrindamas tradicinius testus. Šią problemą labai padėtų išspręsti suaugusiesiems suteikiama kokybiška informacija ir parama, t. y. kuo aiškiau ir tiksliau dar prieš pradėdant rengti aplanko metodą bus formuluojami aplanko struktūrai ir jo vertinimui keliami reikalavimai, kuo išsamesnė grįžtamojo ryšio informacija bus suteikiama suaugusiesiems aplanko rengimo metu (t. y. iki vertinimo), tuo veiksmingiau bus panaudotas ne tik suaugusiųjų, bet ir aplanką vertinančių studijų dalyko dėstytojų ekspertų laikas ir tuo bus mažesnės laiko sąnaudos.

Antrasis sunkumas aplanką naudojant vertinimo tikslais siejamas su vertinimo patikimumu ir validumu. Kaip jau minėta, vertinimo patikimumas ir validumas – pagrindiniai vertinimo proceso kokybę lemiantys veiksniai. Vertinimo patikimumas matuoja laipsnį, kuriuo vertintojo sprendimas tiksliai atspindi asmens kompetencijos lygį, o validumas – įvertinimo (suteikiamų balų) nuoseklumą – t. y. matuoja laipsnį, kuriuo kandidatas, pateikęs savo pasiekimų įrodymus, neatsižvelgiant į vertinimo laiką, vietą ir vertintoją, būtų įvertintas vienodai (O'Grady, cituota Bjornavold, 1997, p. 56–57). Taigi, siekiant, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas aukštojo mokslo institucijoje būtų patikimas ir validus, būtina užtikrinti, kad vertinimo kriterijai būtų aiškūs ir taikomi nuosekliai. Tai gali būti pasiekta susitarimu, t. y. dar prieš vertinimo procesą ekspertams vertintojams apsvarsčius ir priėmus sprendimus dėl vertinimo kriterijų ir jų taikymo nuoseklumo užtikrinimo.

4.4. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modeliai

Užsienio šalyse atliktais tyrimais įrodyta, kad geriausiai neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo tikslus atitinka aplanko metodu pagrįstas modelis ir integruoti vertinimo modeliai, kuriuose aplankas laikomas svarbiausiu vertinimo metodu. Pateikiame aplanku pagrįstą modelį, jo struktūrą ir naudojimo etapų aprašymą bei integruotus modelius ir jų struktūrą.

4.4.1. Aplanku pagrįstas neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo modelis

Mūsų pateikiamame aplanku pagrįstame neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modelyje sujungiamas apibendrinamasis bei formuojamasis vertinimas ir apibrėžiama vertinimo procese dalyvaujančių šalių atsakomybė.

Remiantis šiuo modeliu, aplankas naudojamas atliekant apibendrinamąjį vertinimą, kai siekiama nustatyti, ar neakademinėje aplinkoje įgyti mokymosi pasiekimai atitinka studijų programoje numatytus laukiamus mokymosi proceso baigties rezultatus, kokių lygiu juos atitinka, ir jeigu atitinka, neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus oficialiai pripažinti. Kita vertus, išnagrinėjus vertinti pateiktą aplanką, suaugusiajam suteikiama išsami grįžtamojo ryšio informacija apie mokymosi pasiekimų, kuriuos jis siekia formalizuoti, pagrindimą. Šiuo atveju aplankas atlieka formuojamąjį vertinimą. Jis ypač svarbus, jei mokymosi pasiekimai nepripažįstami. Išsami, geros kokybės grįžtamojo ryšio informacija suteikia suaugusiajam galimybę įvertinti, kas nėra padaryta, išnagrinėti klaidas, nulėmusias nesėkmę, kritiškai įvertinti įvykusią patirtį ir, papildomai pasirengus, pradėti procedūrą pakartotinai.

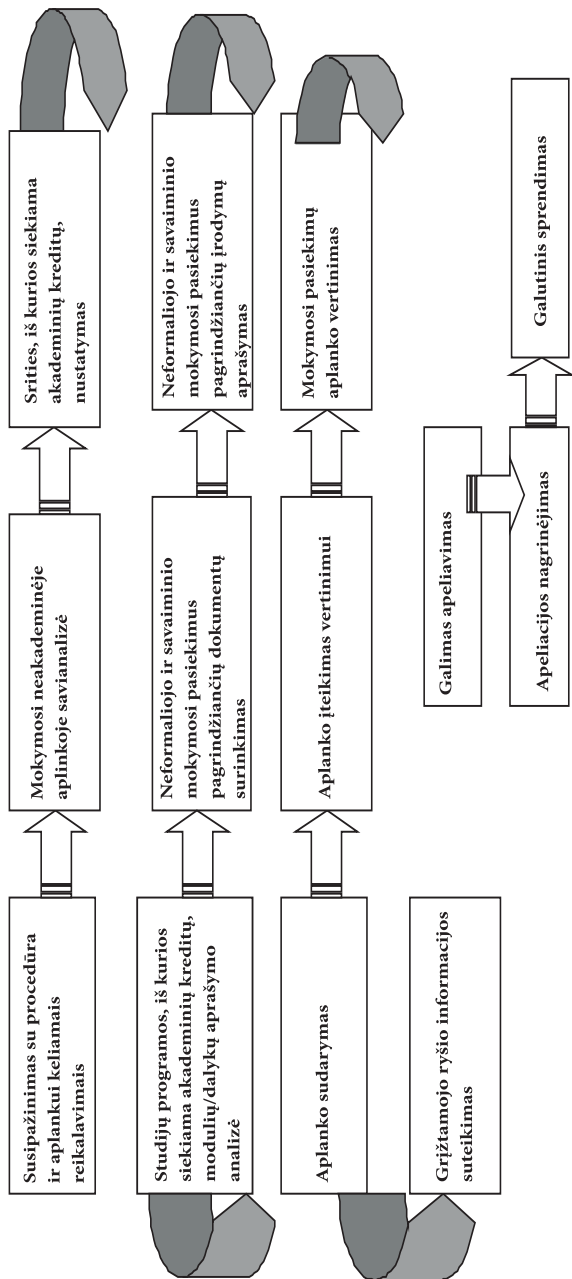
Pateiktame neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modelyje taip pat atsispindi vertimo procese dalyvaujančių šalių atsakomybė, t. y. individuali suaugusiojo atsakomybė rengiantis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai ir institucinė atsakomybė, pasireiškianti įvairiapusiška parama suaugusiajam, besiruošiančiam neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai aukštojo mokslo institucijoje.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modelio aplanko struktūra

Užsienio šalių aukštojo mokslo institucijų, atliekančių neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą, praktika rodo, kad turi būti priimtas sprendimas, kokia forma – laisva ar struktūrinė – bus rengiamas mokymosi pasiekimų aplankas.

Mūsų sukurtame modelyje pristatomas aplankas – struktūrinis, t. y. toks, kurio sudedamosios dalys aiškiai apibrėžtos ir privalomos visiems suaugusiems. Sprendimas dėl struktūrinio aplanko priimtas įvertinus tokio aplanko pranašumus suaugusiojo ir vertintojo eksperto požiūriu. Pirma, aiškios struktūros dokumentas padeda suaugusiajam lengviau pasirengti vertinimui, t. y. susipažinus su aplankui keliamais reikalavimais jam (jai) suteikiama galimybė nuosekliai, tam tikrais etapais nustatyti ir aprašyti įgytus mokymosi pasiekimus. Be to, aiški struktūra padeda išvengti faktų kartojimosi, duomenų pateikimo painiavos, nenuoseklumo aprašant mokymosi patirtį ir panašiai. Antra, jeigu aplankas turi aiškią struktūrą, vertintojas ekspertas veiksmingiau (ypač svarbu kalbant apie laiko sąnaudas) išnagrinės ir įvertins aplanke pateiktus mokymosi pasiekimus, taip pat nustatys, kiek jų lygis atitinka siekiamus akademinis kreditus ar jų neatitinka.

Plačiau apie aplanko struktūrai ir jo struktūrinėms dalims bei aplanko kalbos stiliui keliamus reikalavimus žr. skyrelį 5.2.3 *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanko struktūra ir aplankui keliami reikalavimai*; aplanko praktinio taikymo etapai grafiškai iliustruojami 9 paveiksle.

9 pav. Aplanku pagrįstas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modelis

I ETAPAS. Vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus pagal šį modelį, akademinį kreditų siekiantis asmuo (kandidatas) pradžioje susipažįsta su neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo bei pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje procedūra ir neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų aplangui keliamais reikalavimais.

Informaciją apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo institucijoje procedūrą, mokymosi pasiekimų aplangą bei jam keliamus reikalavimus, apie turimų mokymosi pasiekimų pateikimo formą, pristatymo terminus ir pan. suteikia institucijos padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą bei pripažinimą.

II ETAPAS. Kandidatas išnagrinėja mokymosi neakademinėje aplinkoje patirtį: darbo patirtį, įvairias mokymosi aplinkas bei mokymosi sritis, savanoriškai atliktą darbą, mokymąsi laisvalaikiu bei kitas veiklas ir nustato, kokių pasiekimų jų metu įgijo, juos sugrupuoja į žinias, gebėjimus, kompetencijas. Siekiant palengvinti šį procesą, suaugusiajam rekomenduojama naudotis mokymosi pasiekimų nustatymo lentelėmis (žr. 2–4 priedus).

Kandidato pageidavimu šiame etape suteikiama konsultacinė pagalba: skiriamas laikas konsultacijoms elektroniniu paštu ir kitomis modernaus ryšio priemonėmis.

III ETAPAS. Nustatęs savo mokymosi pasiekimus, kandidatas kreipiasi į aukštąją mokyklą dėl jam (jai) tinkamiausios studijų programos, iš kurios norėtų siekti savo mokymosi pasiekimų oficialaus pripažinimo.

Aukštojo mokslo institucija suteikia suaugusiesiems konsultacijas įvairiais studijų programų ir su jomis susijusiais klausimais.

IV ETAPAS. Kandidatas išnagrinėja studijų programos, iš kurios ketina siekti akademinį kreditų, aprašą, studijų dalykų (modulių) aprašus ir pasirenka tuos studijų dalykus (modulius), iš kurių, jo nuomone, turi daugiausia mokymosi pasiekimų. Nustatyti mokymosi pasiekimai palyginami su konkrečioje studijų programoje numatytais laukiamais studijų programos ir dalyko siekiniais / rezultatais, įvardytais žiniomis, gebėjimais ir kompetencijomis. Priimamas sprendimas, kurie iš studijų programoje numatytų laukiamų studijų programos ir studijų dalyko (modulio) siekinių / rezultatų yra tiesiogiai susiję ar atitinka suaugusiojo neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus.

Šiame etape aukštojo mokslo institucija kandidatus konsultuoja studijų dalykų (modulių) pasirinkimo, numatytų akademinėje aplinkoje ir neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų sąsajų nustatymo ir kitais klausimais.

V ETAPAS. Kandidatas surenka savo mokymosi pasiekimų įrodymus, įskaitant juos patvirtinančius trečiosios šalies dokumentus (pažymėjimus, diplomus, pareigybių aprašus, darbdavių rekomendacijas ir pan.). Šiame etape svarbu atrinkti tik su mokymosi pasiekimais, už kuriuos siekiama akademinųjų kreditų, tiesiogiai susijusius dokumentus.

Kandidatams institucijoje suteikiama išsami informacija apie kriterijus, kuriais remiantis bus vertinami jų pateikti įrodymai apie neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus.

VI ETAPAS. Kandidatas aprašo įrodymus, t. y. reflektuoja ir parengia mokymosi pasiekimų apžvalgą, paremtą mokymosi įvairioje aplinkoje savianalize. Mokymosi pasiekimų apžvalgoje pateikiami tik tie pasiekimai, kurie tiesiogiai susiję su studijų programoje numatytais siekiniais / rezultatais, kitaip tariant, pagrindžiama pasiekimų atitiktis tam tikroje studijų programoje numatytiems laukiamiems studijų proceso baigties rezultatams.

Kandidato mokymosi savianalizėje pateikiami:

- 1) pasiekimai, turėję įtakos suaugusiojo asmenybės raidai įvairioje aplinkoje; nuorodos į kursus, mokymus, seminarus ir pan., turėjusius lemiamą reikšmę;
- 2) darbo aplinkoje įgyti pasiekimai – išsamiai ir tiksliai aprašomos pareigybės ir atsakomybė, kas buvo išmokta, t. y. kokių žinių, gebėjimų ir kompetencijų įgyta;
- 3) neformaliojo mokymosi metu įgyti pasiekimai – pateikiama informacija apie įvairias mokymosi formas (seminarus, mokymus, stažuotes, kursus ir pan.) bei institucijas, kuriose vyko mokymasis; tiksliai nurodoma, kas buvo išmokta, kokių žinių, gebėjimų ir kompetencijų įgyta. Aprašant teorines kandidato žinias pridedamas mokslinės, teorinės ar metodinės literatūros, kurią kandidatas yra išnaginėjęs, sąrašas; pateikiamos nuorodos į literatūros sąrašą paminėtus autorius ir panašiai;
- 4) savaiminio mokymosi metu įgyti pasiekimai – smulkiau aprašomos sriitys, kuriose vyko mokymasis; tiksliai aprašoma, kas buvo išmokta, kokių žinių, gebėjimų ir kompetencijų įgyta, gali būti pridedamas perskaitytos literatūros sąrašas.

Tai pats sudėtingiausias ir atsakingiausias etapas kandidatui rengiantis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai, nes pasitelkus refleksiją ir savianalizę pristatyti įrodymai apie neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus turi būti svariai pagrįsti ir tiesiogiai susieti su stu-

dijų programoje numatytais studijų proceso baigties rezultatais. Suaugusysis turi įdėti daug pastangų, nes mokymosi patirties apžvalgos ir mokymosi pasiekimų pagrindimo procesui reikia skirti daug darbo ir laiko.

Šiame etape itin svarbi aukštojo mokslo institucijos, ypač aplanko konsultanto, parama. Kandidatų pageidavimu gali būti organizuojami mokymosi pasiekimų aplanko parengimo kursai.

VII ETAPAS. Kandidato surinkta ir parengta medžiaga – gyvenimo aprašymas (CV), trečiųjų šalių dokumentai, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų apžvalga – sutvarkoma į vieną dokumentą pagal aplanko struktūrai keliamus reikalavimus (žr. skyrelį 5.2.3. *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanko struktūra ir aplankui keliami reikalavimai*).

VIII ETAPAS. Parengtas aplankas įteikiamas vertinti: jį užregistruoja institucijos padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą; skiriami ekspertai vertintojai; suderinamas aplanko vertinimo laikas ir data.

IX ETAPAS. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo etapas, kurio metu aplanką vertina ekspertas vertintojas arba jų grupė. Pasak D. Baume'o (2001) ir V. Klenowski (2003), aplankas gali būti vertinamas dvejopai – analitiškai arba holistiškai. Aplanką vertinant analitiškai, kiekviena struktūrinė jo dalis įvertinama atskirai, o galutinis sprendimas priimamas susumavus visus įvertinimus ir išvedus jų vidurkį. Vertinant holistiškai, aplankas vertinamas kaip vientisas darbas, sudarytas iš tarpusavyje logiškai susijusių struktūrinių dalių, todėl pateikiamas vienas įvertinimas.

Ypač svarbią reikšmę turi dar prieš vertinimą aiškiai apibrėžtų vertinimo kriterijų nustatymas, ekspertų vertintojų susitarimas dėl jų supratimo ir vienos jų taikymas. Tik taip galima tikėtis, kad vertinimas bus objektyvus ir nuoseklus. Kadangi aukštojoje mokykloje atliekamu vertinimu siekiama užtikrinti studijų kokybę, neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų, kaip ir aukštojoje mokykloje vykusio mokymosi pasiekimų, vertinimo procedūrai keliami tie patys, t. y. vertinimo patikimumo ir validumo, reikalavimai. Įvertinus aplanką, priimamas sprendimas dėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi metu įgytų kompetencijų pripažinimo ir suaugusiajam suteikiamų akademinų kreditų skaičiaus.

X ETAPAS. Sprendimas, ar neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai atitinka universitetinio lygmens mokymosi pasiekimus, gali būti teigiamas, iš dalies teigiamas arba neigiamas. Teigiamo sprendimo atveju kandidato

neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai pripažįstami kaip atitinkantys aukštojo mokslo lygio pasiekimus. Kaip jau minėta, priėmus teigiamą sprendimą kandidatui gali būti suteikta teisė studijuoti institucijoje nuo pirmo, antro ar net trečio kurso, suteiktas tam tikras akademinių kreditų skaičius arba, remiantis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimais, įskaitomos bakalauro ar magistro studijos.

Priėmus iš dalies teigiamą sprendimą, kandidatui suteikiama galimybė per tam tikrą nustatytą laiką pateikti papildomus įrodymus, užtikrinančius turimų pasiekimų pagrindimą arba skiriami papildomi mokymosi pasiekimų vertinimo metodai, įskaitant egzaminą, testus, pristatymą, atvejo analizę ir panašiai.

Priėmus neigiamą sprendimą, kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai nėra pripažįstami lygiaverčiais aukštojo mokslo lygio pasiekimams, todėl akademiniai kreditai už juos nesuteikiami. Tokiu atveju galima apeliacija; apeliacijos nagrinėjamos remiantis institucijoje nustatyta apeliacijų nagrinėjimo tvarka; galiausiai priimamas galutinis sprendimas.

Priėmus ir teigiamą, iš dalies teigiamą, ir neigiamą sprendimą, kandidatams suteikiama išsami grįžtamojo ryšio informacija.

4.4.2. Integruoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modeliai

Kaip jau minėta, integruotuose neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modeliuose aplangas, kaip pagrindinis vertinimo metodas, yra derinamas su kitais vertinimo metodais. Užsienio šalių universitetų praktika rodo, kad integruoti vertinimo modeliai naudojami daug dažniau negu vienu (aplanko) metodu pagrįsti vertinimo modeliai, ypač jeigu suaugusieji pretenduoja į didelį akademinių kreditų skaičių arba, remdamiesi neakademinėje aplinkoje įgytais mokymosi pasiekimais, siekia tam tikros kvalifikacijos pripažinimo.

Papildomų vertinimo metodų pasirinkimas naudojant integruotą vertinimo modelį priklauso nuo keleto veiksnių, pvz., suaugusiojo pasirinkto studijų dalyko specifiškumo ir vertinimo metodo tinkamumo vertinant pasiekimus. Pavyzdžiui, nustatyta, kad egzaminas arba teorinių žinių patikrinimo testas užtikrina didelį patikimumą nustatant, ar teorinės žinios atitinka aukštojo mokslo lygio standartą, tačiau nėra pakankamai validus vertinant bendrąsias kompetencijas, o daugiafunkčiai metodai (pateiktis, atvejo analizė ir kt.) garantuoja geros kokybės bendrųjų kompetencijų vertinimą (Knight, 2001, Elton, Johnston, 2002, Elton,

2003 ir kt.). Dėl šios priežasties papildomi vertinimo metodai pasirenkami atsižvelgiant į tai, ką konkrečiai jie turi įvertinti. Kaip teigia minėti autoriai, skirtingas vertinimo formas ir metodus integruojantis vertinimas garantuoja didelį vertinimo patikimumą ir rezultatų validumą.

Toliau pateikiame du integruotus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo modelius (žr. 9 ir 10 pav.), kurių pasirinkimas aukštojoje mokykloje priklausys nuo konkrečios vertinimo situacijos. Pirmojo vertinimo modelio aplanko metodas derinamas su apibendrinamojo vertinimo metodais – *egzaminu ir testu*. Šiais metodais nustatomi ir pripažįstami neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimai taikant formaliosios sistemos egzaminavimo metodiką (Bjornavold, 2009, p. 53).

Antrojo vertinimo modelio aplanko metodas derinamas su *pokalbiu*. Šis metodas taikomas kaip formuojamojo vertinimo metodas, kuriuo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai vertinami remiantis pokalbio (suaugusiojo ir eksperto vertintojo) metu paaiškėjusia informacija. Kai pokalbis skiriamas kaip papildomas vertinimo metodas, juo siekiama:

- tiksliai apibrėžti pasiekimus, kurie nepakankamai svariai pagrįsti aplanke;
- išsiaiškinti prieštarinę informaciją, pateiktą aplanke;
- patikslinti neaiškumus, pateiktus aplanke;
- gauti trūkstamą informaciją apie suaugusiojo pasiekimus;

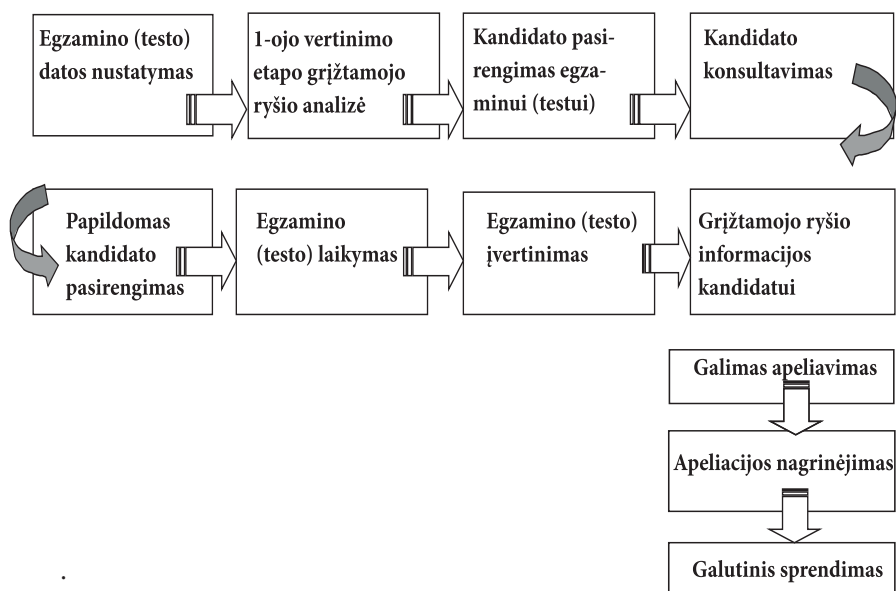
Pokalbis gali būti *struktūrinis* ir *pusiau struktūrinis*. *Struktūrinis* pokalbis – tai toks pokalbis, kurio metu suaugusiajam pateikiami uždaro tipo klausimai, nuo kurių negalima nukrypti. Jo metu ekspertas vertintojas turi gauti atsakymus į visus pateiktus klausimus, todėl pokalbis yra gana biurokratinio pobūdžio.

Pusiau struktūriniam pokalbiui būdinga tai, kad jis sudarytas standartizuotų klausimų pagrindu, bet ekspertui vertintojui paliekama galimybė juos įvairiai formuluoti ir užduoti papildomų klausimų. Paprastai pusiau struktūrinį pokalbį sudaro iki 10 atviro tipo klausimų, kuriuos užduodant pokalbis gali virsti dialogu, gaunama daugiau informacijos, kuri padeda ekspertui vertintojui susidaryti vaizdą apie suaugusiojo mokymosi pasiekimų lygį. Akivaizdu, kad pusiau struktūrinis pokalbis geriau nei struktūrinis pokalbis tenkina aukštojoje mokykloje atliekamo suaugusiųjų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo tikslus.

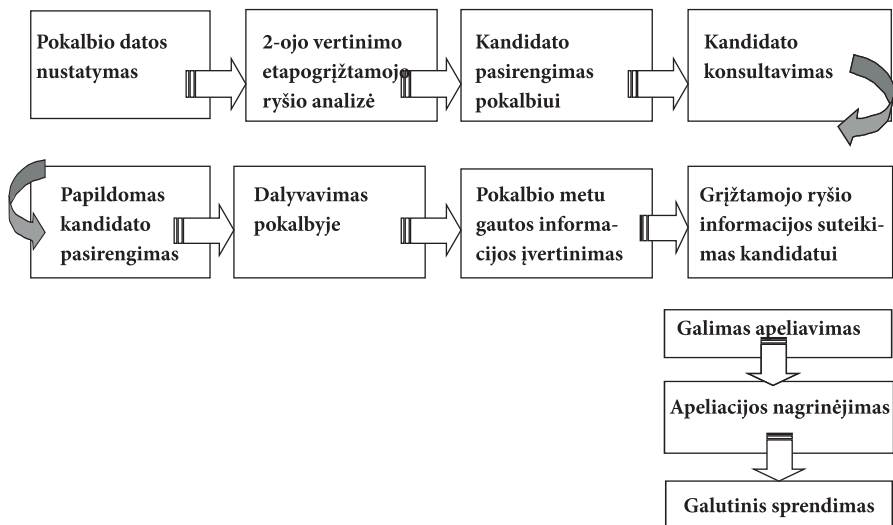
Kad vertinant suaugusiojo neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus pokalbis būtų efektyvus, jam būtina tinkamai pasirengti – numatyti

pokalbio strategiją, parengti klausimus, pasiruošti atsakymų užrašymo formas. Taigi, eksperto vertintojo pa(si)rengimo svarba akivaizdi (Duvekot it kt., 2010).

Naudojant integruotus vertinimo modelius, vertinimas atliekamas dviem etapais. Pirmo etapo metu vertinamas kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas, antro etapo metu – laikomas egzaminas ar testas arba vyksta kandidato pokalbis su ekspertu vertintoju ar jų grupe. Egzamino, testo ar pokalbio metodai taikomi *tik tuo atveju, jeigu kandidato aplankas buvo įvertintas teigiamai*. Šių vertinimo modelių vertinimo etapai iš esmės nesiskiria (žr. 10 ir 11 pav.).

10 pav. Integruotas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modelis, pagrįstas aplanku ir egzaminu / testu (II vertinimo etapas, atliekamas po aplanko vertinimo)

11 pav. Integruotas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modelis, pagrįstas aplanku ir pokalbiu (II vertinimo etapas, po aplanko vertinimo)

Apibendrinimas

Užsienio šalių patirtis vertinant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojo mokslo sistemose rodo, kad nėra vieno universalaus vertinimo modelio, kuriuo remiantis būtų galima įvertinti neakademinėje aplinkoje vykusių mokymosi pasiekimus lyginant juos su studijų programoje numatytais laukiamais studijų proceso baigties rezultatais. Nustatyta, kad aukštesiose mokyklose gali būti taikomas vienu vertinimo metodu, t. y. aplanko metodu pagrįstas vertinimo modelis arba integruoti vertinimo modeliai, kuriuose aplanko metodas laikomas pagrindiniu vertinimo metodu ir yra derinamas su kitais vertinimo metodais. Siekiant užtikrinti aukštą neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo patikimumą ir rezultatų validumą, rekomenduojama naudoti skirtingas vertinimo formas ir metodus integruojančius vertinimo modelius.

Šiame vadove pristatomi trys neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo aukštojo mokslo institucijoje modeliai – aplanko metodu pagrįstas modelis ir du modeliai, integruojantys apibendrinamojo ir formuojamojo

mojo vertinimo metodus, kuriuose aplankas (pagrindinis vertinimo metodas) naudojamas kartu su egzaminu ir testu arba pokalbiu; pateikiamas išsamus aplanko metodu pagrįsto modelio etapų aprašymas.

Rekomenduojame naudoti pristatytus modelius atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą Lietuvos aukštojo mokslo institucijose.

V. METODINĖS IR PRAKTINĖS REKOMENDACIJOS

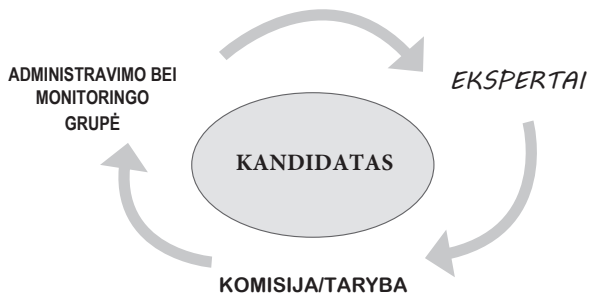
Šiame skyriuje pateikiama:

- rekomendacijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą atliekančiai institucijai;
  - rekomendacijos suaugusiems, siekiantiems neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje.
-

5.1. Rekomendacijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą atliekančiai institucijai

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas bei pripažinimas universitete atliekamas pagal mokslo institucijos studijų tvarkoje numatytą procedūrą ir vertinimo standartus. Visą informaciją apie mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą keliamus reikalavimus, apie turimų mokymosi pasiekimų pateikimo formą, pristatymo terminus ir pan. suteikia universiteto padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą. Tai gali būti Mokymosi visą gyvenimą centras arba kitas universiteto padalinys, vykdamas tęstinį mokymą. Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procedūra pagal funkcijas gali būti suskirstyta į du tipus: **administracines ir vertinimo**, būtina pateikti kandidatams išsamią informaciją apie kiekvieną procedūros etapą bei atsakingus asmenis.

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo sistemos dalyvių grupės centre yra kandidatas (žr. 12 pav.), kuris nuolat palaiko tiesioginį ryšį su monitoringo grupe ar už monitoringą atsakingu asmeniu. Administracijos darbuotojas dažniausiai susijęs su dokumentų parengimu ir patikra, monitoringo grupė ar asmuo daugiau bendrauja su pačiu kandidatu ir atsako už studijų programos ekspertų parinkimą. Kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus vertina ekspertai. Apie atliktą įvertinimą bei siūlomų kreditų skaičių jie informuoja monitoringo grupę ir pateikia oficialų įvertinimą su rekomendacijomis komisijai ar tarybai. Šios priima galutinį sprendimą ir galutinę vertinimo formą perduoda monitoringo grupei.

12 pav. Neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo sistemos dalyviai

Užsienio šalių praktika vertinant ir pripažįstant neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus rodo, jog įdiegiant neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo sistemą universitetuose reikia atsižvelgti į universitetų autonomiškumą ir individualumą, todėl negali būti vienintelės teisingos sistemos, taikomos visoms aukštojo mokslo institucijoms. Visi universitetai pasirenka jiems priimtinus vertinimo sistemos elementus ir juos pritaiko pagal tos institucijos studijų programas bei studijų tvarką. Todėl rekomendacijose institucijai pateikiami tik bendri neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistemos bruožai (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistemos bruožai

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo universitete sistemos bruožai	Praktinės rekomendacijos
<p>Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistemos gairės:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Informacija apie kursus, teikiamus kandidatams 2. Informacija apie standartus, pagal kuriuos kandidato mokymosi pasiekimai yra vertinami 	<ul style="list-style-type: none"> • Suteikti konsultaciją apie karjeros galimybes • Padėti pasirinkti studijų programą ir užpildyti dokumentus • Nustatyti pagrindinius mokymosi pasiekimus • Aprašyti visus kitus mokymosi pasiekimus • Pateikti trumpą modulio (dalyko) aprašą (lankstinukus apie kursą ir t. t.)

<p>Informacija apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Suteikti individualias konsultacijas • Parengti brošiūras, lankstinukus, plakatus • Organizuoti informacinius renginius • Organizuoti parengiamąsias sesijas • Daug dėmesio skirti monitoringui (reklamai ir nuolat atliekamai rinkotyrai) • Atlikti palyginamąją analizę su kitomis mokslo institucijomis, vertinančiomis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus
<p>Pagalba kandidatui</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Suteikti individualias konsultacijas, teikti patarimus karjeros galimybių klausimais • Parengti ir pateikti kandidatui mokymosi pasiekimų nustatymo gaires ar praktines rekomendacijas • Rengti kursus, kurių metu kandidatai išmoks aprašyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus • Užtikrinti palaikymą ir pagalbą per visą vertinimo procesą
<p>Prašymo forma</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pateikti savęs vertinimo anketą arba kontrolinį sąrašą, pagal kurį kandidatas galėtų surinkti visus reikiamus dokumentus • Parengti paprastą, glaustą prašymo formą, išsamias instrukcijas ir klausimus • Pateikti gaires, kaip parengti mokymosi pasiekimų aplanką
<p>Vertinimo etapas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pasirengti interaktyviam procesui, kai kandidatas ir ekspertas aptaria pateiktą pareiškimą • Numatyti papildomo pagalbinių personalo dalyvavimą vertinimo ir pripažinimo procese • Pateikti įrodymus įvairia forma: pristatymus, nuotraukas, kopijas, nuorašus, dokumentus, šablonus, mėginius ir t. t. • Patikrinti mokymosi pasiekimų aplanką, pateiktus įrodymus • Atlikti ekspertinį vertinimą pagal iš anksto numatytus vertinimo kriterijus • Pateikti vertinimo galutinį sprendimą priimančiai komisijai (tarybai) • Numatyti apeliacijų nagrinėjimo procedūrą

5.1.1. Rekomendacijos administracinei grupei

Universiteto padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, atlieka dvi pagrindines funkcijas:

- 1) administravimo;
- 2) monitoringo.

Universiteto padalinyje, atsakingame už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, turi būti kaupiama visa informacija **apie kandidatą**, siekiantį akademinių kreditų už neformaliuotu bei savaiminiu būdu įgytas žinias ir įgūdžius, taip pat išsami informacija **kandidatui** apie toje mokslo institucijoje atliekamą vertinimo ir pripažinimo procedūrą:

- 1) kontaktai ir adresai;
- 2) nuorodos kandidatui parengti;
- 3) pasirengimo ir dokumentų pateikimo datos;
- 4) informacija apie galimas konsultacijas;
- 5) informacija apie vertinimo procedūrą ir naudojamus kriterijus;
- 6) informacija apie apeliacijos procedūrą;
- 7) informacija apie finansavimo galimybes ir mokesčius.

Taigi administracinė grupė arba asmuo, atsakingas už administravimą, suteikia kandidatui informaciją apie galimybes formalizuoti savo mokymosi pasiekimus, įgytus neformaliuotu ir savaiminiu būdu, priima pirminius dokumentus apie kandidatą, kandidato prašymą dalyvauti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūroje. Šiame etape labai svarbi monitoringo funkciją atliekanti grupė ar asmuo, kuris nagrinėja kandidato prašymą, vertina studijų programos atitiktį ir priima sprendimą tęsti arba ne kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procesą. Jei priimamas sprendimas tęsti, kandidatas privalo pateikti visus tokio pobūdžio procedūrai reikalingus dokumentus. Kadangi administravimo ir monitoringo funkcijos labai glaudžiai susijusios, rekomenduojama jas atlikti vienai grupei, dirbančiai institucijos padalinyje, atsakingame už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą.

Patekęs visus reikiamus dokumentus, kandidatas rengia aplanką – neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų registrą, kuriame atsispindi jo žinios, mokėjimai bei įgūdžiai, įgyti už universiteto ribų. Jei būtina, kandidatas konsultuojasi su monitoringo grupe arba perka kursą ir mokosi, kaip aprašyti neformaliojo bei savaiminio mokymosi pasiekimus ir pateikti tą aprašą vertinti.

Monitoringo grupės funkcijos taip pat turėtų būti:

1. Pagalba kandidatui įgyvendinant vertinimo komisijos pateikiamas rekomendacijas.
2. Kandidatui priimtinos tolesnių studijų formos pasiūlymas ir aptarimas, jei kandidatas nusprendžia tęsti studijas ir siekti akademinį kreditų toje mokslo institucijoje (pvz., siūlomos tęstinės studijos, kaupiamosios modulinės studijos, nuotolinės studijos arba kitos).

Jei vertinimo komisija priima sprendimą kandidatui suteikti akademinis kreditus už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, institucijos vadovo įsakymo pasirašymu bei akademinį kreditų (diplomo) išdavimu rūpinasi administracinė grupė ar už administravimą atsakingas asmuo.

5.1.2. Rekomendacijos vertinimą atliekančiai grupei

Kaip minėjome, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitete procedūra pagal funkcijas skirstoma į administracines ir vertinimo procedūras. Informacija apie vertinimo procedūrą, pateikta tam tikro už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą atsakingo padalinio oficialiuose dokumentuose, turi apimti:

1. Patarimus ir įvairius šaltinius apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, kurie gali būti įvertinami toje mokslo institucijoje, pripažįstami ir už kuriuos gali būti suteikiami akademiniai kreditai.
2. Visą informaciją apie įmanomus akademinis kreditus už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus.
3. Tam tikro padalinio, vykdančio neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimo vertinimą ir pripažinimą, atžvalgą (požiūrį) į:
  - kursus, teikiamus profesionalų, įmonių ar kitų privačių mokslo institucijų,
  - įgūdžius bei žinias, ar kompetencijas, įgytas darbe, arba kitas praktinės patirties formas,
  - mokymąsi iš gyvenimiškos patirties,
  - patirtį, įgytą per daugiau nei penkerius metus.

Pirminį vertinimą atlieka monitoringo grupė. Ji surenka visus reikiamus dokumentus ir pateikia juos ekspertų grupei. **Ekspertų grupės pagrindinės funkcijos:**

1) pagal pateiktus kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus parinkti tinkamą vertinimo metodą (egzaminą, demonstraciją, prezentaciją ir t. t.);

2) paskirti mokymosi pasiekimų vertinimo datą;

3) kruopščiai išnagrinėti mokymosi pasiekimų aplanką ir atlikti įrodymų patikrą;

4) pagal parinktą metodą atlikti kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų patikrą;

5) priimti sprendimą;

6) perduoti sprendimą komisijai (tarybai), kad ši priimtų galutinį sprendimą.

Galutinį sprendimą pagal institucijoje patvirtintą studijų tvarką priima komisija (taryba). Ji įvertina kandidato neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymus ir, atsižvelgusi į ekspertų vertinimą, priima sprendimą, taip pat pateikia konkrečias rekomendacijas kandidatui.

Kaip jau minėjome, už konkrečių rekomendacijų įgyvendinimą atsakinga monitoringo grupė toliau bendrauja su kandidatu ir padeda pasirinkti jam priimtina tolesnių studijų formą.

Atliekant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, svarbu numatyti apeliacijos galimybes, todėl šiuo tikslu rekomenduotina sukurti audito grupę, kurią sudaro institucijos vidaus ir išorinis auditas.

Institucijos vidaus auditas atsakingas už:

1) apeliacijų nagrinėjimą;

2) vertinimą atliekančių ekspertų kvalifikaciją;

3) programų (neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo metodikos) atitiktį universiteto studijų programoms bei žinių kontrolės ir vertinimo taikomai sistemai.

Išorinis auditas atsakingas už:

1) studijų kokybės vertinimą;

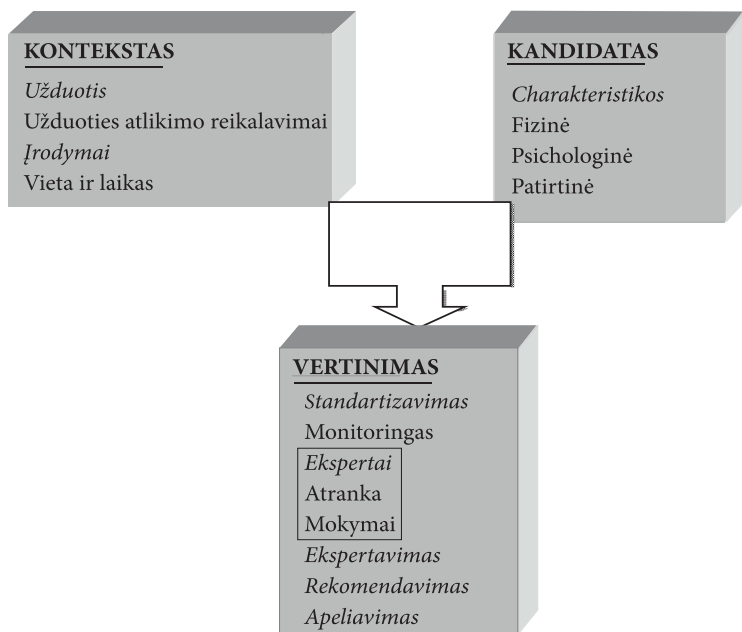
2) teikiamų registruoti studijų programų vertinimą;

3) pasiūlymų dėl kokybės tobulinimo teikimą.

Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procese svarbus vaidmuo tenka ir vertintojui, ir pačiam kandidatui, vertėtų vienodai traktuoti toliau (žr. 13 pav.) pateikiamos sistemos pagrindinius struktūrinius elementus:

- 1) kontekstą;
- 2) kandidatą;
- 3) vertinimą.

Kandidatui suteikiama daug autonomijos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procese. Jis pats sau planuoja laiką, prisiima atsakomybę už teisingų dokumentų pateikimą, už tikslios patirties, žinių bei įgūdžių dokumentavimą. Asmuo pagal sau tinkamą laiką suderina veiksmų planą su administraciniu aparatu ir, jo konsultuojamas, pasirengia vertinimui.

13 pav. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo universitete sistemos struktūra

Kadangi kandidatas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo procedūrai daugiausia ruošiasi savarankiškai, rekomenduojame labai aiškiai numatyti vertinimo užduotis, tų užduočių atlikimo reikalavimus, visus būtinus įrodymus, kuriuos kandidatas turi pristatyti vertintojams, laiką bei vietą – kada ir kur vyks vertinimas. Atžvalga į kandidato charakteristikas yra būtina sąlyga atliekant bet kokio tipo vertinimą. Tokio pobūdžio atžval-

ga suteikia visiems kandidatams lygias galimybes, nesvarbu, kokio jie amžiaus, lyties, fizinių bei patirtinių charakteristikų, siekti universitetinių kreditų už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus. Po vertinimo etapo kandidatui pateikiamos rekomendacijos, ir jis toliau planuoja savo veiklą, derindamas ją su administracija. Vertinimo elementas, kaip svarbiausia struktūrinė sistemos dalis, apima daug posistemų, kurias universiteto padalinys, atsakingas už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą ir pripažinimą, turi gerai apgalvoti ir numatyti, taip pat garantuoti sėkmingą jų veikimą. Rekomenduotina vertintojus ekspertus atrinkti pagal centro iš anksto numatytus kriterijus ir surengti jiems seminarus, kuriuose ekspertai susipažintų su neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo kriterijais, principais bei standartais. Komisija (taryba) priima galutinį sprendimą ir kartu įpareigoja monitoringo grupę išsamiai apsvarstyti rekomendacijas. Jos aptariamos specialiu terminu „rekomendacijų komisija“ vadinamame susirinkime, dalyvaujant ir kandidatui. Apeliacija, jei ji pateikiama, nagrinėjama įgyvendinus visas kandidatui pasiūlytas rekomendacijas.

5.2. Rekomendacijos suaugusiesiems, siekiantiems neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų pripažinimo aukštojo mokslo institucijoje

Šiame skyrelyje pateikiamos metodinės ir praktinės rekomendacijos suaugusiajam, besirengiančiam neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai aukštojo mokslo institucijoje.

Suaugusiesiems dar prieš pradėdant rengtis procedūrai rekomenduojame sužinoti: pirma, koks tokio mokymosi pasiekimų vertinimo modelis naudojamas konkrečioje aukštojoje mokykloje, ir su juo išsamiai susipažinti. Rengiantis vertinimo procedūrai, būtina atsižvelgti į konkrečiame modelio etape akademinų kreditų siekiančiam kandidatui keliamus tikslus. Antra, sužinoti, kokia parama suaugusiesiems bus prieinama aukštojoje mokykloje, ir kreiptis į atitinkamą padalinį visais iškylančiais klausimais. Trečia, susiplanuoti pasirengimo procedūrai procesą pagal vertinimo modelyje numatytus etapus. Tai padės suaugusiesiems susitelkti pagrindžiant neakademinėje mokymosi aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus. Ketvirta, turėti atsakymus į šiuos klausimus: „Ką būtina žinoti apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą ir pripažinimą aukštojo mokslo institucijoje“?, „Kas yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi

pasiekimų aplangas“?, „Kokia neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanko struktūra ir aplankui keliami reikalavimai“?

Tikimės, kad pateiktos rekomendacijos padės suaugusiesiems pasirengti neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimo procedūrai.

5.2.1. Ką būtina žinoti apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimą ir pripažinimą aukštojo mokslo institucijoje?

Rengdamiesi neakademinėje aplinkoje įgytų pasiekimų vertinimo universitete procedūrai, suaugusieji turi žinoti, kad:

1. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai bus vertinami remiantis šiais principais:

- gali būti vertinamas ir pripažįstamas bet kurioje neakademinėje aplinkoje vykęs mokymasis;
- gali būti pripažinti tik **mokymosi pasiekimai**, bet **ne** suaugusiųjų **patirtis**;
- būtini įrodymai, pagrindžiantys tokio tipo mokymąsi;
- neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai vertinami remiantis nustatytais vertinimo kriterijais; formaliai pripažįstami tik tie pasiekimai, kurie atitinka studijų dalyko programoje numatytus laukiamus studijų siekinius / rezultatus;
- gali būti nustatyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procedūros apribojimai, pvz., studijų programų ar studijų dalykų (modulių), įtrauktų į vertinimo procedūrą, apribojimai, didžiausio akademinį kreditų skaičiaus, kurį galima sukaupti per neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo procedūrą, apribojimai ir kt.;
- neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimas yra atviras institucijos vidinei ir išorinei analizei bei vertinimui.

2. Neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimas aukštojoje mokykloje atliekamas remiantis aplanko metodo modeliu arba integruotu vertinimo modeliu, kurio pagrindas yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplangas, naudojamas kartu su kitais papildomais vertinimo metodais (egzaminu, testu, pokalbiu ir pan.). Papildomo metodo paskyrimas priklauso nuo studijų dalyko specifiškumo, vertinimo metodo tinkamumo nustatyti suaugusiojo pasiekimų kokybės lygį lyginant su studijų programoje numatytais

studijų siekiniais / rezultatais ir nuo aplanke pateiktų įrodymų apie įgytus mokymosi pasiekimus svarumo.

3. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimą aukštojoje mokykloje atliks ekspertas vertintojas (studijų dalyko dėstytojas) ar jų grupė; vertintojų grupėje gali dalyvauti ne tik akademinio pasaulio atstovai, bet ir konkrečios srities ekspertai praktikai, atstovaujantys darbo pasauliui.

4. Vertinimui pasibaigus, suaugusiajam suteikiama išsami grįžtamojo ryšio informacija.

5. Suaugusiajam prieinama aukštojoje mokykloje sukurta paramos dalyvaujantiems neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūroje sistema, numatanti įvairiapusišką pagalbą: konsultacijas (individualias, grupines, interaktyvias), informavimą (žodžiu, raštu, interaktyviai), aplanko parengimo kursus ir panašiai.

5.2.2. Kas yra neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas?

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas – *tikslingai sudarytas suaugusiojo neakademinėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų įrodymų rinkinys, paremtas trečiosios šalies dokumentais, suaugusiojo mokymosi patirties savianalize ir refleksija*. Šiame dokumente neakademinėje mokymosi aplinkoje įgyti pasiekimai tiesiogiai siejami su konkrečia studijų programa ir joje numatytais studijų siekiniais / rezultatais. Aukštojo mokslo institucijai pateiktas suaugusiojo neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas laikomas pagrindiniu įrodymų apie neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus šaltiniu. Papildomi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų įvertinimo metodai – egzaminas, testai, pokalbis ir kt. – nustatomi atsižvelgiant į studijų dalyko specifiškumą bei pateiktų įrodymų svarumą.

Vertinant neakademinėje aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus, bus siekiama nustatyti, koku lygiu jie atitinka studijų programoje numatytus mokymosi pasiekimus – žinias, gebėjimus ir kompetencijas. Todėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanke pateikti įrodymai turi būti svarūs ir tiesiogiai susiję su akademiniais studijų proceso baigties rezultatais. Visi pateikti įrodymai bus vertinami atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- autentiškumą – ar pateikti įrodymai leidžia teigti, jog juos pateikęs kandidatas iš tiesų yra įgijęs mokymosi pasiekimus, kuriuos teigia turįs;

- aktualumą – ar mokymosi pasiekimai yra aktualūs šiandien;
- reikšmingumą – ar pateikti įrodymai atitinka standartą, studijų programos siekinius / rezultatus, kurių pripažinimo siekiama;
- pakankamumą – ar kandidatas turi pakankamai patirties srityje, kurioje siekiama mokymosi pasiekimų pripažinimo;
- įvairovę – ar kandidatas yra naudojęs mokymosi pasiekimus įvairiose situacijose ir aplinkoje.

Ekspertams vertintojams nustačius, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanke neužtenka įrodymų apie mokymosi pasiekimus arba kad pateikti įrodymai nepakankamai pagrįsti, kandidatui gali būti skiriamas papildomas laikas naujiems įrodymams pateikti arba pateiktiems įrodymams pagrįsti.

5.2.3. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanco struktūra ir aplankui keliami reikalavimai

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas turi būti parengtas laikantis nustatytų struktūros, turinio ir aplanco kalbos stiliaus reikalavimų.

Aplanco struktūra

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplankas yra penkių dalių dokumentas. Jo apimtis priklauso nuo akademinį kreditų, į kuriuos pretenduoja kandidatas, skaičiaus ir gali svyruoti nuo 40 iki 100 puslapių. Visi aplanke pateikiami puslapiai numeruojami.

Mokymosi pasiekimų aplanką sudaro šie **struktūriniai elementai**:

- 1) titulinis puslapis (pavyzdys: žr. 1 priedą),
- 2) turinys,
- 3) išplėstinis CV,
- 4) refleksija,
- 5) priedai.

Aplanco dalių reikalavimai

1. Tituliniame puslapyje kandidatas pateikia šią informaciją:

- 1) aukštojo mokslo institucija,
- 2) fakultetas,

- 3) specialybė,
- 4) studijų programa (pateikiamas studijų dalykų (modulių) programos, iš kurių siekiama gauti akademinį kreditą, pavadinimas; ši informacija aplanko sudarytoji suteikiama aukštojoje mokykloje),
- 5) kandidato vardas, pavardė,
- 6) data.

2. Turinyje dokumentuojama tik ta mokymosi aplinka, kurioje yra įgyta mokymosi pasiekimų. Tai gali būti:

1. Darbo aplinkoje įgyti mokymosi pasiekimai – į turinio puslapį įtraukiami tik tuo atveju, jeigu kandidatas yra įgijęs mokymosi pasiekimų šioje aplinkoje. Išsamus darbo aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų aprašymas pateikiamas ketvirtoje aplanko dalyje (žr. toliau *Refleksija*).
2. Suaugusiųjų neformaliojo švietimo sistemoje įgyti mokymosi pasiekimai – į turinio puslapį įtraukiami tik tuo atveju, jeigu kandidatas yra įgijęs mokymosi pasiekimų šioje aplinkoje. Išsamus neformaliojo mokymosi pasiekimų aprašymas pateikiamas ketvirtoje aplanko dalyje (žr. toliau *Refleksija*).
3. Savaiminio mokymosi pasiekimai – į turinio puslapį įtraukiami tik tuo atveju, jeigu kandidatas yra įgijęs mokymosi pasiekimų šioje aplinkoje. Išsamus savaiminio mokymosi pasiekimų aprašymas pateikiamas ketvirtoje aplanko dalyje (žr. toliau *Refleksija*).

3. Išplėstinis CV – gyvenimo aprašymas, grindžiantis mokymosi pasiekimų raidą; šioje aplanko dalyje pateikiamas visų mokymosi aplinkos pasiekimų aprašymas; pristatoma informacija apie tuos mokymosi pasiekimus, kurie tiesiogiai susiję su akademiniais kreditais; nurodoma, kurioje mokymosi aplinkoje įgytos žinios, gebėjimai ir kompetencijos atitinka akademinį kreditų reikalavimus ir į kiek akademinį kreditų kandidatas pretenduoja.

Reikalavimai išplėstiniam CV

Išplėstinio CV tikslas yra išnagrinėti savo darbo veiklą ir mokymosi įvairioje aplinkoje atvejus pabrėžiant, ką kandidatas asmeniškai įvardytų kaip svarbiausius veiklos etapus, **tiesiogiai susijusius su pasiekimais, už kuriuos siekiama akademinį kreditą, bet ne apskritai kaip svarbiausius savo gyvenimo veiklos etapus.** Kadangi informacijos tikslumas pateikiant savo pasiekimus išplėstiniame CV yra vienas iš lemiamų veiksnių atliekant įvairioje aplinkoje vykusio mokymosi vertinimą, išskyla informacijai pateikti keliamo aiškumo kriterijaus

svarba. Vienas iš būdų, padedančių kandidatui sutvarkyti aplanke pateikiamą informaciją, yra ją pateikti tam tikra tvarka, aiškiai ir suprantamai. Kaip pavyzdį nurodome R. Carterio taksonomiją (Carter, 1985), kuria pasinaudojęs kandidatas gali suklasifikuoti neakademinėje mokymosi aplinkoje įgytus mokymosi pasiekimus ir išsamiai juos aprašyti. Remiantis R. Carterio taksonomija, mokymosi pasiekimai skirstomi į tris kategorijas: 1) asmeninės savybės, arba būseną; 2) įgūdžiai, arba veikimas; 3) žinios, arba žinojimas (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Mokymosi pasiekimų taksonomija (remiantis R. Carteriu, 1985)

Asmeninės savybės	Protinės charakteristikos	Požiūriai ir vertybės	Asmenybės bruožai	Dvasios savybės	Būseną
	Atvirumas Kūrybiškumas Vaizduotė	Daiktai Savasis ego Žmonės Grupės Idėjos	Principingumas Iniciatyvumas Stropumas Emocingumas Prisitaikymas	Supratimas Atsakas	
Įgūdis	Protiniai įgūdžiai	Informaciniai įgūdžiai	Veiklos įgūdžiai	Socialiniai įgūdžiai	Veikimas
	Organizavimas Analizė Vertinimas Sintezė	Gavimas Informacijos užrašymas Įsiminimas Perdavimas	Fizinė veikla Sprendimų priėmimas Problemos sprendimas	Bendradarbiavimas Lyderystė Derybos ir įtikinėjimas Pokalbis	
Žinios	Faktinės žinios		Patirties žinios		Žinojimas
	Faktai Struktūros Procedūros Konceptijos Principai		Patirtis Internalizavimas Apibendrinimas Abstrakcija		

Atsižvelgdami į studijų dalyko programoje numatytus laukiamus studijų proceso baigties rezultatus, kandidatai papildė šią klasifikaciją pateikdami infor-

maciją apie neakademiniėje aplinkoje įgytus gebėjimus ir bendrąsias bei specialiąsias kompetencijas.

Išplėstiniame CV pateikiamas struktūrinis kandidato darbo ir mokymosi veiklos aprašymas, t. y. kandidato veikla skirstoma į atskirus laikotarpius pagal metus.

Aprašant *mokymosi darbo aplinkoje pasiekimus*, išsamiai aprašomos tik tos pareigybės ir turėta arba turima atsakomybė, kuri prisidėjo prie mokymosi pasiekimų įgijimo; pateikiama išsami informacija apie suteiktus pažymėjimus, diplomus ar panašius dokumentus, patvirtinančius vykusį mokymąsi. Kandidatas, naudodamasis R. Carterio taksonomija, aprašo, kas tiksliai buvo išmokta, lavinta ar įgyta pagal tris kategorijas – asmenines savybes, įgūdžius ir žinias, papildomai pateikia informaciją apie įgytus gebėjimus ir kompetencijas.

Siekiant palengvinti per darbo patirtį įgytų mokymosi pasiekimų aprašymą, kandidatui rekomenduojama pasinaudoti lentele *Darbo aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų nustatymas* (žr. 2 priedą).

Aprašant *neformaliojo švietimo sistemoje įgytus mokymosi pasiekimus*, pateikiama konkreti informacija apie įvairius mokymosi būdus (seminarus, mokymus, stažuotes, kursus ir pan.), suteiktus pažymėjimus, diplomus ar kitus dokumentus, patvirtinančius vykusį mokymąsi. Aprašoma, kas tiksliai buvo išmokta ar įgyta trijose – asmeninių savybių, įgūdžių ir žinių – kategorijose, papildomai pateikiama informacija apie įgytus gebėjimus ir kompetencijas.

Siekiant palengvinti neformaliojo mokymosi pasiekimų aprašymą, kandidatui siūloma pasinaudoti lentele *Neformaliojo švietimo sistemoje įgytų mokymosi pasiekimų nustatymas* (žr. 3 priedą).

Pateikiant *savaiminio mokymosi pasiekimus*, nuodugnai aprašomos mokymosi sritys, pridedami perskaitytos ir išnagrinėtos literatūros sąrašai, tiksliai aprašoma, kas buvo išmokta ar įgyta – asmeninių savybių, įgūdžių ir žinių – kategorijose. Papildomai pateikiama informacija apie mokantis savaime įgytus gebėjimus ir kompetencijas.

Siekiant palengvinti savaiminio mokymosi pasiekimų aprašymą kandidatui siūloma pasinaudoti lentele *Savaiminio mokymosi pasiekimų nustatymas* (žr. 4 priedą).

4. Refleksija – aplanko skyrius, vertintojų ekspertų komisijai suteikiantis itin vertingos informacijos apie kandidato minties brandumą, kritinį mąstymą ir mokymosi pasiekimų reikšmingumą. Šiame skyriuje pateikiama **išsami**

kandidato mokymosi pasiekimų apžvalga, paremta refleksija ir mokymosi savianalize, siejančia kandidato darbo patirtį su mokymosi patirties refleksija ir mokymosi įsivertinimu. Čia gali būti pateikiama besimokančių asmenų įvairių refleksijos pavyzdžių (savianalizė, mokymosi patirties įsivertinimas, t. y. kritinė pasiekimų analizė, mokymosi problemų nustatymas ir jų sprendimų priėmimas) bei mokymosi planavimo pavyzdžių. Rašant šį aplanko skyrių, siūlome pasinaudoti užduotimis (žr. 2–4 priedus), kurios padės nustatyti mokymosi pasiekimus, įgytus darbo aplinkoje, mokantis savarankiškai bei neformaliojo švietimo institucijose ir kitose aplinkose. Analizuojant savo mokymosi patirtį, aprašant savo mokymąsi, aplinkas, kuriose jis vyko ir jose įgytus mokymosi pasiekimus, suaugusiajam rekomenduojama atsakyti į klausimus, kurie padės tiksliai įvardyti, ko buvo išmokta. Pavyzdžiui, galvojant apie darbo aplinką ir joje įgytus mokymosi pasiekimus, galima atsakyti į šiuos klausimus: Koks buvo mano vaidmuo? Ar sunkus buvo mano vaidmuo? Kokios buvo svarbiausios funkcijos ir atsakomybė? Su kokiais iššūkiais susidūriau atlikdamas tas funkcijas? Ko išmokau atlikdamas tas funkcijas? Ko išmokau tame vaidmenyje?

Atsižvelgiant į aukštojo mokslo institucijos sprendimą, gali būti rašoma pastarųjų penkerių kalendorinių metų mokymosi patirties savianalizė. Atskirais atvejais institucija priima sprendimą dėl darbo neturinčių kandidatų paskutinėje darbo vietoje įgytų mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo ir nustato laikotarpį, kurio paskutinio darbo vietoje įgyti pasiekimai bus vertinami.

Refleksijos pabaigoje pateikiamas apibendrinimas, kurį galima įvardyti *Pa grindimu akademiniam kreditams gauti*. Šioje dalyje apibendrinama, kas buvo aprašyta mokymosi savianalizėje, ir nurodoma, koku pagrindu remiantis siekiama akademinų kreditų (nurodant konkrečią studijų programą, studijų dalykus (modulius), kreditų, kurių siekiama, skaičių).

5. Priedai – tikslingai atrinkti įvairūs dokumentai – pažymėjimai, sertifikatai, rekomendaciniai laišukai ir pan., įrodantys, kad juos pateikęs asmuo turi ne tam tikrą patirties metų skaičių, o mokymosi pasiekimų, atitinkančių akademinio kredito reikalavimus. Prieduose pateikiami visi išplėstiniame CV paminėti dokumentai, pavyzdžiui:

► *Pažymėjimai – mokymų, seminarų baigimo pažymėjimai*, kuriais remiantis nėra suteikiama nacionaliniu mastu pripažįstama kvalifikacija (galima pridėti ir mokymosi programas, kurios atspindi kursuose įgytus pasiekimus).

- ▶ *Diplomai, sertifikatai*, įrodantys kandidato tam tikros srities pasiekimus.
- ▶ *Rekomendaciniai laišakai*, įrodantys, kad juos pateikęs asmuo turi ne tam tikrą patirties metų skaičių, o kompetencijų, kurios gali būti pripažintos kaip pakankamos siekiant neakademiniėje aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų pripažinimo aukštojoje mokykloje.
  - ▶ *Pažymos iš darbovietės arba iš praktikos atlikimo vietos.*
  - ▶ *Stažuotes pagrindžiantys dokumentai.*
  - ▶ *Pareiginės instrukcijos.*
  - ▶ *Publikacijos, straipsniai ir pan.*
  - ▶ *Sukurti tinklalapiai.*
  - ▶ *Garso ar vaizdo medžiaga* (pristatoma tik tuomet, jeigu pateikiami tam tikri specifiniai su užduočių atlikimu susiję mokymosi pasiekimai).
  - ▶ *Elektroniniai dokumentai* (CD, CD-ROM, DVD, HD-ROM).

Aplanko kalbos reikalavimai

Be reikalavimų, keliamų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų aplanko struktūrai, ne mažiau svarbus reikalavimas, keliamas aplanke pateikiamų mokymosi pasiekimų aprašymo kalbos stiliui. Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo procese kandidato parengtas aplankas yra svarbiausias dokumentas, kuriuo siekiama įrodyti, jog jo (jos) pasiekimai atitinka akademinis reikalavimus, kandidato įrodymų aprašymas turi būti pateiktas *akademinės kalbos stiliumi*, naudojant konkrečiam studijų dalykui būdingą terminiją, laikantis tokio pobūdžio rašto darbams nustatytų kalbos kultūros reikalavimų.

Apibendrinant pasakytina, kad aplanko rengimo procesui reikia skirti daug laiko, tačiau tinkamai parengtas aplankas – svarbus žingsnis siekiant formaliai įteisinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus aukštojoje mokykloje.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
X FAKULTETAS

BAKALAURO STUDIJŲ PROGRAMA
X KURSAS, STUDIJŲ DALYKAS „.....“

**„APLANKAS – NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO
MOKYMO SI PASIEKIMŲ REGISTRAS“**

VILNIUS, 2012 m.

Parengė

Vardenis Pavardenis

Neformaliojo švietimo sistemoje įgytų mokymosi pasiekimų nustatymas

Nurodykite kursus, mokymus, seminarus, kuriuose dalyvavote, ir jų datas. Įvardykite jų metu įgytas žinias, gebėjimus ar kompetencijas

Kursų, mokymų, seminarų, kuriuose dalyvauta, programos temos ir potėmės	Data	Įgytos žinios	Įgyti profesiniai įgūdžiai, gebėjimai ir kompetencijos

**Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir
pripažinimo procedūra: registracijos forma**

A – JŪSŲ IŠSILAVINIMAS

Pradėkite pildyti lentelę nuo **vėliausiai** įgyto išsilavinimo iki vidurinio išsilavinimo.

Metai	Mokslo įstaiga	Rezultatai	Diplominis darbas / egzaminai

B – PROFESINĖ PATIRTIS

Apibūdinkite savo darbo patirtį. Pagal jūsų pateiktą informaciją vėliau turėsite patikslinti ir pagrįsti kai kuriuos šios informacijos punktus arba pateikti jūsų įgytą patirtį įrodančius dokumentus.

PRADĖKITE NUO PASKUTINĖS darbovietės, paskui priešpaskutinės ir t. t. Kiekvieną darbovietę rašykite į atskirą grafą.

Data nuo...iki	Darbovietė: Pavadinimas, pareigos	Atsakomybė, įgytos kompetencijos, įgyvendinti svarbesni projektai ar užduotys

C – MOKYMASIS NEFORMALIAI (STAŽUOTĖS, KURSAI)

(trys keturi patys reikšmingiausi)

Stažuotės / kursų pavadinimas	Trukmė	Tiksli data ir vieta	Igytos žinios, gebėjimai ar kompetencijos	Įrodantys dokumentai

D – MOKYMASIS SAVAIME

(savarankiškos studijos, kita patirtis, mokymosi pasiekimai gyti savaime)

Sritis	Trukmė	Igytos žinios, gebėjimai ar kompetencijos	Įrodymai (perskaityta literatūra, projektai, kiti šaltiniai)

E - KITA PATIRTIS

Nurodykite ir kitokią savo patirtį (kalbų mokėjimą, sugebėjimą savarankiškai studijuoti, dalyvavimą asociacijose, sportinėje, kultūrinėje, savanoriškoje veikloje) ir trumpai aprašykite įgytas žinias, gebėjimus ar kompetencijas šiose srityse

Kita patirtis	Trukmė	Data ir vieta	Įgytos žinios, gebėjimai ar kompetencijos	Įrodantys dokumentai

JŪSŲ TIKSLAI

Kokie jūsų tikslai siekiant akademinų kreditų už neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus?

Kurios srities akademinų kreditų sieksite? Nurodykite studijų programą. Jeigu galite, nurodykite studijų dalyką.

Kodėl siekiate neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų formalaus pripažinimo?

Jei – perorientavimo į kitą specialybę, prašome pagrįsti:

JŪSŲ KLAUSIMAI

.....
.....
..... – Ko norėtumėte mūsų paklausti?

APLANKO VERTINIMO FORMA

firminis blankas

KREDITŲ SUTEIKIMO PATVIRTINIMAS

INFORMACIJA APIE KANDIDATĄ (pildo koordinatorius)		
Vardas		
Pavardė		
Studijų dalykas, modulis		
Akademinų kreditų skaičius		
Ar kandidatas yra studijavęs universitete anksčiau?		
Jeigu taip, nurodykite studijų programą		
Koordinatorius		
Vardas	Pavardė	Parašas data

Data (aplankas gautas) _____

Data (aplankas įvertintas) _____

REKOMENDACIJA (pažymėkite X)**Kreditai rekomenduojami**
Kreditai nerekomenduojami**Aplanko vertinimas**

1. Aplanko struktūra aiški ir logiškai pateikta	taip	ne
2. Aplanke pateikti darbo aplinkoje įgytų mokymosi pasiekimų įrodymai	taip	ne
3. Aplanke pateikti neformaliojo mokymosi pasiekimų įrodymai	taip	ne
4. Aplanke pateikti savaiminio mokymosi pasiekimų įrodymai	taip	ne
5. Pateikti mokymosi pasiekimai atspindi teorinius studijų dalyko aspektus (ne mažiau nei 50 proc.)	taip	ne
6. Pateikti mokymosi pasiekimai atspindi praktinius studijų dalyko aspektus (ne mažiau negu 50 proc.)	taip	ne
7. Pateikti mokymosi pasiekimų įrodymai atitinka studijų dalyko programoje numatytus studijų baigties rezultatus (žinias, gebėjimus ar kompetencijas) (ne mažiau negu 50 proc.)	taip	ne
8. Mokymosi pasiekimams aprašyti naudojamas kalbos diskursas atitinka universitetinio lygio kalbos reikalavimus	taip	ne

Jeigu į kuri nors klausimą atsakėte „ne“, paaiškinkite išsamiai (pateikite atskirame lape, jeigu būtina)

Jeigu **nerekomenduojama** suteikti akademinis kreditus, kandidatui siūloma:

✓ Pateikti papildomus įrodymus (nurodykite, kokius)

_____

✓ Parengti pristatymą (nurodykite temą)

_____

✓ Pasirengti pokalbiui (nurodykite pokalbio temą / temas)

_____

✓ Papildomai perskaityti nurodytą literatūrą (literatūros sąrašą, jeigu būtina, pateikite ant atskiro lapo)

_____

✓ Atlikti papildomas užduotis (testas, rašto darbas, esė, verslo planas, padėties analizė, simuliacija, demonstracija ir pan.)

_____

_____

Galutinės pastabos ir rekomendacijos kandidatui

_____

_____

_____

_____

Aplanko vertinimą atlikęs ekspertas

Vardas, pavardė _____ Parašas _____

Pareigos _____

Fakultetas _____

Katedra _____

Data _____

(Formą užpildyti per **14 d.**)

Literatūra

1. Allwright, D.; Bailey, K. M. *Focus on the language Classroom: An Introduction to Classroom Research for Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
2. Baartman, L. K. J.; Bastiaens, T. J.; Kirschne, P. A.; Van der Vleuten, C. P. M. Evaluating assessment quality in competence-based education: A qualitative comparison of frameworks. *Educational Reserach Review*. 2007: 2, 114–129.
3. Barron, B. J. S. Doing with understanding: Lessons from research on problem- and project-based learning. *The journal of The Learning Sciences*. 1998, Vol. 7, No. 4, 271–311.
4. Beard, C.; Wilson, J. P. *Experiential learning*. A best practice handbook for educators and trainers. Kogan Page, 2006.
5. Bee, H. L. *Journey of adulthood*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. 2000.
6. Bjornavold, J. Assessment of non-formal learning: the quality and limitations of methodologies. *Vocational Training*. 1997, 12: 52–67.
7. Black, P.; William D. Inside the black box: raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan*. 1998, 80 (2): 139–148.
8. The Bologna process 2020 – The European higher education area in the new decade. Communiqué of the conference of European ministers responsible for higher education. Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009.
9. Borich, G. D. ; Tombari, M. L. *Educational psychology: A contemporary approach*. New York, NY: Harper Collins College publishers, 1996.
10. Boud, D.; Falchikov, N. (Eds.). *Rethinking assessment in higher education: learning for the longer term*. London, NY: Routledge, 2007.
11. Boud, D.; Cohen, R.; Walker, D. *Using experience for learning*. Open University press, Buckingham, 1993.
12. Brown, G. *Assessment: a guide for lecturers*. Assessment Series 3. York: LTSN Generic Centre, 2001.
13. Bulajeva, T. *Žinių ir kompetencijų vertinimas: kaip sukurti studentų pasiekimų vertinimo metodiką*. Metodinė priemonė. Vilnius: Petro ofsetas, 2007.
14. Burkšaitienė, N. Mokymo(-si) ir vertinimo aplanko taikymo universitetinėse studijose galimybės. *Acta paedagogica Vilnensia*. 2004, 13: 87–98.
15. Burkšaitienė, N. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas universitete politiniu ir teoriniu aspektu. *Acta paedagogica Vilnensia*. 2009, 22: 102–115.
16. Burkšaitienė, N.; Šliogerienė, J. *Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir pripažinimas universitete*. Monografija. Vilnius, 2010.
17. Burkšaitienė, N.; Teresevičienė, M. Integrating alternative learning and assessment in a course of English for law students. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2008, 33 (2): 155–166.

18. Candy, P. C. *Self-direction for Lifelong Learning*. San Francisco: Jasley – Bass.
19. Carter, R. Taxonomy of objectives for professional educational studies. *Studies in Higher Education*. 1991, 10 (2): 135–149.
20. Colardyn, D. *Assessment based on competence (ABC): Identifying the main principles underlying assessment based on competence and taking into stock of practices in the European Union*. Report for the CEDEFOP, 2002.
21. *Common European principles for the validation of non-formal and informal Learning*. EU Commission, 2004.
22. Costley, C.; Armsby, P. Work-based learning assessed as a field or a mode of study. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2007, 32 (1): 21–33.
23. Čiučiulkienė, N. *Probleminis mokymasis – verbalinę komunikaciją anglų kalba emancipuojantis procesas*. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: KTU, 2004.
24. *Developing benchmarks for prior learning assessment and recognition: Executive summary*. Belleville: Canadian Association of Prior Learning Assessment, 2000.
25. Dewey, J. *Democracy and education*. New York: The Macmillan Co., 1916.
26. Dewey, J. *The child and the curriculum*. New York: The Macmillan Co., 1955.
27. Dickinson, L. Aspects of autonomous learning. *ELT Journal*. 1993, 47: 330–336.
28. Duvekot, R.; Pukelis, K.; Fokienė, A. *Ankstesnio mokymosi pasiekimų vertinimas profesijos mokytojų rengime: vadovas vertintojams*. Kaunas, Talinas, Ryga: Baltic Print & Banners, 2010.
29. Edwards, A.; Knight, P. *The assessment of competence in higher education*. Eds. London: Kogan Page, 1995.
30. Elton, L. *Principles for a fair and honest approach to assessing and representing students' learning and achievement*. 2003. http://www.heacademy.ac.uk/assets/documents/resources/database/id201_principles_for_fair_and_honest.rtf [žiūrėta 2012-07-10].
31. Elton, L.; Johnston, B. *Assessment in universities: a critical review of research*. Assessment Series 13. York: Learning and Teaching Support Network Generic Centre, 2002.
32. EU Knowledge system for lifelong learning: top level glossary. <http://www.value-network.org.uk/Documents%20for%20Website/Employability/Suggested%20%20Top%20Gloss%20by%20Employ%20Subgrp%20%205.2010.pdf> [žiūrėta 2012-07-10].
33. *The European higher education area in 2012: Bologna process implementation report*. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2012.
34. European University Association Consultation on the EU Draft Memorandum on Lifelong Learning: Executive Summary prepared by O'Mahony, N. Geneva: EUA, 2001.
35. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija 2008 m. 04 23 d. Dėl Europos mokymosi visą gyvenimą kvalifikacijų sąrangos kūrimo (2008/C 111/ 01). Europos Sąjungos oficialusis leidinys. 2008 5 6. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:LT:PDF>. [žiūrėta 2012 07 25].
36. Field, J. *Lifelong learning and the new educational order*. London: Kogan Page, 2002.
37. Flint, T. A.; Brown, M. M.; Camillus, J. A. et al. *Best practices in adult learning: a CAEL/APQC benchmarking study*. Canada: Council for Adult and Experiential Learning (CAEL), 1999.

38. Garnett, J.; Portwood, D.; Costley, C. *Bridging rhetoric and reality: accreditation of prior experiential learning (APEL) in the UK*. University Vocational Awards Council, 2004.
39. Glastra, F. J.; Hake, B. J.; Schedler, P. E. *Lifelong learning as transitional learning*. *Adult Education Quarterly*. 2004, 54 (4): 291–307.
40. Edukaitė, D. *Požiūrio į liberalųjį ugdymą aukštajame moksle raidos apžvalga*. Edukologijos studijos Lietuvos mokyklai. Kaunas: Technologija, 1998.
41. Guidelines on the accreditation of prior learning. The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2004. <http://www.qaa.ac.uk/Publications/InformationAndGuidance/Documents/APL.pdf> [žiūrėta 2012-07-09].
42. Guidelines for credit transfer and recognition of prior informal learning, 2007. <http://search.conduit.com/results.aspx?q=111.%09Scottish+credit+and+qualifications+framework%3A+guidelines+of+prior+informal+learning&Suggest=&stype=Results&FollowOn=True&SelfSearch=1&SearchType=SearchWeb&SearchSource=10&ctid=CT3072253&octid=CT3072253> [žiūrėta 2012-07-10].
43. Harvey, L.; Knight, P. T. *Transforming Higher Education*. Open University press, 1996.
44. Ivany, R. E.; White, D. E.; Myers, D. *The portfolio college: A new model for technical/vocational education*. Nova Scotia Community College News, 2003.
45. Jovaiša, L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
46. Joosten-Ten Brinke, D.; Sluijsmas, D. M. A.; Brand-Gruwel, S.; Jochems, W. M. G. The quality of procedures to assess and credit prior learning: Implications for design. *Educational Research Review*. 2008, 3: 51–65.
47. Jucevičienė, P. *Modulinio mokymo teorija*. Edukologijos idėjos Lietuvos sistemos modernizavimui. Kaunas: Technologija, 1989, p. 474–481.
48. Jucevičienė, P.; Minkutė, R. *Edukacinio proceso grįžtamojo ryšio terminų problema*. Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui. Kaunas: Technologija, 1998, p. 160–165.
49. Klenowski, V. *Developing portfolios for learning and assessment: Processes and principles*. London; New York: RoutledgeFalmer, 2003.
50. Knapper, C. K.; Cropley, A. J. *Lifelong learning in higher education* (3rd Ed.). London: Kogan Page, 2000.
51. Knight, P. *A briefing on key concepts: formative and summative, criterion and norm-referenced assessment*. LTSN Generic Centre Assessment Series 7. York: LTSN Generic Centre, 2001.
52. Kvale, S. *Contradictions of assessment for learning*. In *Rethinking assessment in higher education: learning for the long term* Eds. D. Boud, N. Falchikov. London; NY: Routledge, 2007, p. 57–71.
53. Lantolf, J. P.; Appel, G. *Vygotskian approaches to second language research*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation, 1996.
54. Laužackas, R.; Teresevičienė, M.; Stasiūnaitienė, E. *Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokyme*. Monografija. Kaunas: VDU, 2005.
55. Lietuvos mokslo ir studijų ateities įžvalga: Moksloji Lietuva – 2030. Vilnius: Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA), 2012. http://www.moksloji Lietuva.lt/images/documents/moksloji_lietuva_2030_vizija.pdf [žiūrėta 2012-07-09].

56. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242. http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=281383 [žiūrėta 2009-05-15].
57. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998 m. birželio 30 d. Nr. VIII-822 (*Žin.*, 1998, Nr. 66-1909).
58. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 nuostatų“ (*Žin.*, 2003, Nr. 71-3216).
59. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. 1353 (2001-10-01). „Dėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje ir savarankiškai įgytų žinių įvertinimo“ (*Žin.*, 2001, Nr. 88-3111).
60. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. V-2319 Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo aukštesiose mokyklose rekomendacijos (*Žin.*, 2010, Nr. 152-7763).
61. Merriam, S. B. The role of cognitive development in Mezirow's transformational theory. *Adult education quarterly*. 2004, 55 (1): 60–68.
62. Mezirow, J. *Learning to think like an adult: Core concepts of transformation theory*. Learning as transformation. San Francisco: Jossey-Bass, 2000, p. 3–34.
63. Michelson, E.; Mandell, A. *Portfolio development and the assessment of prior learning: perspectives, models and practices*. (Eds.) (2nd Ed.) Sterling: Stylus, 2004.
64. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas*. Europos Bendrijų komisija. Vilnius: Logotipas, 2001.
65. Mokymosi visą gyvenimą strategija: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymas Nr. ĮSAK - 433/A1-83 (*Žin.*, 2004, Nr. 56-1957).
66. 9 Principles of good practice for assessing student learning. American Association for Higher Education (AAHE), 1996.
67. Norman, E. *Experiential learning: its assessment and accreditation*. London, NY: Routledge, 1992.
68. Nyatanga, L.; Forman, D.; Fox, J. *Good practice in the accreditation of prior learning*. London: Cassel, 1998
69. O'Grady, M. Assessment of prior achievement/assessment of prior learning: issues of assessment and accreditation. *Journal of Vocational Education & Training*. 1991, 43 (2): 183–189.
70. Oskarsson, M. Self-assessment of language proficiency: rationale and applications. *Language testing*. 1989, 6: 1–13.
71. Peters, H. Contested discourses: Assessing the outcomes of learning from experience for the award of credit in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2005, 30 (3): 273–285.
72. Peters, H.; Pokorny, H.; Johnson, L. Cracking the code: the assessment of prior experiential learning at London Metropolitan University. *Portfolio development and the assessment of prior learning: perspectives, models and practices*. Eds. E. Michelson, A. Mandell et al. (2nd Ed.) Sterling: Stylus, 2004, p. 161–179.

73. Piaget, J. *Adaptation and intelligence: Organic selection and phenocopy*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
74. Race, P. *Assessment: a guide for students*. Assessment series 4. York: LTSN Generic Centre, 2001.
75. Ramoškienė, A. Įgūdžių ugdymas kalbų mokymosi nuostatos teorijos požiūriu. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2004, (13): 99–105.
76. Scottish Credit & Qualifications Framework. SCQF Handbook Volume 2 (contains guidelines for the Recognition of Prior Informal Learning (RPL), 2005. www.scqf.org.uk [žiūrėta 2012-07-10].
77. *Serving adult learners in higher education: Findings from CAEL's benchmarking study*. Council for Adult and Experiential Learning (CAEL), 1999.
78. Suchanova, J. *Studentų metakognityvinio sumanumo aktyvinimas studijuojant anglų kalbą*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2006.
79. Šiaučiuikėnienė, L. *Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas*. 1-as leidimas. ISBN 9986-B-515X. Kaunas: Technologija, 1997, p. 253
80. Šliogerienė, J. *Autonominių studijų individualizacijos lingvodidaktiniai parametrai*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2002.
81. Šliogerienė, J. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi vertinimo ir pripažinimo gerosios patirties taikymas Lietuvos sąlygomis. *Santalka*. 2007, 15 (2): 73–79.
82. Šliogerienė, J. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi poreikius lemiantys veiksniai. *Santalka*. 2008, 16 (2): 98–107.
83. Šliogerienė, J. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo organizavimas universitetinėse studijose. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, 22: 116–127.
84. Taylor, E. W. *Analyzing research on transformative learning theory cited in Mezirow J. and Associates*. Learning as transformation. San Francisco: Jossey Bass, 2000, p., 285–328
85. *Teaching and learning: towards the learning society: White Paper on Education and training*. European Commission, 1995.
86. Tennant, M. C. Perspective transformation and adult development. *Adult Education Quarterly*, 1993, 44 (1): 34–42.
87. Teresevičienė, M.; Burksaitienė, N.; Gedvilienė, G.; Kaminskienė, E.; Kaminskienė, L.; Zuzevičiūtė, V.; Žemaitaitytė, I. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, vertinimo, pripažinimo tendencijos Europoje ir Lietuvoje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. 2003, 6: 76–93.
88. Todd, R.; Watson, R. Induction from self – selected concordances & self – correction. *System*. 2001, 29: 91–102.
89. Towards the European higher education area. Communiqué of the meeting of European ministers in charge of higher education. Prague, 19 May 2001 [žiūrėta 2012-07-03].
90. Tummons, J. *Assessing learning in the lifelong learning sector*. London: Cromwell Press Ltd., 2007.
91. *La Validation des acquis de l'expérience a l'Université de la Rochelle*. La Rochelle: Sudef, 2005.

92. Validation of non-formal and informal learning in Norway: The realkompetanse project 1999–2002. VOX Norwegian Institute for Adult Education, 2002.
93. Vygotsky, L. *Thought and language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
94. Vygotsky, L. S. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978
95. Whitaker, U.; Fiddler, M.; Marienau, C. *Assessing learning: Standards, principles, and procedures*. Chicago: Kendall/Hunt publishing company, 1989.
96. Winterton, J.; Delamare-Le Deist, F.; Stringfellow, E. *Typology of knowledge, skills and competences: clarification of the concept and prototype*. Research report elaborated on behalf of Cedefop. Final draft. Toulouse: Centre for European Research on Employment and Human Resources, 2005.
97. Woodward, H. ; Nanlohy, P. Digital portfolios: fact or fashion? *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 2004, 29: 227–238.
98. Zuzevičiūtė, V. *Metakognityvinių strategijų modeliavimas universitetinėse studijose*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2005.
99. Želvys, R. Aukštojo mokslo plėtra ir akademinė didaktika. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Mokslo darbai. 2005, 14: 169–179. Vilnius: VU leidykla.
100. Žemaitaitytė, I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Monografija. Vilnius: MRU leidybos centras, 2007.

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMAS IR PRIPAŽINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE. Taikomasis mokslo darbas. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2012, 128 p.

Bibliogr. 121–126 p.

ISBN 978-9955-19-465-1

Leidiny s parengtas vykdam Europos socialinio fondo remiamą projektą „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų formalizavimas Lietuvos aukštojo mokslo institucijose“ (projekto kodas Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004, finansavimo ir administravimo sutarties Nr. VP1-2.1-ŠMM-04-K-03-004).

Vadove pateikiama Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo politikos dokumentų, reglamentuojančių neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo procesus, analizė, supažindinama su užsienio šalių universitetų gerąja patirtimi, vertinant tokio mokymosi pasiekimus, bei galimais problemų sprendimo būdais. Leidinyje pateikiamas teorinis neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo bei pripažinimo modelis, aprašoma neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo sistema, išskiriant pagrindinius jos elementus: kontekstą, kandidatą ir vertinimą, apibūdinami neakademiniėje mokymosi aplinkoje vykusio mokymosi pasiekimų vertinimo procedūros etapai.

Atskirame skyriuje pateikiamos metodinės ir praktinės rekomendacijos kandidatui, siekiančiam formalizuoti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, aukštosios mokyklos padaliniui, atsakingam už tokio mokymosi vertinimą ir pripažinimą, bei vertinimą atliekančiai grupei. Prieduose nurodomi dokumentų pavyzdžiai, kuriuos aukštosioms mokykloms rekomenduojama naudoti vertinant ir pripažįstant neakademiniėje mokymosi aplinkoje įgytus pasiekimus.

UDK 378.1(474.5)

**NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PASIEKIMŲ VERTINIMAS IR
PRIPAŽINIMAS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUCIJOJE**

Taikomasis mokslo darbas

Redaktorė Ramutė Pinkevičienė
Maketavo Aušrinė Ilekytė

SL 585. 2012 10 10. 6,1 leid. apsk. l.
Tiražas 150 egz. Užsakymas 17 317.

Išleido Mykolo Romerio universitetas, Ateities g. 20, Vilnius
Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“, Kareivių g. 13b, Vilnius
Puslapis internete www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitae Litera“, Kurpių g. 5-3, Kaunas
Puslapis internete www.bpg.lt
El. paštas info@bpg.lt